

Matematika

I qism

4

novda
edutainment

I.V.Repyova

Matematika

4-sinf

I qism

Umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun darslik

Ta'limni rivojlantirish markazi huzuridagi ilmiy-metodik
kengash tomonidan tavsiya etilgan.

Toshkent – 2023

@ELEKTRON_DARSLIKBOT dan yuklab olindi.

UO'K 51(075.3)

KBK 22.1ya72

R 42

I.V.Repyova

Matematika. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 4-sinfi uchun darslik, I qism / I.V.Repyova. – Toshkent: "Novda Edutainment" nashriyoti, 2023. – 128 b.

Taqrizchilar:

N.M.Usmanova –

MMTV tasarrufidagi PMTIDUM oliy toifali boshlang'ich sinf o'qituvchisi;

Sh.Y.Muslimova –

Toshkent shahri 328-umumiy o'rta ta'lim maktabining oliy toifali boshlang'ich sinf o'qituvchisi;

O.Sh.Yevstafyeva –

MMTV tasarrufidagi PMTIDUM 1-toifali boshlang'ich sinf o'qituvchisi.

Shartli belgilar:

**Yozma
bajaring**

**Og'zaki
bajaring**

**Juft bo'lib
ishlang**

**Mantiqiy
topshiriq**

Uyga vazifa

Eslatma: O'Ichov birliklaridan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "O'zbekiston Respublikasida matematik birliklarini qo'llash to'g'risida"gi 10.01.2018-yil 21-sonli qaroriga muvofiq foydalanildi.

ISBN 978-9943-9697-0-4

© I.V.Repyova

© "Novda Edutainment", 2023

@ELEKTRON_DARSLIKBOT dan yuklab olindi.

Aziz bolajonlar!

To'rtinchi sinfni boshlagunga qadar siz allaqachon ko'p narsalarni bilib oldingiz. Bu yil biz yuqori bosqichga – o'rta maktabga o'tishga tayyorgarlikni boshlaymiz. Kitobimizning birinchi qismida siz sonlarning yangi xossalari bilan tanishasiz, matematik qonunlarning kundalik hayotimiz bilan qanday bog'liqligini bilib olasiz. O'zbekistonning qadim zamonlardan to hozirgi kungacha bo'lgan tarixi bilan tanishasiz, qadimiy va zamonaviy binolarda geometriyaning qanday qo'llanilganini tushunasiz, jadval va diagrammalar yordamida O'zbekistonning taraqqiyotini o'rganasiz.

1. Takrorlash. Ko'p xonali sonlar

Yondosh mavzu:
O'zbekiston Respublikasi

Sinflar, xona birliklari,
sonlar tarkibi

1. Bu yerda qanday raqamlar tasvirlanganini ayting.

a)

b)

d)

2. O'qing. Har bir sonning sinflari va xonalarini ayting. Har bir sonda nechta to'liq o'nlik, to'liq yuzlik, to'liq minglik bor?

O'zbekiston Respublikasi hududi 448 924 kvadrat kilometr. Hududining kattaligi bo'yicha dunyoda 56-o'rinni egallaydi. Respublika shimoldan janubga 925 km ga, g'arbdan sharqqa 1 400 km ga cho'zilgan.

O'zbekiston beshta davlat: shimol va g'arbdan Qozog'iston Respublikasi, sharqdan Qirg'iziston va Tojikiston Respublikalari bilan, janubdan Afg'oniston va Turkmaniston Respublikalari bilan chegaradosh. Chegaralarining umumiy uzunligi 6 221 km.

3. Sonlarni ko'rsatmalarga muvofiq o'zgartiring.

- a) 345 790 sonida o'n minglar xonasidagi sonni 3 taga orttiring.
- b) 150 780 sonida yuzlar xonasidagi sonni 4 taga kamaytiring.
- d) 327 221 056 sonida bir millionlar xonasidagi sonni 1 taga orttiring.
- e) 611 090 008 sonida birliklar xonasidagi sonni 3 taga kamaytiring.

4. Shaharlarni ular aholisi sonining o'sib borishi tartibida ayting.

O'zbekiston shaharlari aholisi

Jizzax	136 522	Toshkent	2 135 777
Namangan	408 530	Andijon	352 614
Termiz	120 823	Urganch	136 359
Buxoro	237 878	Nukus	258 192

5. Qanday so'z yashiringan? Uning respublikamizga aloqasi bormi?

876 564 – 132 · (41 090 – 37 697) : 33 – 432 000 : 150

Y 13 572 **D** 450 756 **L** 2 880 **T** 560 349
S 3 393 **A** 447 876 **O** 862 992 **V** 860 112

6. Ushbu birliklardan iborat sonlarni yozing.

- a) 7 million, 230 minglik, 45 birlik;
- b) 23 million, (23 – 17) minglik, (62 + 128) birlik;
- d) (320 : 80) million, (280 : 4) minglik, (107 + 278) birlik;
- e) 25 · 6 million, 14 · 7 minglik, 23 · 20 birlik;
- f) (900 – 137 – 163) million, (600 : 2 : 3) minglik, (473 + 198) – 373

7. 1, 8, 9 raqamlaridan tashkil topgan barcha uch xonali sonlarning yig'indisini toping.

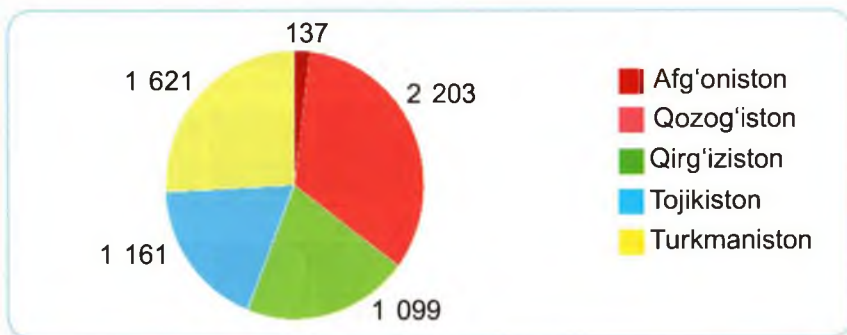
1. Takrorlash. Ko'p xonali sonlar

8. O'zbekiston Respublikasi 1991-yil 31-avgust kuni mustaqil Davlat deb e'lon qilindi. O'zbekiston Respublikasi necha yildan beri mustaqil?

9. Diagrammadan O'zbekiston qaysi davlat bilan eng uzun, qaysi davlat bilan eng qisqa chegaraga ega ekanini aniqlang. O'zbekistonning boshqa davlatlar bilan umumiy chegarasi uzunligini toping.

10. To'rt xonali sonning yozuvida 6 ta yuzlik bor, birliklar soni yuzliklar sonidan 3 marta kam, o'nliklar soni esa birliklar va yuzliklar sonlari yig'indisiga teng. Agar bu son to'liq 5 ta minglikdan iborat bo'lsa, u qanday son?

11. Daftaringizga yozing va bo'shliqlarni to'ldiring.

- a) 78 670 = ___ mingl. ___ birl.
b) 3 005 = ___ mingl. ___ birl.
d) 3 144 014 = ___ mln. ___ mingl. ___ birl.
e) 20 090 040 = ___ mln. ___ mingl. ___ birl.
f) 457 028 403 = ___ mln. ___ mingl. ___ birl.

12. 2022-yilning birinchi kunida O'zbekistonda 2 316 nafar bola tug'ilgan bo'lsa, ikkinchi kuni 1 056 nafar qiz va 1 099 nafar o'g'il bola dunyoga keldi. Qaysi kuni kam va qancha kam bola tug'ildi? 2022-yilning dastlabki ikki kunida jami necha nafar chaqaloq tug'ilgan?

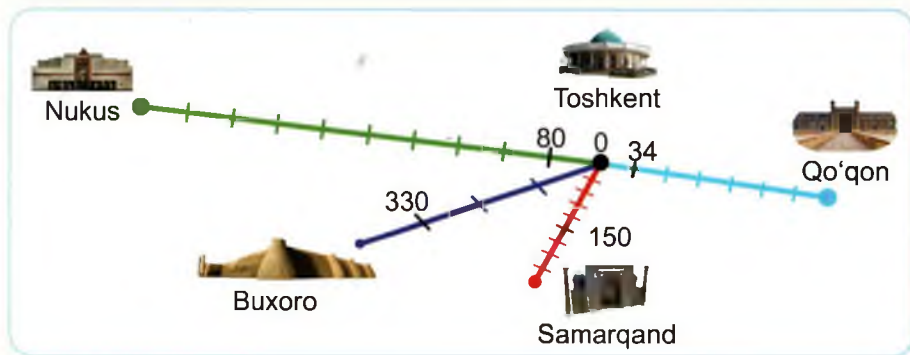
2. Takrorlash. Ko'p xonali sonlar bilan amallar

Yondosh mavzu:
Toshkent

Taqqoslash, qo'shish,
sonlarni ayirish,
sonli nur

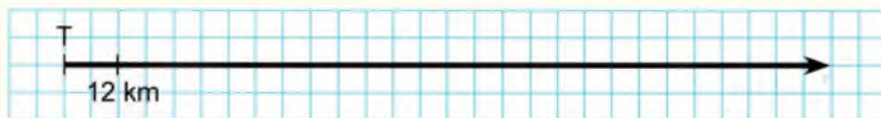

1. Toshkentdan boshqa aholi punktlariga borish yo'lida bir xil oraliq masofalarda simyog'ochlar o'rnatildi. Simyog'ochlarda Toshkentdan bosib o'tilgan kilometrlar soni qayd etilgan. Qolgan simyog'ochlarni raqamlang. Ko'rsatilgan shaharlargacha bo'lgan masofalarni toping.

2. Toshkent viloyati xaritasida bir santimetrga haqiqiy yo'lining 12 kilometri to'g'ri keladi. Sonli nur chizing. Birlik kesma sifatida 2 ta katakni oling. Unda 12 km ni belgilang. Sonli nurda Keles (1 cm), Angren (9 cm), G'azalkent (6 cm), To'ytepa (3 cm) shaharlari qayerda joylashganini ko'rsating. Ulardan Toshkent shahrigacha bo'lgan masofalarni toping.

Namuna:

2. Takrorlash. Ko'p xonali sonlar bilan amallar

3. Toshkent shahridagi ushbu binolarning qurilish sanalarini ortib borish tartibida belgilang. Ulardan qaysi biri eng qadimiy? Qaysi biri eng zamonaviy?

Do'mbirobod
masjidi
1992-yil

Minor
masjidi
2014-yil

Nosirxon ota
masjidi
1990-yil

To'xtaboy
masjidi
1908-yil

Oxunguzar
masjidi
1775-yil

Hastimom
majmuasi
2007-yil

4. Ustun ko'rinishida qo'shish qanday bajarilishini eslang. Qo'shish amali to'g'ri bajarilganmi? Tekshiring.

$$\begin{array}{r} 232045 \\ + 167 \\ \hline 399045 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 71026 \\ + 5381 \\ \hline 76307 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 87520 \\ + 4890 \\ \hline 81410 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 99999 \\ + 11111 \\ \hline 100000 \end{array}$$

Bu misollarni daftaringizda to'g'ri yeching.

5. Ustun ko'rinishida ayirish qanday bajarilishini eslang. Ayirish amali to'g'ri bajarilganmi? Tekshiring.

$$\begin{array}{r} 9430 \\ - 182 \\ \hline 8410 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 634725 \\ - 2953 \\ \hline 632232 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 38002 \\ - 1532 \\ \hline 36570 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 10000 \\ - 9999 \\ \hline 1111 \end{array}$$

Bu misollarni daftaringizda to'g'ri yeching.

6. Qo'shish va ayirishning asosiy xossalarini eslang. Hisoblashning qulay usulini tanlang.

a) $102 + 175 + 398$

d) $109 + 27 + 91 + 273$

f) $(265 + 147) - 165$

h) $1000 - 234 - 566$

b) $46 + 178 + 54$

e) $12 + 45 + 288 + 155$

g) $(118 + 486) - 136$

i) $987 - (139 + 687)$

2. Takrorlash. Ko'p xonali sonlar bilan amallar

7. Misollarni yeching. Oxirgi noma'lum qiymat Toshkent shahri qanday hududni egallaganini ko'rsatadi (kvadrat kilometrlarda).

$$A = 649 + 198$$

$$B = A - 507$$

$$D = 369 + B$$

$$E = D - 582$$

$$F = 476 + E$$

$$G = F - 168$$

Toshkentning maydoni O'zbekiston maydonidan qancha kichik?
O'zbekistonning umumiy hududi 448 978 kvadrat kilometr.

8. Toshkent shahrida 8 ming 556 gektar maydonni turar joy binolari egallagan, bu sanoat korxonalari egallagan maydonga nisbatan 13 ming 697 gektar kam. Turar joy binolari va korxonalar necha gektar yerni egallagan?

9. So'roq belgisi o'rnida nima turishi kerakligini toping.

10. Hisoblang.

a) Toshkentdagi eng qadimgi madrasalardan biri qanday nomlanadi?

$$2\ 804 : 4 + (1\ 196 : 4 + 139) \cdot 7 + 9 \cdot (964 - 23 \cdot 13)$$

$$SH\ 3\ 767$$

$$A\ 665$$

$$L\ 701$$

$$D\ 3\ 066$$

$$O\ 5\ 985$$

$$K\ 299$$

$$O'\ 438$$

$$T\ 9\ 752$$

b) Ifodaning qiymatini toping va u nechanchi yilda qurilganini aniqlang.

$$10\ 076 - (24 \cdot 52 + 1\ 890 \cdot 2) - 3 \cdot (675 + 429) - 167$$

11. Toshkent bo'ylab sayohatga 139 nafar erkak, ulardan 84 nafar ko'p ayol, erkaklardan 47 nafar ko'p bolalar chiqishdi. Sayohatga borganlarning umumiy soni nechta?

3. Takrorlash. Ko'p xonali sonlar bilan amallar

Yondosh mavzu:
O'zbekiston valyutasi

Ko'paytirish,
ko'paytirishning xossalari

1. Turli mamlakatlarda valyutalar qanday nomlanishini aniqlash uchun javoblari bir xil bo'lgan misollarni moslashtiring.

Argentina
 $17 \cdot 7$

Daniya
 $31 \cdot 8$

Koreya
 $24 \cdot 6$

Nigeriya
 $43 \cdot 5$

Krona
 $221 + 27$

Nayra
 $207 + 8$

Peso
 $131 - 12$

Vona
 $160 - 16$

2. Valyuta kursi – xorijiy valyutaning o'zbek so'miga teng bo'lgan qiymati. Dollarning bugungi kundagi kursi 10 950 so'm. Amir quyidagi tovarlarni sotib olmoqchi.

Telefon	Quloqchinlar	Kepka	Klaviatura
			
\$ 250	\$ 45	\$ 12	\$ 37

Bu tovarlar uchun Amir milliy valyutamizda necha so'm to'laydi?

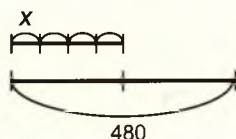
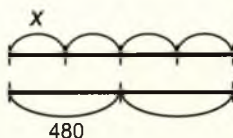
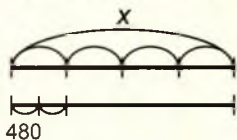

3. Har bir tenglama uchun mos sxemani tanlang.

$$x \cdot 4 = 480 : 2$$

$$x \cdot 4 = 480 : 2$$

$$x : 4 = 480 : 2$$

3. Takrorlash. Ko'p xonali sonlar bilan amallar

4. Tenglamalarni yeching.

$$x - 12\,894 = 308 \cdot 457$$

$$y \cdot 23 = 42\,501 + 40\,506$$

5. Chet el valyuta kurslari har kuni o'zgarishi mumkin.

Chet el valyutalari	Kecha	Bugun
 USD (dollar)	10 960 so'm	10 950 so'm
 EUR (yevro)	11 000 so'm	11 450 so'm
 RUB (rubl)	162 so'm	179 so'm
 KZT (tenge)	20 so'm	25 so'm
 GBP (funt sterling)	13 450 so'm	12 850 so'm
 CHF (frank)	11 780 so'm	11 180 so'm
 JPY (iyena)	78 so'm	81 so'm

Aniqlang.

- a) 1 000 rus rublini almashtirish qachon foydaliroq bo'lgan?
- b) Shveysariya frankining kursi shu ikki kun ichida ko'tarildimi yoki pasaydimi?
- d) Bugun 30 funt sterlingga necha so'm olish mumkin?
- e) Telefon narxi 400 dollar bo'lsa, necha so'm kerak bo'ladi?
- f) 100 000 so'mga necha yevro sotib olish mumkin?

6. Sayyoh bankda 200 dollar va 400 yevro almashtirdi. Agar dollar kursi 10 380 so'm, yevro kursi 12 120 so'm bo'lsa, ushbu ifodalar nimani anglatadi?

$$\begin{array}{lll} 200 \cdot 10\,380 & 400 - 200 & 200 \cdot 10\,380 + 400 \cdot 12\,120 \\ 400 \cdot 12\,120 & 12\,120 - 10\,380 & 400 \cdot 12\,120 - 200 \cdot 10\,380 \end{array}$$

7. $678\,000 \cdot 830 = 562\,740\,000$ ekanini bilgan holda hisoblang.

$$\begin{array}{lll} 678 \cdot 83 & 562\,740 : 830 & 56\,274\,000 : 678 \\ 83 \cdot 6\,780 & 5\,627\,400 : 83 & 56\,274 : 678 \\ 6\,780 \cdot 830 & 562\,740\,000 : 8\,300 & 5\,627\,400 : 67\,800 \end{array}$$

3. Takrorlash. Ko'p xonali sonlar bilan amallar

8. Bir kuni ayyor Xo'ja Nasriddin ochko'z boyga saboq bermoqchi bo'libdi. U boyga har safar ko'prikdan o'tganida uning tangalarini ikki baravar ko'paytirib berishni va'da qildi. Lekin shunday shart qo'ydi, ko'prik oxirida boy unga 24 tanga berishi kerak. Boy rozi bo'ldi va uchinchi o'tishdan keyin u butunlay pulsiz qoldi. Boyning tangalari avval qancha edi?

9. Masalalarni yechish uchun ifodalar yozing va ularni hisoblang.
- a) Aziza turli mamlakatlar tangalarini yig'adi. Unda 235 ta Afrika tangalari, Afrika tangalaridan 2 baravar ko'p Amerika tangalari va Amerika tangalaridan 270 ta kam Yevropa tangalari bor. Azizada jami nechta tanga bor?
- b) Jasur pullar tarixini o'rganmoqda. Frank pul birligi 1361-yildan beri mavjud bo'lib, peso pul birligi undan 136 yil keyin paydo bo'lgan. Peso necha yildan beri amalda qo'llanilmoqda?

10. Hisoblang. Bu yerda qanday pul birliklari yashiringanini bilib oling. Ulardan qaysi davlatda foydalaniladi?

E 280 · 400

R 146 · 550

I 300 · 190

O 169 · 700

S 475 · 2 000

U 225 · 224

P 837 · 60

80 300	50 400	50 220	57 000

50 220	112 000	950 000	118 300

11. O'qituvchi Internet orqali proyektorga buyurtma bermoqchi. Proyektorning narxi 350 dollar. Toshkentgacha yetkazib berish narxi 12 dollar. Agar dollar kursi 10 980 so'm bo'lsa, o'qituvchi necha so'm to'lashi kerak?

Yondosh mavzu:
O'zbekistonda turizm

Bo'lish,
bo'lishning xossalari,
jadvalli ko'paytirish

1. Ko'paytirish jadvalidan foydalanib, narsalar ortida qanday sonlar yashiringanini aniqlang.

	905	806	707	608	509
25					
36					
47					
58					
69					

2. Ko'paytirishni qulay usulda bajaring.

O $6 \cdot 5 \cdot 700$

I $4 \cdot 5 \cdot 17$

U $7 \cdot 4 \cdot 25$

B $16 \cdot 5 \cdot 5$

R $90 \cdot 4 \cdot 5$

X $11 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 25$

O'zbekistonda qanday mashhur turistik shahar bor?

400	700	1 100	21 000	1 800	21 000

4. Takrorlash. Amal hadlari

3. Taqqoslang.

$6\,960 : 12 \quad \square \quad 7\,560 : 12$

$20\,160 : 840 \quad \square \quad 8\,400 : 350$

$3\,150 : 30 \quad \square \quad 3\,180 : 30$

$11\,135 : 131 \quad \square \quad 4\,221 : 21$

4. Har bir sxema uchun mos ifoda tanlang. Uning qiymatini hisoblang.

$(85\,044 + 98\,076) : 28$

$42\,698 + 15\,309$

$\square - 1\,156$

$71 \cdot \square$

\square

\square

$$\begin{aligned} &85\,044 + 98\,076 : 28 - 1\,156 \\ &(85\,044 + 98\,076) : (28 + 1\,156) \\ &(85\,044 + 98\,076) : 28 - 1\,156 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} &71 \cdot 42\,698 + 15\,309 \\ &71 \cdot (42\,698 + 15\,309) \\ &71 \cdot 15\,309 + 42\,698 \end{aligned}$$

5. Sayohatga 3 456 kishi ketmoqda. Ularni katta avtobuslarda 36 kishidan yoki kichik avtobuslarda 24 kishidan olib borish mumkin. Qaysi holatda ko'p va nechta ko'p avtobus kerak bo'ladi?

6. Sayyoh muzlatgich uchun 18 000 so'mga 6 dona magnitli meva va 23 000 so'mga 4 dona magnitli haykalcha sotib oldi.

a) U jami qancha pul sarflagan?

b) Agar xariddan oldin uning puli 500 000 so'm bo'lgan bo'lsa, qancha puli qolgan?

7. Tushirib qoldirilgan sonlarni toping.

Ko'paytuvchi	70		9
Ko'paytuvchi	3	8	
Ko'paytma		400	630

Bo'linuvchi	630	560	
Bo'luvchi	90		800
Bo'linma		8	3

8. Berilgan sonlardan foydalanib, to'rtta tenglik yozing.

a) 630, 90, 7	b) 80, 8, 640
d) 60, 540, 9	e) 1 200, 12, 100
f) 703, 3, 700	g) 80, 65, 15

9. Ifodalar tuzing. Ularning qiymatlarini hisoblang.

- a) Yozda tog' sihatgohlarida 36 072 nafar, shahar sihatgohlarida esa 3 marta kam odam dam oldi. Yozda sihatgohlarda necha nafar odam dam olgan?
- b) Sayyoh tog'larda 3 hafta, ko'l yaqinida esa 4 kun kam dam oldi. U jami necha kun dam oldi?

10. Guruhda 100 nafar sayyoh bor. Ulardan 35 nafari nemis tilini, 30 nafari fransuz tilini, 41 nafari ingliz tilini biladi. Ingliz va fransuz tilini 8 kishi, nemis va ingliz tilini 6 kishi, fransuz va ingliz tilini 4 kishi biladi. Ikki kishi shu uchta tilni biladi. Qancha sayyoh bu tillarning birortasini ham bilmaydi?

11. Sxema bo'yicha ifodalar tuzing va ularning qiymatlarini hisoblang.

$$220\,698 - 47\,508$$

$$\boxed{} : 46$$

$$\boxed{}$$

$$467 + 371$$

$$3\,544\,740 : \boxed{}$$

$$\boxed{}$$

12. Sxema bo'yicha masala tuzing va uni yeching.

Angliyaliklar — 85 792 nafar odam

Xitoyliklar — ?, 17 038 nafar ko'p odam

Rossiyaliklar — ?, 3 marta ko'p

?

5. Takrorlash. Harakatga doir masalalar

Yondosh mavzu:
Sport turizmi

Sonli nur,
sonli burchak,
tezlik

1. Darsning kalit so'zini aniqlang.

K $23 \cdot 200$

O $980\,000 : 700$

H $42\,000 : 20$

R $5\,400\,000 : 3\,000$

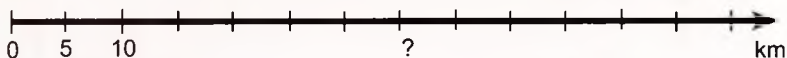
A $19 \cdot 30$

T $72\,000 : 30$

2 100	570	1 800	570	4 600	570	2 400

2. Chizma asosida sayyoh haqida masala tuzing.

- Uning tezligi haqida nima deyish mumkin?
- Sayyoh 4 soatda qancha masofani bosib o'tadi?
- U 60 km ni bosib o'tish uchun necha soat yurishi kerak bo'ladi?
- O'tilgan yo'lining tezlikka bog'liqligini qanday formula bilan ifodalash mumkin?

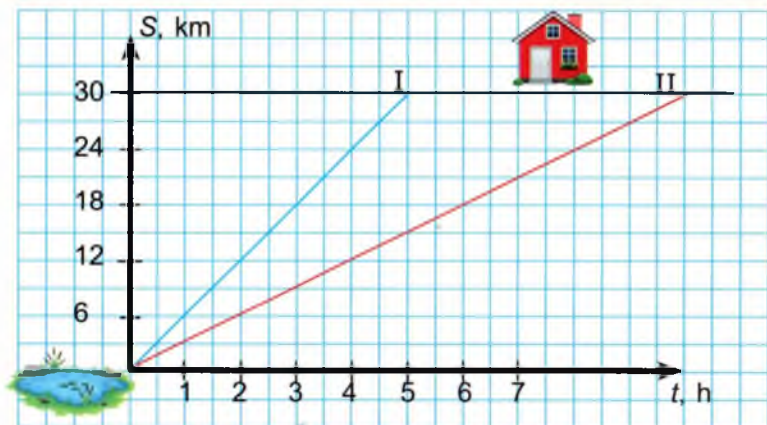

3. Birinchi velosipedchi 7 soatda 175 km, ikkinchisi 9 soatda 207 km masofani bosib o'tdi. Qaysi velosipedchining tezligi katta? Masala yechimini jadval shaklida ifodalang.

	S	t	v
Birinchi velosipedchi			
Ikkinchi velosipedchi			

5. Takrorlash. Harakatga doir masalalar

4. Chizmada ikki sayyohning harakat grafigi berilgan. Chizma bo'yicha savollarga javob bering.

- Sayyohlar qayerdan yo'lga chiqishdi? Ular qayerga ketyapti?
- Ular qanday masofani bosib o'tishlari kerak?
- Har bir sayyoh necha soat yurgan?
- Ikkinchi sayyoh necha soatda 18 km masofani bosib o'tgan?
- Har bir sayyoh qanday tezlikda yurgan?
- Birinchi sayyohning tezligi ikkinchisining tezligidan qancha ortiq?
Necha marta ortiq?

5. Masalani amallar bo'yicha yeching.

O'tgan yili tog' sihatgohiga 56 ming 490 nafar dam oluvchi tashrif buyurgan bo'lsa, ularning uchdan bir qismi chang'ichilar edi. Bu yil sihatgohga 5 930 nafar ko'p dam oluvchi tashrif buyurdi. Bu yil chang'ichilar barcha dam oluvchilarning chorak qismini tashkil etdi. Qaysi yilda chang'ichilar ko'p va necha nafar ko'p bo'lgan?

6. Hisoblang.

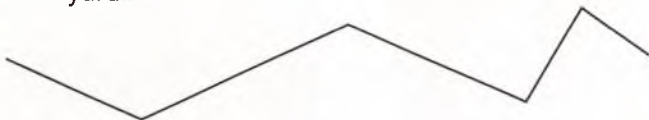
- $(51 \text{ q} + 4 \text{ t } 626 \text{ kg}) : 2 - (3 \text{ t } 7 \text{ q} - 15 \text{ q } 40 \text{ kg}) \cdot 2$
- $4 \text{ m } 65 \text{ cm} + 32 \text{ dm } 8 \text{ cm} - 3 \cdot (6 \text{ dm} + 52 \text{ cm})$
- $6 \text{ h } 42 \text{ min} : 67 + 4 \cdot (357 \text{ min} - 2 \text{ h } 15 \text{ min})$

5. Takrorlash. Harakatga doir masalalar

7. Chang'ichi siniq chiziq bilan tasvirlangan yo'ldan yurdi.

Siniq chiziqning uzunligi qanday?

Agar chang'ichi o'tgan yo'lning uzunligi siniq chiziqning uzunligidan 10 000 marta katta bo'lsa, u jami qanday masofasini bosib o'tgan?

8. Tenglamalarni yeching.

$$487 - (234 + 117) : x = 448$$

$$(124 - 79) \cdot y + 623 = 1\,253$$

9. Uch nafar sayyoh bir sohildan ikkinchi sohilga o'tishi kerak. Ularning ixtiyorida 120 kg yukka bardosh bera oladigan eski qayiq bor. Bir sayyohning vazni 70 kg, ikkinchisining vazni 50 kg, uchinchining vazni 80 kg. Ular boshqa qirg'oqqa o'tib olishlari uchun qanday ish tutishlari kerak?

10. Ifodalarni hisoblang. Qaysi ifodaning qiymati 70 dan katta?

a) $239\,700 : 705 - (82 \cdot 45 - 3\,578) + 11$

b) $4\,000\,000 : 625 : 16 + 2\,760 - (125 \cdot 25)$

11. Quyidagi jadvalda Andijondan turli shaharlargacha bo'lgan masofalar ko'rsatilgan.

Toshkent	Guliston	Navoiy	Termiz	Urganch
300	400	750	950	1 250

Avtosayyoh 50 km/h tezlikda harakat qilishni rejalashtirmoqda. Har bir shaharga yetib borish uchun unga necha soat kerak bo'ladi?

Yondosh mavzu:
O'zbek bozori

Qiymatlar formulalari,
diagrammalar, jadvallar

1. Jadvaldan foydalanib, har bir xaridning umumiy qiymatini aniqlang.

Suyakli mol
go'shti, 1 kg
58 000 so'm

Sabzi, 1 kg
5 000 so'm

O'simlik yog'i,
1 litri
24 000 so'm

Qo'y go'shti,
1 kg
78 000 so'm

Tuxum,
10 donasi
12 000 so'm

Piyoz, 1 kg
7 000 so'm

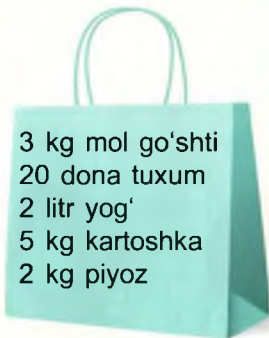
Kartoshka,
1 kg
6 000 so'm

Guruch, 1 kg
14 000 so'm

Shakar, 1 kg
17 000 so'm

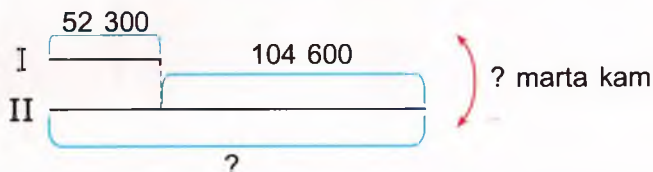
2. C (qiymat), a (narx), n (miqdor)ni bog'lovchi uchta formula yozing.

- Agar $n = 7$, $a = 2\,300$ bo'lsa, C ni hisoblang.
- Agar $C = 98\,000$, $a = 49\,000$ bo'lsa, n ni hisoblang.
- Agar $C = 77\,000$, $n = 11$ bo'lsa, a ni hisoblang.

6. Takrorlash. Formulalar

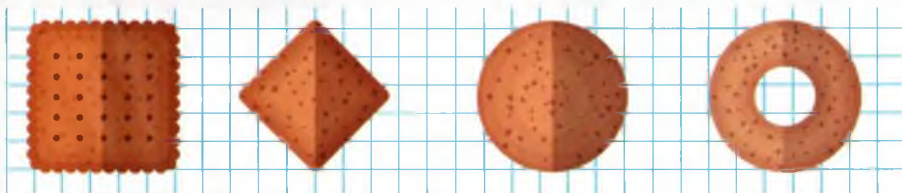
3. Ushbu sxema bo'yicha yechiladigan xaridga doir bir nechta masala o'ylab toping. Tuzgan masalalaringizdan birining yechimini yozing.

4. Masalalar uchun ifodalar tuzing. O'ylab ko'ring, ularni qanday qilib tez hisoblash mumkin?
- a) Bozorda shaftoli uchun 68 000 so'm, uzum uchun 39 000 so'm, olma uchun 32 000 so'm to'landi. Mevalar uchun jami necha so'm to'landi?
- b) Xaridlar ro'yxatida go'sht va tovuq bor. Go'shtning umumiy qiymati 230 000 so'm, tovuq go'shtining umumiy qiymati 190 000 so'm. Sotuvchi 30 ming so'm chegirma qildi. Xarid uchun qancha to'landi?
- d) Onamning hamyonida 900 000 so'm bor. Onam avval 165 000 so'mga ko'ylak, keyin 135 000 so'mga shim sotib oldilar. Onamning hamyonida qancha pul qoldi?

5. Har bir pecheniyning qalinligi bir xil. Qaysi pecheniy uchun ko'proq xamir ishlatilgan?

6. Pecheniy to'g'ri burchakli parallelepiped shaklidagi qutiga qadoqlangan. Qutining bo'yi 42 cm, eni undan 26 cm qisqaroq. Uning balandligi 5 dm 3 cm. Qutining hajmini hisoblang.

7. Savollarga diagramma asosida javob bering.

O'zbekistonda palovning o'rtacha narxi

- Kuzatish davrida palovning narxi qanchaga oshdi?
- 2021-yil bahorida palovning narxi qancha edi?
- Bir yil davomida: 2020-yil sentabrdan 2021-yil sentabrgacha narx qanday o'zgargan?

8. Tushirib qoldirilgan amal ishoralarini shunday qo'yingki, natijada to'g'ri tengliklar hosil bo'lsin.

$$2 \ 2 \ 2 \ 2 = 111$$

$$5 \ 5 \ 5 \ 5 \ 5 = 110$$

$$3 \ 3 \ 3 \ 3 \ 3 = 100$$

$$7 \ 7 \ 7 \ 7 = 7$$

9. Ifodalarning qiymatini hisoblang. To'rt xonali qiymatlarni kamayish tartibida yozib, odatda, kamyob dizaynga ega kiyim va poyabzallarni sotadigan do'kon nomini bilib oling.

A $220\ 657 - 9 \cdot 22\ 600$

K $1\ 318 - 46\ 000 : 230$

B $222\ 000 : 37 + 1\ 256$

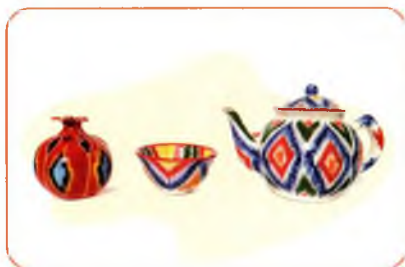
T $22\ 988 : 4 - 1\ 819$

I $1\ 903 + 4 \cdot 12$

U $322\ 635 : 15 - 205 \cdot 77$

10. Furqat aka bozordan 1 kilogrami 78 000 so'mdan 2 kg go'sht, 14 000 so'mdan 5 kg guruch, 17 000 so'mdan 7 kg shakar sotib oldi. Agar unda 3 000 000 so'm bo'lsa, qancha puli qolgan?

7. Takrorlash. Ish unumdorligiga doir masalalar

Yondosh mavzu:
O'zbekiston hunarmandchiligi

Ketma-ketliklar,
ish unumdorligi,
vaqt, ish hajmi

...

1. Qonuniyatni aniqlang va narsalarni sanang.

20 296

20 298

...

20 312

7 999 997

7 999 999

...

8 000 021

659 785

659 796

...

659 884

...

2. Ifodalarning qiymatini toping. Darsda nima haqida gap boradi?

E $46 \cdot 2 \cdot 5$

N $32 \cdot 5 \cdot 5$

H $2 \cdot 4 \cdot 5 \cdot 25$

M $5 \cdot 2 \cdot 6 \cdot 2 \cdot 5$

T $4 \cdot 25 \cdot 7$

A $9 \cdot 25 \cdot 4$

600	460	1 000	800	900	700

...

3. Noma'lum miqdorlarni toping.

	Ish unumdorligi, v	Ish vaqti, t	Ish hajmi, A
	11 624	8	?
	?	5	1 425
	6	?	42 216

7. Takrorlash. Ish unumdorligiga doir masalalar

4. Ifodalar tuzing va savollarga javob bering.

a) Avtomat soatiga 6 480 quti sut qadoqlaydi. U bir minutda necha quti sut qadoqlaydi?

b) Avtomatning ish unumdorligi 1 minutda 160 quti dorini qadoqlashga mo'ljallangan. Avtomat 1 soatda necha quti dorini qadoqlaydi?

d) Bir smenada sariyog' qadoqlash mashinasi 24 000 quti sariyog' qadoqlaydi. Agar avtomatning ish unumdorligi soatiga 3 000 quti bo'lsa, smena necha soat davom etgan?

5. Masalani yechishda jadvaldan foydalaning.

Kulol birinchi kun 40 ta ko'za yasadi, ikkinchi kun esa birinchi kundagidan 16 ta ortiq ko'za yasadi. U hammasi uchun 12 soat sarfladi. Agar kulolning ish unumdorligi o'zgarmagan bo'lsa, u har kuni necha soat ishlagan?

	A	v	t
I	40 ta ? k.	Bir xil	? h
II	?, 16 ta ko'p ? k.		? h 12 h

6. Diagrammadan foydalanib, savollarga javob bering.

a) 1 ta ipak ko'ylak uchun necha metr ip kerak? U necha kilometrga teng?

b) 27 ta ipak ko'ylak tikish uchun nechta tut daraxti kerak bo'ladi?

d) Agar bir g'altak ip 100 m bo'lsa, bir tup tut daraxtidan necha g'altak ip olish mumkin?

7. Takrorlash. Ish unumdorligiga doir masalalar

7. Tenglamalarni yeching.

a) $74 \cdot (x + 456) - 24\,732 = 10\,492$

b) $(1835 - y) : 9 + 1709 = 1824$

8. Ikki gildamdo'z gildam to'qimoqda. Birinchi gildamdo'z uzunligi 3 m, eni 2 m bo'lgan gildamni 96 kunda to'qib bo'ldi. Ikkinchi gildamdo'z uzunligi 5 m, eni 4 m bo'lgan gildamni 360 kunda to'qib bo'ldi. Qaysi gildamdo'zning ish unumdorligi yuqori?

9. Hunarmandning savatida qizil, sariq va yashil rangli 15 dona ip kalavasi bor. Qizil kalavalar sariqlarga qaraganda 7 marta ko'p. Savatda nechta yashil kalava bor?

10. Ipakchi rassomning gaplariga ko'ra, bu daraxtning mevalari, ildizlari va barglaridan qizil, jigarrang, sariq va yashil rangli bo'yoqlar olish mumkin ekan. Amallarni to'g'ri tartibda bajaring va bu qaysi daraxt ekanini toping.

$$267\,120 : (27 \cdot 34 - 176) \cdot 42 - 178\,659 : 351 + 898\,989 : 13 - 16\,646$$

~~A~~ 509

~~D~~ 15 120

~~A~~ 14 611

~~T~~ 67 118

~~T~~ 360

~~X~~ 83 764

~~T~~ 918

~~I~~ 75 209

~~R~~ 69 153

~~U~~ 742

11. Jadvalni to'ldiring va masalani yeching.

Birinchi ustaga 150 ta laganga, ikkinchisiga esa undan 60 ta ko'p laganga buyurtma berildi. Birinchisi bu ishga 25 soat, ikkinchisi esa 5 soat ko'p vaqt sarfladi. Kimning ish unumdorligi yuqori?

	Ish unumdorligi, v	Ish vaqti, t	Ish hajmi, A
I usta			
II usta			

8. Takrorlash. Tenglamalar va tengsizliklar

Yondosh mavzu:
Milliy bezaklar

Tenglamalar,
tengsizliklar,
harfiy ifodalar

1. Tenglamaning noma'lum hadi qanday topilishini eslang.
Ushbu darsda qaysi kasb egasi haqida so'z borayotganini aniqlang.

L	B	A	R	I	K	G	N	O	P	R	S	T	Z
17	10	450	5	320	6	4	105	45	130	120	64	90	79

$$x - 42 = 37$$

$$800 - t = 350$$

$$16 \cdot n = 80$$

$$360 : m = 3$$

$$110 + z = 560$$

$$y + 58 = 62$$

2. Qo'shish va ayirish xossalariidan foydalanib, ifodalarni soddalashtiring.

$$390 + z + 510$$

$$(560 + m) - 140$$

$$k - 380 - 120$$

$$t + 184 + 16$$

$$(n + 117) - 13$$

$$650 - 170 - d$$

3. 6, 12, 36, 60 sonlaridan qaysilari tengsizliklarning yechimlari ekanini tekshiring.

$$650 - 8 \cdot m > 420;$$

$$n : 6 + 470 < 480.$$

4. Zargarlik do'konida 399 ta tilla uzuk, ulardan 5 marta ko'p kumush uzuk bor. Uzuklar 7 tadan qilib qutilarga solindi. Nechta quti kerak bo'lgan?

8. Takrorlash. Tenglamalar va tengsizliklar

5. Tengsizliklarni yozing. Noto'g'ri tengsizlikni toping.

- a) 439 soni 291 va 187 sonlari yig'indisidan kichik.
- b) 167 soni 1 134 va 9 sonlari bo'linmasidan katta.
- d) 198 va 1 sonlari ayirmasi 198 va 1 sonlari bo'linmasidan katta.

6. Uzunliklar qo'yiladigan taglik to'g'ri to'rtburchak shaklida. Taglikning bo'yi 315 mm va eni 20 cm. Uning perimetri va yuzini toping.

7. Ushbu tengsizliklarning yechimi bo'lgan bir xonali sonlarni sanab bering.

$$y < 8$$

$$z > 6$$

$$k < 103 - 96$$

$$b > 141 - 133$$

$$12 - t < 7$$

$$5 + m > 14$$

8. Noma'lumlarning berilgan qiymatlari uchun ifodalar yozing va ularning qiymatlarini hisoblang.

a) Bir oyda usta n ta tilla bilakuzuk, 28 ta kumush va 29 ta tilla uzuk yasadi. Usta oy davomida nechta zargarlik buyumlari yasagan? ($n = 71$)

b) Savdo yarmarkasiga 37 dona marvaridli marjon va 43 dona feruza toshli marjon olib kelindi. Yarmarkaning birinchi kuni x dona marjon sotilgan bo'lsa, qancha marjon qolgan? ($x = 37$)

d) Usta uch xil toshdan zargarlik buyumlari yasaydi.

Uning ish dastgohi oldida jami t ta tosh bor.

Ulardan 312 tasi yoqut, 288 tasi feruza va qolganlari durlar.

Ustada nechta dur bor? ($t = 800$)

9. Tenglamalar tuzing va ularni qulay usulda yeching.

$$\text{🍷} + 165$$

$$387 + 265$$

$$\text{🍷} - 301$$

$$267 + 199$$

8. Takrorlash. Tenglamalar va tengsizliklar

10. Hisoblang. Ushbu toshning nomini aniqlang.

$$3\ 025 : 5 + 183 \cdot 65 - (23\ 560 - 19\ 289) + 96\ 463 : (6\ 004 - 927)$$

U 11 895

I 8 229

L 12 500

Q 605

O 5 077

K 8 248

M 9 456

T 19

Y 4 271

11. Boshqotirmanani yeching.

10

4

2

?

12. Vitrinadagi zargarlik buyumlari to'rtburchak shaklidagi shisha ostida saqlanadi. Shishaning bo'yi 75 cm, eni esa undan 190 mm qisqa. Agar bir kvadrat detsimetr oyna 640 so'm tursa, unda oyna uchun qancha pul to'lash kerak bo'ladi?

13. Tenglamalarni yeching va taqinchoqlarning nomini aniqlang.

$$27\ 200 - y = 15\ 127 + 4\ 361$$

$$x - 3\ 721 - 1\ 579 = 3\ 356$$

$$z + 14\ 872 = 8\ 587 + 9\ 186$$

7 712	2 901	8 656
Zebigardon	Tumor	Munchoq

9. Takrorlash. Koordinata nuri va burchagi

Yondosh mavzu:
O'zbekistonning diqqatga
sazovor joylari

Sonli nur,
koordinata burchagi

1. Bir xil rangdagi raqamlarni nima birlashtiradi?

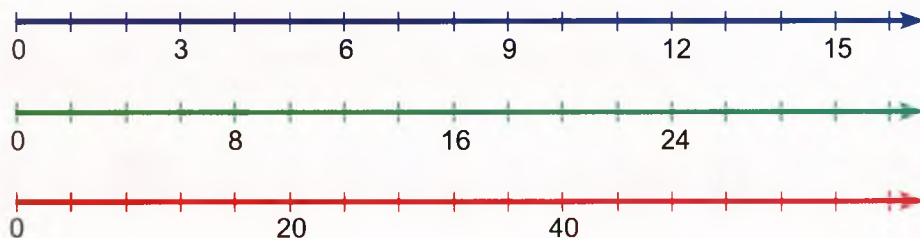

2. Juft sonlarni tanlab oling va ularni o'sish tartibida joylashtiring.
Qanday so'z hosil bo'ldi? Bu nima degani?

A	N	I	R	CH	S	T	L	P	O	G	H	B	E
219	390	104	48	91	302	356	107	11	370	78	211	19	58

3. Har bir nurdagi bo'limlar qiymati nimaga teng? Tushirib qoldirilgan sonlarni ayting.

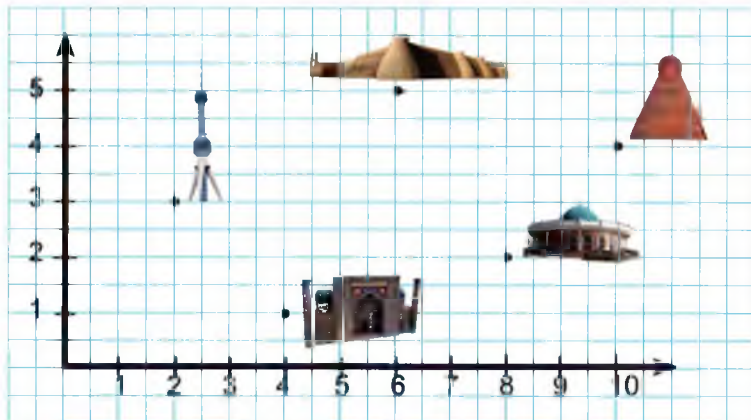
4. Sonli nur yordamida tengsizliklarni yeching.

a) $x < 12$

b) $4 < x < 10$

d) $9 - x > 2$.

5. Koordinata burchagidagi inshootlarning koordinatalarini ayting. Bular qanday inshootlar?

6. Daftaringizga koordinata burchagini chizing. Burchak ichidagi nuqtalarni belgilang.

$A (1;4)$, $B (2;5)$, $C (2;6)$, $D (3;6)$, $E (4;7)$, $F (5;6)$, $G (6;6)$, $H (6;5)$,
 $I (7;4)$, $J (6;3)$, $K (6;2)$, $L (5;2)$, $M (4;1)$, $N (3;2)$, $O (2;2)$, $P (2;3)$.

Bu nuqtalarni ketma-ket tutashtiring. Nima hosil bo'ldi?

7. Masalaga ifoda tuzing va uni yeching.

Registon maydoniga dushanba kuni 1 300 nafar, seshanba kuni undan 240 nafar ko'p, chorshanba kuni esa dushanba kunidagidan 130 nafar kam sayyoh tashrif buyurdi. Registon maydoniga shu uch kunda jami necha nafar sayyoh tashrif buyurgan?

8. Tenglamalarni yeching.

$$(340\,724 - 339\,224) \cdot x + 23\,784 = 263\,413 - 227\,629$$

$$(125\,828 + 543\,772) : y + 19\,230 = 96\,324 - 75\,894$$

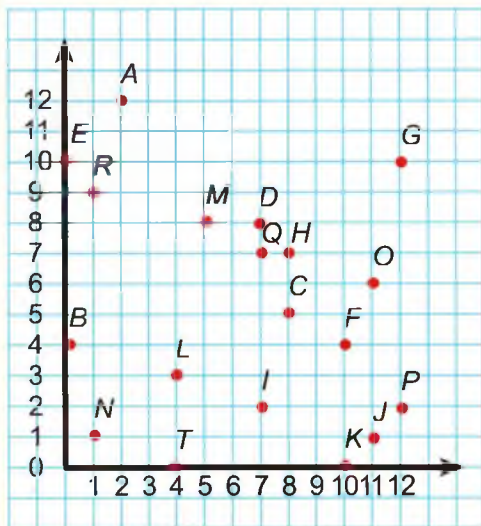
9. Hisoblang.

$$5\text{ h }38\text{ min} + 2 \cdot 1\text{ h }49\text{ min} - (4\text{ h }57\text{ min} : 3 + 187\text{ min}).$$

9. Takrorlash. Koordinata nuri va burchagi

10. So'zlarni harflarning koordinatalari bo'yicha yozing. Qaysi so'z ortiqcha?

- a) (0;4), (0;10), (2;12), (1;9)
- b) (12;2), (0;10), (2;12), (1;9)
- d) (7;8), (11;6), (12;10)
- e) (8;5), (2;12), (4;0)
- f) (4;3), (7;2), (11;6), (1;1)

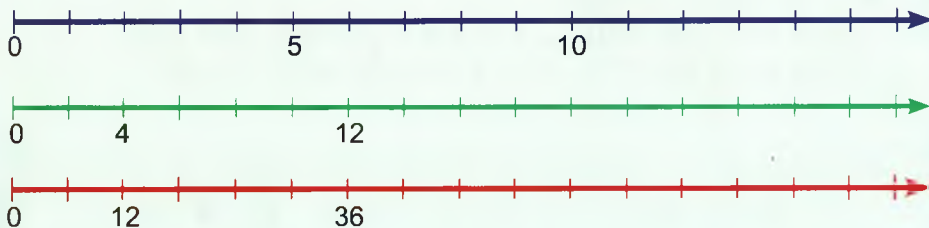
11. Agar sayyoh 3 dona do'ppi sotib olsa, unda 70 000 so'm qoladi. Agar u 5 dona do'ppi sotib olsa, unga 10 000 so'm yetmaydi. Bitta do'ppi necha so'm turadi?

12. Hisoblang.

$$13 \text{ h } 5 \text{ min} - 3 \cdot (2 \text{ h } 48 \text{ min} : 6 + 3 \text{ h } 47 \text{ min})$$

13. Darftaringizga ushbu sonli nurlarni chizing. Har bir sonli nur uchun bo'limlar qiymatini yozing.

Yondosh mavzu:
O'zbekiston tarixi

Kalendar (taqvim),
vaqt

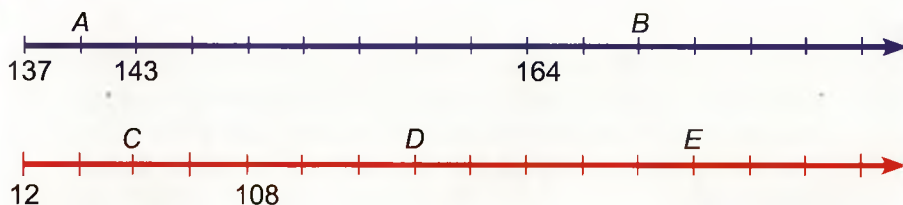

1. Ushbu muzeylar qachon ochilganini aniqlang. Siz ular haqida nimalarni bilasiz? Eng birinchi va eng oxirgi tashkil topgan muzeyni belgilang.

1966	I.V. Savitskiy nomidagi davlat san'at muzeyi	1937	O'zbekiston amaliy san'at va hunarmandchilik tarixi davlat muzeyi
2001	Termiz arxeologiya muzeyi	1996	Temuriylar tarixi davlat muzeyi
1876	O'zbekiston tarixi davlat muzeyi	1989	Toshkent temiryo'l texnikasi muzeyi

2. Nuqtalarning koordinatalarini ayting. Ularni nima birlashtiradi?

10. Takrorlash. Vaqt

3. Hisoblang.

- a) $2 \text{ h } 45 \text{ min } 36 \text{ s} + 6 \text{ h } 12 \text{ min } 22 \text{ s}$
- b) $7 \text{ h } 23 \text{ min } 57 \text{ s} + 1 \text{ h } 58 \text{ min } 42 \text{ s}$
- d) $6 \text{ h } 55 \text{ min } 12 \text{ s} - 2 \text{ h } 32 \text{ min } 11 \text{ s}$
- e) $8 \text{ h } 05 \text{ min } 02 \text{ s} - 4 \text{ h } 18 \text{ min } 45 \text{ s}$

Sutka – bu Yerning o‘z o‘qi atrofida bir marta aylanib chiqishi uchun zarur bo‘lgan vaqt. Yozuvda 1 d ko‘rinishda belgilanadi.

1 sutka = 24 soat

1 d = 24 h

4. Hisoblang.

a) soatlarda:

$$5 \text{ d} + 234 \text{ h}$$

$$6 \text{ d} - 68 \text{ h}$$

$$17 \text{ h} \cdot 12 - 4 \text{ d } 12 \text{ h}$$

b) sutka va soatlarda:

$$3 \text{ d } 42 \text{ min} + 6 \text{ h } 18 \text{ min}$$

$$12 \text{ d } 08 \text{ min} - 5 \text{ d } 16 \text{ min.}$$

5. To‘g‘ri fikrlarni toping.

- a) Uch soat o‘n ming sekunddan ko‘p.
- b) Ikki sutka 48 soatdan iborat.
- d) Yetti marta yetti minut sakkiz marta olti minutdan kam bo‘ladi.
- e) Bir yilda 365 sutka bor.
- f) Bir haftada 170 soatdan kam vaqt o‘tadi.
- g) Bir sutkada million sekunddan ko‘p vaqt bor.

6. Yanvar oyida O‘zbekiston tarixi muzeyiga 23 756 nafar o‘quvchi, fevralda 4 378 nafar kam, mart oyida esa yanvar oyidagiga nisbatan 1 149 nafar ko‘p o‘quvchi tashrif buyurdi. Shu 3 oy davomida tarix muzeyiga jami necha nafar o‘quvchi tashrif buyurgan?

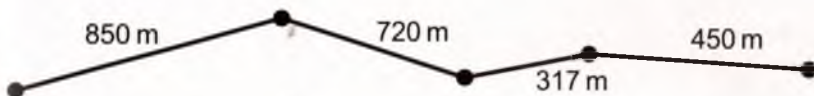
7. Sayohat rejasini o'rganing.

- Sayohat qancha vaqt davom etdi?
- Sayohat soat nechada tugagan?

Ketish -----	8:30
Muzeyga tashrif -----	2 h 30 min
Tushlik -----	1 h 15 min
Istirohat bog'ida sayr qilish -----	1 h 45 min
Shahar bo'ylab sayohat -----	1 h 45 min

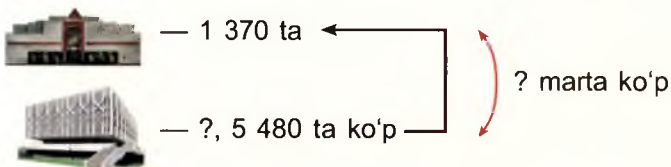
d) Sayyohlar yo'lka bo'ylab piyoda yurishdi. Ular yurgan yo'lining uzunligini toping.

e) Agar sayyohlarning tezligi minutiga 100 m bo'lsa, ular yo'lka bo'ylab necha minut yurishgan?

8. 01.12.2010 sanasi faqat uchta raqam bilan yozilgan. Joriy asrning qaysi so'ngi sanasini uchta raqam bilan yozish mumkin?

9. Sxema bo'yicha masalani tuzing. Uni yeching.

10. Hisoblang.

- $6 \text{ h } 16 \text{ min } 41 \text{ s} + 1 \text{ h } 23 \text{ min } 08 \text{ s}$
- $7 \text{ h } 58 \text{ min } 37 \text{ s} - 1 \text{ h } 25 \text{ min } 31 \text{ s}$
- $4 \text{ h } 17 \text{ min } 42 \text{ s} + 1 \text{ h } 16 \text{ min } 17 \text{ s}$
- $9 \text{ h } 18 \text{ min } 16 \text{ s} - 4 \text{ h } 9 \text{ min } 37 \text{ s}$

11. Takrorlash. Yuza va perimetr

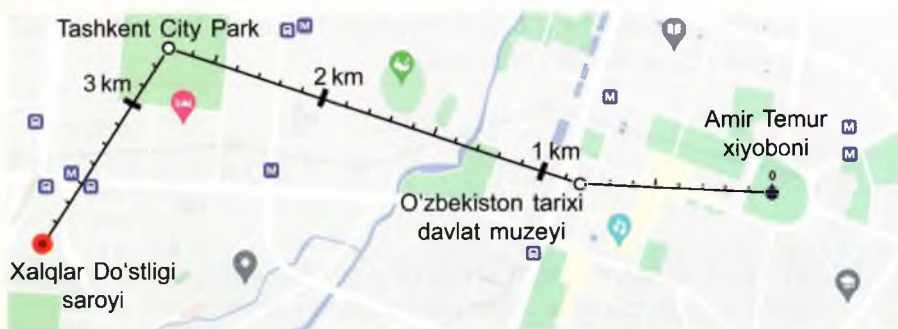

Yondosh mavzu:
O'zbekiston istirohat bog'lari

To'g'ri to'rtburchak,
kvadrat, perimetr,
yuza

1. a) Sayyoh Amir Temur xiyobonidan "Xalqlar Do'stligi" saroyigacha qancha yo'lni bosib o'tishni rejalashtirgan?

- b) Agar sayyoh 20 minutda 1 km masofani bosib o'tsa, sayohatga uning necha soat vaqti ketadi?

2. Matnni o'qing.

"Xalqlar Do'stligi" saroyi Toshkent shahrida joylashgan. U 1980-yilda konsertlar va bayram tadbirlarini o'tkazish uchun qurilgan. Binoning o'ziga xos shakli qadimgi Buxorodan 35 km uzoqlikdagi Varaxsha shahridagi binolarga o'xshash. Saroy kvadrat shaklda bo'lib, har bir tomonining uzunligi 97 m. Binoning to'rtala devori ham bir xil bezatilgan.

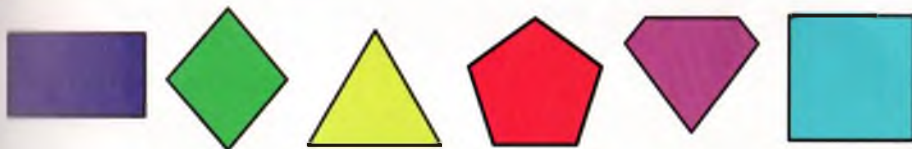
Bu saroy shaklini daftaringizga chizing. Tomonlarining uzunliklarini yozib qo'ying. Tasvirlangan binoning perimetri va yuzini toping.

11. Takrorlash. Yuza va perimetr

3. Shakllar orasidan toping:

a) to'g'ri to'rtburchaklar;

b) muntazam ko'pburchaklar.

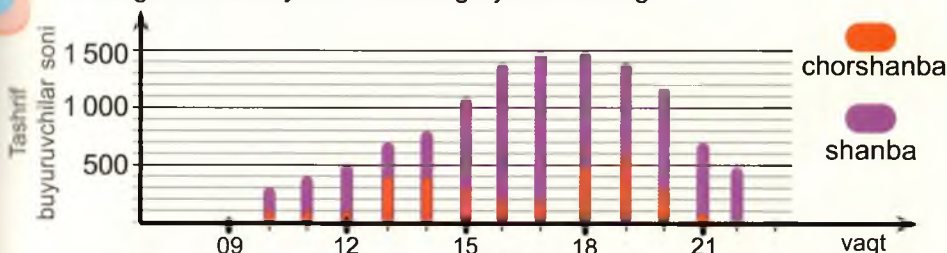

4. Muntazam ko'pburchaklarning perimetrini toping. Ko'pburchak perimetri formulasini yozing.

Shakl	Uchburchak	Beshburchak	O'n burchak	n -burchak
Tomonlari uzunliklari	7 cm	14 dm	25 m	6 km
Perimetri				

5. Uchburchakning eng kichik tomoni uzunligi 22 dm. Ikkinchi tomoni uzunligi birinchisidan 1 m 4 dm uzun. Uchinchi tomoni uzunligi birinchi va ikkinchi tomonlari uzunliklari yig'indisidan 3 marta kichik. Uchburchakning perimetrini toping.

6. Diagramma bo'yicha savollarga javob bering.

a) Istirohat bog'ida chorshanba kuni soat nechada eng ko'p odam bo'lgan? Shanba kuni-chi?

b) Shanba kuni soat 11:00 da, chorshanba kuni soat 18:00 da istirohat bog'ida qancha odam bo'lgan?

d) Shanba kuni soat 18:00 da chorshanba kuni shu vaqtdagiga qaraganda qancha ko'p odam bo'lgan? Necha marta ko'p bo'lgan? Soat 20:00 da-chi?

11. Takrorlash. Yuza va perimetr

7. Ikki kun ichida bog'ga 800 nafar kattalar va 1 200 nafar bolalar tashrif buyurishdi. Agar bog'ga har kuni bir xil miqdorda sayyohlar kelsa, 7 kun ichida bog'ga qancha odam tashrif buyuradi?

8. Hisoblang.

- a) $(4 \text{ m } 23 \text{ cm} + 42 \text{ dm } 7 \text{ cm}) \cdot 10 : 5$
- b) $800 \text{ m} - 12 \text{ m } 6 \text{ dm} \cdot 5 - 680 \text{ m } 56 \text{ cm} : 4$
- d) $1\,900 \text{ mm} + (420 \text{ cm } 4 \text{ mm} + 16 \text{ dm } 3 \text{ cm } 8 \text{ mm}) : 2$
- e) $78 \text{ km } 340 \text{ m} - 12 \cdot 6 \text{ km } 400 \text{ m}$

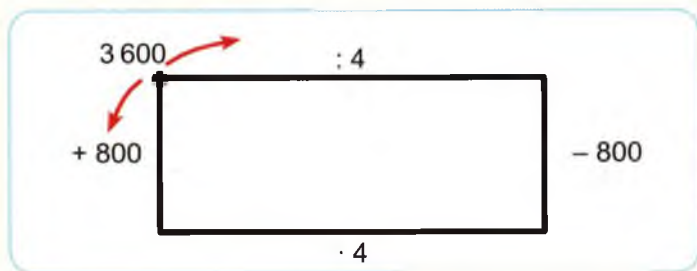
9. Istirohat bog'ining ochiq konsert maydonida o'rindiqlar bor. Agar har bir o'rindiqqa 5 kishi o'tirsa, u holda 15 kishi joysiz qoladi. Agar har bir o'rindiqqa 6 kishi o'tirsa, u holda 3 ta o'rindiq bo'sh qoladi. Konsert maydonidagi o'rindiqlar va odamlar sonini aniqlang.

10. Daftaringizga yuzi 36 kv cm bo'lgan uchta to'g'ri to'rtburchak chizing. Ularning perimetrlari hisoblang.

11. Tog'ri to'rtburchakning perimetri bo'ylab harakatlanib, hisoblang:
a) soat mili yo'nalishi bo'yicha; b) soat mili yo'nalishiga qarshi.

Har bir holat uchun ifoda yozing. Natijalar bir xil chiqdimi?

Yondosh mavzu:
Dam olish

Bo'lish hadlari, butun
va qoldiqli bo'lish

1. O'quvchilar o'zlari yoqtirgan dam olish joyini tanladilar. Qaysi dam olish joyi eng mashhur? Eng katta qiymatga ega bo'lgan ifodani toping.

$$36\ 000 : 4 - 7\ 200$$

qishloqda

$$8\ 400 : 12 + 1\ 600$$

tog'da

$$50 \cdot 140 - 4\ 800$$

shaharda

$$70 \cdot 40 - 300$$

ko'l bo'yida

2. 12, 18, 28, 34, 42, 60, 64, 76 sonlari orasidan:

- a) juft sonlarni;
- b) 4 ga bo'linadigan sonlarni;
- d) 300 soni bo'linadigan sonlarni;
- e) 60 sonining bo'luvchilarini;
- f) 6 ga karrali sonlarni tanlang.

Agar bir son ikkinchisiga butunicha bo'linsa, u holda birinchi son ikkinchisining karralisi, ikkinchisi esa birinchisining bo'luvchisi deb ataladi.

$$5\ 600 : 800 = 7$$

5 600 soni 800 ning karralisi.

800 soni 5 600 sonining bo'luvchisi.

12. Bo'luvchilar va karralilar

3. Topshiriqlarni bajaring va savollarga javob bering.
- a) 12 sonining barcha bo'luvchilarini o'sish tartibida ayting.
 - b) 15 soni nechta turli bo'luvchiga ega?
 - d) Qaysi sonning bo'luvchilari ko'p: 13 soniningmi yoki 14 soniningmi?
 - e) Bu son har qanday sonning bo'luvchisi bo'lishi mumkin. Barcha sonlar qaysi songa bo'linadi?

4. Da'volar to'g'rimi yoki yo'qmi? Tekshiring.
- a) $8\,790 \cdot 34 - 126\,000 : 210 \cdot 100$ soni $(72 - 67) \cdot 12$ ga karali.
 - b) $(1760 - 1280) : 24$ soni $(76\,000 + 35\,000) : (1\,830 + 1870)$ sonining bo'luvchisidir.

5. Matematik amallar yordamida ifodalar tuzing. Ularning qiymatini toping.
- a) 6 709 va 8 912 sonlari yig'indisini 107 marta orttiring.
 - b) 637 700 va 287 000 sonlari ayirmasini uch marta kamaytiring.

6. Harflarni amallar tartibiga mos holda joylashtiring. Bu so'z nimani anglatadi?

$$\begin{array}{cccccccc} S & Y & A & A & O & T & H \\ (845 - 670) \cdot 19 + (1\,009 - 965) : 4 - 28 \cdot 9 \end{array}$$

$$\begin{array}{ccccccc} I & O & M & N & Y & C H \\ 4\,045 : 5 + 429 \cdot 75 - 26\,100 : (729 - 642) \end{array}$$

7. Ikki yil oldin Chorvoq dam olish maskanida 2 697 340 kishi dam olgan edi. O'tgan yili ikki yil oldingiga nisbatan 238 450 kishi ko'p kelgan. Joriy yilning bahorida esa o'tgan yili dam olganlarning yarmicha odam dam oldi. Bu yilgi bahorda Chorvoqqa qancha odam kelgan?

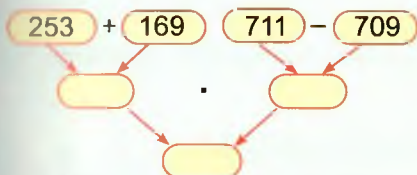
8. Tenglamalarni yeching.

a) $16\ 000 + 45\ 000 : z = 19\ 000$

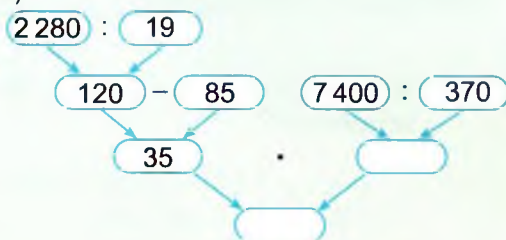
b) $32\ 800 : (1\ 800 - x) = 410$

9. Sxema bo'yicha amallarni bajaring. Ularga mos ifodalar tuzing.

a)

b)

10. Uchta baliqchi 18 ta baliq tutdi va baliq sho'rva pishirishdi.

Birinci baliqchi sho'rva uchun 1 ta, ikkinchisi 3 ta, uchinchisi 5 ta baliq berdi. Shundan so'ng ularda teng miqdorda baliq qoldi. Ularning har biri nechtdan baliq tutgan?

11. Sayyohlar bazasida chodir va kottejlarda yashash mumkin. Jadval asosida masala tuzing va uni yeching.

		
Avgustda	280	170
Sentabrda	?, 8 marta kam	?, 2 marta kam

?

12. Ifodalarni hisoblang va savollarga javob bering.

Qaysi ifodaning qiymati 52 ga karrali?

Qaysi ifodaning qiymati 9 000 sonining bo'luvchisi bo'ladi?

a) $73 \cdot 605 - 19 \cdot 760 - 501 \cdot (3\ 041 - 2\ 988)$

b) $1\ 070 + 908 \cdot 64 - 85 \cdot (4\ 090 - 3\ 882) - 201 \cdot 202$

13. 10 ga bo'linish alomati

Yondosh mavzu:
O'zbekistondagi ko'llar

Bo'luvchilar, karralilar,
yaxlit sonlar

1. Har bir yig'indiga son tanlang. Bu sonlar ostidagi so'zlarni nima birlashtiradi?

$$3 + 60 + 700 + 8\,000 + 90\,000 + 100\,000$$

198 736

Tuzkon

367 891

Ko'ksuv

1 008 763

Qorataka

3 400 000

Chotqol

$$8 + 50 + 9\,000 + 300\,000$$

8 593

Qamchiq

3 958

Badak

309 058

Urung'och

39 508

Beshtor

$$60 + 500 + 700\,000$$

756 000

Talas

65 700

Yaltirbosh

75 600

Chimtarga

700 560

Ixnach

2. Qaysi sonlar quyidagi tengsizlikning yechimi bo'ladi?

$$x : 10 < 432 - 422$$

Bu sonlarni qanday umumiy so'z bilan atash mumkin?

10 ga bo'linish alomati

Agar son 0 raqami bilan tugasa, u holda shu son
10 ga bo'linadi.

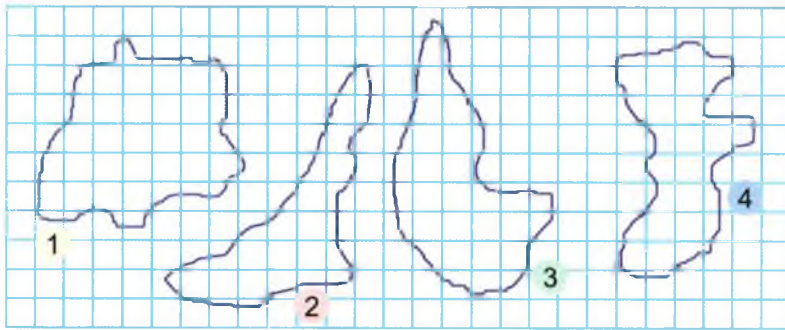
3. Ushbu ifodalarning qiymatlari 10 ga bo'linish yoki bo'linmasligini tekshiring.

a) $(2\,808 + 5\,698 + 1\,094) : 4$

b) $356 \cdot 3 + 241 \cdot 3 + 173 \cdot 3$

d) $(13\,450 + 28\,567) - 339 \cdot 3$

4. Dam olish uchun Tuzkon ko'liga sayohat 1 830 000 so'mga, Urung'och ko'liga sayohat esa 2 baravar arzonga tushadi. Uch kishilik oila Tuzkon ko'liga borishni, 5 kishilik oila esa Urung'och ko'liga borishni rejalashtirgan. Qaysi oila ko'p va qancha ko'p to'laydi?
5. Tenglamalarni yeching. Ildizlaridan qaysi biri 10 ga bo'linadi?
 - a) $2\,365 + x \cdot 8 = 8\,000 - 3\,635$
 - b) $78\,000 : y + 2\,805 = 3\,127 + 1\,678$
6. O'zbekistonda 509 ta ko'l va suv omborlari mavjud bo'lib, shulardan 12 tasi katta va 32 tasi o'rta kattalikdagi ko'llar, qolganlari kichik ko'llar. O'zbekistondagi kichik ko'llar sonini toping.
7. Paletka yordamida eng katta yuzaga ega bo'lgan ko'lni toping.

8. O'zbekistondagi ba'zi ko'llarning yuzasini toping. Yuzasi eng katta va eng kichik bo'lgan ko'llarni aniqlang.

Ko'llar	Yuzasi	Perimetri
Aydarko'l	$5 \cdot 500 + 26 \cdot 3 \text{ km}^2$	$400 : 8 \cdot 7 \text{ km}$
Sariqamish	$(59 + 185) \cdot 4 \text{ km}^2$	$25 \cdot 4 + 59 \text{ km}$
Tuzkon	$2 \cdot (34 + 46) \cdot 4 \text{ km}^2$	$(465 + 347) : 7 \text{ km}$
To'dako'l	$750 - (35 + 75) \cdot 5 \text{ km}^2$	$(900 - 342) : 9 \text{ km}$

13. 10 ga bo'linish alomati

9. Matematik tilda yozing. Qulay usulda hisoblang.

- a) 319, 975 va 181 sonlari yig'indisi.
- b) 983 soni bilan 168 va 183 sonlari yig'indisining ayirmasi.
- d) 378 va 167 sonlari yig'indisi bilan 268 sonining ayirmasi.

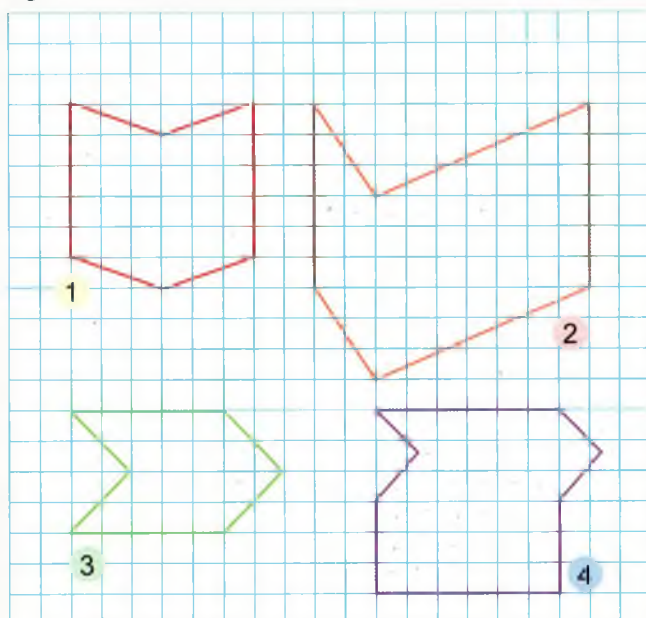
10. Qishloqdan ko'lgacha uchta so'qmoq orqali borish mumkin. Abdulmalik ko'lgacha bir so'qmoq orqali borib, boshqasi orqali qaytmoqchi. Buni nechta usulda bajarish mumkin?

11. Hisoblang.

- a) $2045 : 5 + 161 \cdot 73 - 27 \cdot 13$;
- b) $10270 - 4270 + 11 \cdot 560 - (60005 - 5168) : 9$.

12. Shakllar yuzini katakchalar yordamida toping. Shakllar yuzini qanday qilib soddaroq usulda hisoblash mumkinligini o'ylab ko'ring.

14. 5 ga bo'linish alomati

Yondosh mavzu:
O'zbekistondagi daryolar

Bo'luvchi, sondagi
oxirgi raqam, yaxlit son

1. O'zbekistondagi ba'zi daryolarning nomlarini aniqlang.

A $18 + 3 \cdot 4$

N $81 : 3 - 2$

G $60 - 7 \cdot 8$

R $42 : 6 + 21$

Z $78 : 3 + 5$

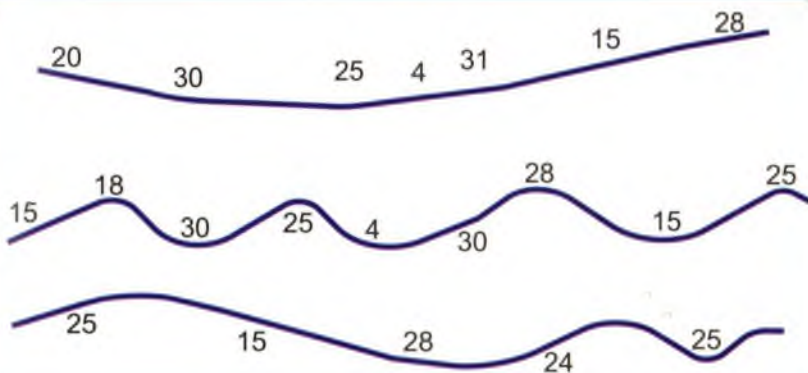
S $100 - 7 - 73$

O $75 : (18 - 13)$

H $84 : 14 + 6 \cdot 2$

K $(11 + 4) \cdot 3$

I $64 : 4 + 8$

Kosonsoy daryosining nomini daftaringizga shifrlang. Shifrlangan so'zdagi barcha sonlarda qanday umumiylik bor?

5 ga bo'linish alomati

Agar son 0 yoki 5 raqami bilan tugasa,
u holda shu son 5 ga bo'linadi.

14. 5 ga bo'linish alomati

2. $\{2, 3, 5, 7, 10, 12, 15, 20, 23, 50, 55, 102, 110\}$ sonlar to'plamidan
a) 10 ga karrali sonlarni;
b) 5 ga karrali sonlarni ko'chirib yozing.

Bu sonlar guruhlari o'rtasida qanday bog'liqlikni ko'rish mumkin?

Foydali uchlikni yodda tuting!

$$2 \cdot 5 = 10$$

$$4 \cdot 25 = 100$$

$$8 \cdot 125 = 1\,000$$

3. Ko'paytirishning qulay usullaridan foydalanib hisoblang.

a) $6 \cdot 5 \cdot 2$

b) $25 \cdot 4 \cdot 7$

d) $3 \cdot 6 \cdot 5$

e) $2 \cdot 27 \cdot 5$

f) $8 \cdot 3 \cdot 5$

g) $8 \cdot 7 \cdot 125$

4. Taqqoslang.

a) $a \cdot 300$ ☐ $300 \cdot a$

b) $(400 + 60) \cdot y$ ☐ $460 \cdot y$

b) $(x \cdot 100) \cdot 2$ ☐ $x \cdot 200$

e) $56 \cdot 0$ ☐ $560 \cdot 1$

5. Tenglamalarni soddalashtiring va yeching.

a) $5 \cdot x \cdot 12 = 420$

b) $y \cdot 8 \cdot 125 = 3\,000$

d) $z : 18 = 4 \cdot 5 \cdot 5$

e) $t \cdot 7 \cdot 5 = 28 \cdot 25$

6. Daryo bo'yiga sol tushirildi.

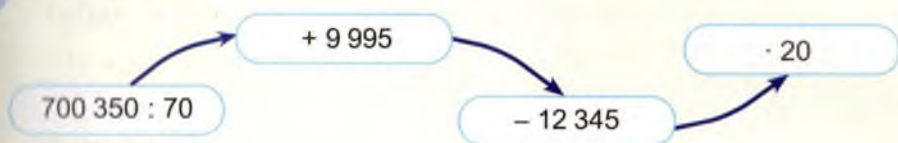
a) Agar daryo oqimining tezligi 5 km/h bo'lsa, sol 1 sutkada qancha masofani bosib o'tadi?

b) 430 km masofani suzib o'tish uchun qancha vaqt kerak?

d) Daryoning turli qismlarida oqim tezligi har xil. Daryoning tog'li hududida sol 9 soatda 45 km masofani, tekis hududida esa shu vaqt ichida 27 km masofani suzib o'tadi. Solning tezligi tekis hududda qanchaga kamaydi?

7. Sinfdoshingiz bilan o'ynang. Zanjirdan o'ting. Kim birinchi bo'ladi?

8. Ifodalarning qiymatini o'zingiz uchun qulay usulda og'zaki hisoblang.

a) $9 \cdot 2 \cdot 5$

b) $37 \cdot 25 \cdot 4$

d) $2 \cdot 302 \cdot 5$

e) $4 \cdot 25 \cdot 5$

f) $125 \cdot 3 \cdot 8$

g) $4 \cdot 16 \cdot 125$

9. Paromga 6 ta yuk mashinasini yoki 10 ta yengil mashinani joylash mumkin. Payshanba kuni to'liq yuklangan parom daryoni 5 marta kesib o'tgan va 42 ta mashinani boshqa qirg'oqqa o'tkazib qo'ygan. Ular orasida nechitasi yuk mashinasi bo'lgan?

10. O'zbekistondagi daryolardan birining nomini aniqlang.

A $(52 + 98) \cdot 6$

M $(560 + 390) - 280 \cdot 2$

O $150 \cdot 2 \cdot 5$

P $185 + 185 + 185 + 185 + 158$

K $786 \cdot 0 + 85 \cdot 10$

S $760 \cdot 1 - 95 : 5 \cdot 8$

L $(923 - 798) \cdot 8$

F $1000 - (124 \cdot 8 + 8)$

898	608	850	1 500	390
-----	-----	-----	-------	-----

11. Sayyohlar oqim tezligi 2 km/h bo'lgan daryo bo'ylab 72 km suzishlari kerak. Agar ular suzish davomida har biri 80 minutdan 5 marta tanaffus qilsalar, ularning sayohati qancha vaqt davom etgan?

15. 2 ga bo'linish alomati

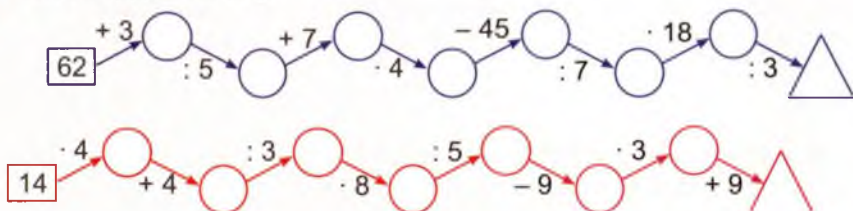

Yondosh mavzu:
O'zbekiston tog'lari

Juft sonlar,
qo'shish va ayirishning
xossalari

1. Cho'qqiga chiqing.

2. 2, 4, 6, 8, 0 raqamlaridan barcha mumkin bo'lgan ikki xonali sonlarni tuzing. Qancha son tuzdingiz? Bu sonlarni nima birlashtiradi? Bu sonlarni qanday umumiy so'z bilan atash mumkin?

2 ga bo'linish alomati

Agar son juft raqam bilan tugasa, u holda shu son 2 ga bo'linadi.

Juft sonlar: 0, 2, 4, 6, 8.

3. {3 467, 6 350, 8 192, 12 318, 34 700, 214 806, 1 289 305, 2 002 005, 43 795 206} sonlar to'plamidan:

- A) 2 ga bo'linadigan sonlarni;
 - B) 5 ga bo'linadigan sonlarni;
 - D) 10 ga bo'linadigan sonlarni;
 - E) 2 ga hamda 5 ga bo'linadigan sonlarni;
 - F) 2 ga ham, 5 ga ham bo'linmaydigan sonlarni ko'chirib yozing.
- D va E bandlardagi sonlar guruhlarida haqida nima deya olasiz?

4. Qulay usulda hisoblang. Har bir ustundagi misollarni nima birlashtiradi?

$$44 + 18 + 56$$

$$100 - 32 - 28$$

$$175 - 39 - 75$$

$$16 + 28 + 72$$

$$80 - 46 - 34$$

$$293 - 165 - 93$$

$$(63 + 48) + 37$$

$$400 - 155 - 145$$

$$304 - 57 - 104$$

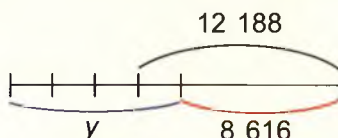
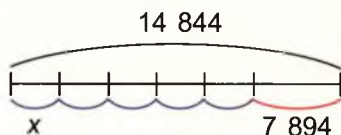
5. Ifodalar tuzing va ularni ikki usulda hisoblang.

a) Alpinistlar uzunligi 100 m bo'lgan arqon o'ramidan biri 30 m, ikkinchisi 40 m bo'lgan ikkita bo'lak kesib olishlari kerak. O'ramda necha metr arqon qoladi?

b) Alpinistlar uzunligi 132 km bo'lgan masofani bosib o'tishni rejalashtirdilar. Ular birinchi kun 35 km, ikkinchi kun 45 km masofani bosib o'tdilar. Alpinistlar yana necha kilometr masofani bosib o'tishlari kerak?

6. Sxema bo'yicha tenglama yozing. Qaysi tenglama juft ildizga ega?

7. Sayyohlar belgilangan masofani 3 kun ichida bosib o'tishdi. Birinchi kun ular 50 km, ikkinchi kun birinchi kundagiga qaraganda 12 km kam, uchinchi kun esa ikkinchi kundagiga qaraganda 7 km ko'p yurishdi. Agar sayyohlar 10 minutda 1 km masofani bosib o'tishsa, ular kuniga qancha vaqt yurishgan?

8. $45\,690 + 18\,560 = 64\,250$ tenglikdan foydalanib toping:

$$18\,560 + 45\,690$$

$$4\,569 + 1\,856$$

$$45\,690 + 18\,570$$

$$64\,250 - 45\,690$$

$$1\,856 + 4\,569$$

$$18\,560 + 45\,680$$

15. 2 ga bo'linish alomati

9. Tog' cho'qqilarini o'sib borish tartibida joylashtiring?

Adelunga
4 301 m

Hazrat Sulton
4 643 m

Katta Chimyon
3 309 m

Beshtor
4 299 m

Savollarga javob bering.

a) Adelunga cho'qqisi Katta Chimyondan qancha baland?

b) Beshto'r cho'qqisi Hazrati Sulton cho'qqisidan qancha past?

10. Iymona bir xil kubiklardan shakl yasadi.

Buning uchun unga nechta kubik kerak bo'ldi?

11. Amallarni to'g'ri tartibda bajaring.

Bu yerda tog'da o'sadigan qanday dorivor o'simliklar nomi yashringan?

$$1\ 018 - 9\ 162 : (486 : 3 - 12 \cdot 12) + (4\ 509 + 1\ 765) \cdot 3$$

O 18 822

L 18

I 12 500

Ch 509

A 144

D 162

Y 19 331

A 6 274

$$(20\ 567 - 12\ 736) \cdot 109 - 845\ 902 + (28\ 257 + 73\ 383) : 35$$

A 101 640

I 786 291

N 14 321

R 2 904

A 7 677

K 10 581

V 853 579

M 7 831

12. Tog' alpinizmi musobaqasida 664 nafar tajribali va 324 nafar havaskor sportchilar qatnashdi. Havaskorlarning yarmini, tajribali sportchilarning esa uchdan bir qismini ayollar tashkil etdi. Musobaqaga jami necha nafar ayol sportchi kelgan?

Yondosh mavzu:
O'zbekistondagi cho'llar

Raqlamlar yig'indisi,
qo'shish va ayirishning
xossalari

1. Faqat qiymati juft bo'lgan ifodalarni tanlang. Ushbu ifodalar yonidagi rasmlarda qanday umumiylik bor?

$$27 \cdot (28 + 18)$$

$$456 : (255 - 179)$$

$$87 \cdot 13 - 268$$

$$2\,033 - 43 \cdot 47$$

$$2\,655 : 5 \cdot 7$$

$$(6\,018 - 246) : 12$$

2. Daftaringizga Venn diagrammasini chizing va unga 23, 36, 12, 42, 50, 60, 96 sonlarini qo'ying. Nimani payqadingiz?

Barcha sonlar

3 ga bo'linish alomati

Agar sonning raqlamlari yig'indisi 3 ga bo'linsa,
u holda sonning o'zi ham 3 ga bo'linadi.

16. 3 ga bo'linish alomati

3. Misol keltiring: taklif qilingan uchta sonning har bir hadi uchun 3 ga bo'linadiganini tanlang. Hosil bo'lgan ifodaning qiymatini toping.

$$(\quad - \quad \cdot \quad) : \quad + \quad : \quad$$

238	127	419	104	17	131	100	410
754	266	652	102	14	242	110	170
541	904	273	202	12	203	300	150

4. Karvon Qizilqum cho'lidan 664 km yo'l bosib o'tishi kerak. Karvon birinchi kun 88 km, ikkinchi kun 96 km, qolgan masofada esa har kuni 60 km dan yo'l bosib o'tishdi. Cho'lni bosib o'tish uchun necha kun kerak bo'lgan?

5. 7 ga; 5 ga; 9 ga karrali bo'lgan sonlar zanjiridan o'ting. Qanday so'zlar hosil bo'ldi? Ular nimani anglatadi?

6. Qavslarni shunday joylashtiringki, natijada to'g'ri tengliklar hosil bo'lsin.

$$768 - 108 + 162 = 822$$

$$893 - 179 + 103 = 611$$

7. Tenglamalarni yeching. Javoblarni o'sish tartibida joylashtiring va cho'lga ekskursiyaga olib boradigan mashina raqamini bilib oling.

$$966 : (133 + x) = 7$$

$$y \cdot 90 - (423 + 347) = 40$$

$$911 - (z + 601) = 317$$

8. Olimlar birinchi podada 28 ta sayg'oqni, ikkinchisida 14 ta, uchinchisida birinchi va ikkinchi podada birgalikda qancha bo'lsa, shundan ikki marta kam sayg'oqni sanadilar. Olimlar jami qancha sayg'oqni sanaganlar?

9. Hisoblang va metr, detsimetr va santimetrlarda ifodalang.

- a) $(6 \text{ dm} + 3 \text{ m } 72 \text{ cm}) : 3 - 45 \text{ cm} \cdot 3$
- b) $(907 \text{ cm} - 1 \text{ m } 6 \text{ dm } 9 \text{ cm}) : 9 + 1 \text{ m } 93 \text{ cm} \cdot 5$
- d) $(5 \text{ m } 6 \text{ dm } 42 \text{ cm} + 685 \text{ cm}) \cdot (481 - 462)$

10. Bir necha ishtirokchi tuya safariga yozildi. Karvonda har bir ishtirokchiga bitta tuya ajratiladi. Ishtirokchilarning uchdan bir qismi sayohatdan voz kechdi, natijada oyoqlarning umumiy soni 24 taga kamaydi. Karvonda nechta tuya bor edi? Nechta qoldi?

11. Faqat tarkibidagi barcha sonlar 3 ga bo'linadigan ifodalarni hisoblang.

- a) $673 \cdot 723 + 141 \cdot (8\,562 - 1\,843)$
- b) $80\,100 : 9 + (64\,287 - 21\,876) \cdot 6$
- d) $24 \cdot (39\,834 - 15\,480 : (27 + 33) \cdot 111) - 214\,824$
- e) $8\,886 + (143 + 219) \cdot 6 - 12\,690 : 54$

12. Biologlar cho'lda 24 ta kuzatuvchi kamera o'rnatishdi. Kameralar uchdan bir qismining har biri 1 480 tadan, qolganlarining har biri esa 2 064 tadan fotosurat olgan. Jami qancha fotosurat olingan?

17. 9 ga bo'linish alomati

Yondosh mavzu:
Hayvonot bog'lari

Sonning raqamlari,
xonalar,
qo'shish va ayirishning
xossalari

1. Ifodalarning qiymatlarini hisoblang. Ifodalarning qiymatlari asosida qonuniyatni aniqlang. Keyingisi qaysi hayvon bo'lishi kerak?

$$(170 + 190) : 8 \cdot 3$$

$$(4\,540 - 4489) \cdot 7$$

$$13\,676 : 52 - 17$$

$$(1\,647 + 225) : 4$$

$$428$$

$$321$$

$$579$$

$$396$$

2. Ushbu qoplardan qaysi birini 9 ta otga teng taqsimlash mumkin?

108 kg

45 kg

92 kg

60 kg

36 kg

54 kg

Har bir qopning massasi uchun raqamlar yig'indisini toping. Nimani farqlash mumkin?

9 ga bo'linish alomati

Agar sonning raqamlari yig'indisi 9 ga bo'linsa,
u holda sonning o'zi ham 9 ga bo'linadi.

3. Qulay usulda hisoblang. Qanday ifodalar 9 ga karrali?

a) $(76 + 79) - 56$

b) $(1\,745 + 3\,181) - 545$

d) $27\,564 + 7\,864 + 536$

e) $5\,000 - 1\,243 - 1\,757$

f) $4\,536 : 3 + 4\,464 : 3$

g) $2\,281 \cdot 2 + 2\,219 \cdot 2$

4. 37 890, 193 904, 659 233, 297 355, 6 584 sonlari orasidan:

a) 3 ga bo'linadigan sonlarni;

b) 9 ga bo'linadigan sonlarni ko'chirib yozing.

Xulosani tugallang: agar son 9 ga bo'linsa, u holda ...

5. Tuyoqli hayvonlar uchun 340 kg pichan tayyorlandi. 60 kg pichan 4 ta otga teng taqsimlangan, 8 ta echki uchun 20 kg kam pichan tayyorlangan.

a) Echki va otlarga berilgandan keyin qancha pichan qoladi?

b) Bitta otga nisbatan bitta echki qancha kam pichan yeydi?

6. Sxema bo'yicha ifoda tuzing. Ularning ildizlarini toping.

$$\begin{array}{c} \text{7 195 + 1 412} \\ \hline x \cdot 9 \qquad \qquad \qquad 219 \end{array}$$

$$\begin{array}{c} \text{6 959 + 4 037} \\ \hline 738 \qquad \qquad \qquad y : 8 \end{array}$$

7. Ifodalar tuzing va savollarga javob bering.

a) Har bir kichik baliq uchun 3 litr suv, katta baliq uchun esa 11 litr suv kerak. 14 ta kichik va 5 ta katta baliq suzayotgan akvariumga necha litr suv quyish kerak?

b) Har bir tomoni 1 m 3 dm bo'lgan kub shaklidagi akvarium bu baliqlarga mos keladimi?

17. 9 ga bo'linish alomati

8. Mirvohidning chap cho'ntagida 92 000 so'm, o'ng cho'ntagida esa 37 000 so'm pul bor. U 3 ming so'mdan 9 stakan hayvonlar yemi sotib oldi. Mirvohidning qancha puli qoldi?

9. Ifodalarni hisoblang va qiymati faqat 9 ga to'liq bo'linadiganlarni tanlang. Javoblarni o'sish tartibida joylashtiring. Shu orqali Toshkent hayvonot bog'ida yashovchi burama shoxli tog' echkisining boshqa nomi nima ekanligini aniqlang.

O	$(5\ 670 - 5\ 490) \cdot 6 : 4$	M	$(78\ 000 - 34\ 800) : 200$
E	$2\ 460\ 320 : 80 - 30\ 038$	R	$1\ 224 + 256 \cdot 8 - 320$
E	$703 \cdot 6 + (987 - 187) : 20$	R	$(520 \cdot 60 \cdot 4 - 78\ 900) : 100$
O'	$(1\ 024 - 847) \cdot 20 - 1\ 542$	X	$(72 - 66) \cdot 100 + 144 : 12$

1

10. Raqamlar orasiga +, -, · va : belgilarini qo'yib, to'g'ri tengliklar tuzing.

$$5\ 5\ 5\ 5 = 1$$

$$5\ 5\ 5\ 5 = 6$$

$$5\ 5\ 5\ 5 = 2$$

$$5\ 5\ 5\ 5 = 7$$

$$5\ 5\ 5\ 5 = 3$$

$$5\ 5\ 5\ 5 = 8$$

$$5\ 5\ 5\ 5 = 4$$

$$5\ 5\ 5\ 5 = 9$$

$$5\ 5\ 5\ 5 = 5$$

$$5\ 5\ 5\ 5 = 10$$

11. Hisoblang. Barcha qiymatlar 9 ga karallimi?

$$(528 + 6\ 996 : 22 - 54) : 6 + 47\ 928$$

$$(720 : 24 \cdot 60 + 33\ 200) : 7 - 3\ 029$$

$$54\ 009 : 9 + (960\ 221 - 957\ 320) \cdot 4$$

12. Tuyuqli hayvonlar uchun 1 kilogrammi 32 000 so'mdan 2 t 370 kg pichan, 18 000 so'mdan 4 t 50 kilogramm yangi o't sotib olindi. Yirtqichlar uchun ozuqa 6 800 000 so'mga tushdi. Qaysi hayvonlar yemishiga ko'p pul sarflandi? Qancha ko'p?

18. 4 ga bo'linish alomati

Yondosh mavzu:
Botanika bog'i

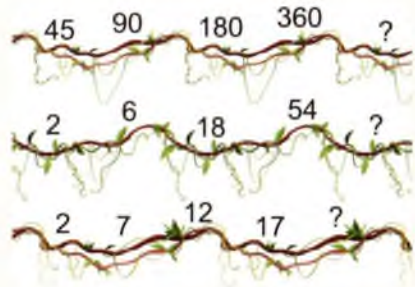
To'liq bo'linish,
bo'linish alomatlari,
qo'shish va ayirishning
xossalari

1. Shoxlardan yig'indisi yaxlit son bo'ladigan juftliklarni toping.

2. Qonuniyatni aniqlang va so'roq belgisi o'rnida qanday sonlar turishi kerakligini aniqlang. Qaysi qator boshqalaridan farq qiladi?

3. Sonlar orasidan 4 ga to'liq bo'linmaydigan sonni toping. Bu sonning Toshkentdagi Botanika bog'iga qanday aloqasi bor?

772

2 020

6 000

72 544

1 950

1 996

3 000 048

4 ga bo'linish alomati

Agar sonning oxirgi ikki raqamidan hosil bo'lgan ikki xonali son 4 ga bo'linsa, u holda sonning o'zi ham 4 ga bo'linadi.

483 344

6 909 328

7 340 356

18. 4 ga bo'linish alomati

4. {54 390, 249 180, 34 043, 8 742, 7 904, 6 003} to'plamdan:

- a) 2 ga bo'linadigan sonlarni;
- b) 4 ga bo'linadigan sonlarni ko'chirib yozing.

Xulosa qiling: Agar son 4 ga bo'linsa, u holda ...

5. Botanika bog'ida lolalar, krokuslar va sumbulalar yetishtiriladi. Hammasi bo'lib necha bosh gul piyozlari ekilgan?

Sumbulalar

846 bosh piyoz

Krokuslar

?, sumbulalardan
19 bosh ko'p piyoz

Lolalar

?, krokuslardan
4 marta kam bosh piyoz

6. Lolalar piyozlaridan ko'paytiriladi: har bir piyozdan bir nechta mayda piyozchalar paydo bo'ladi. Maftuna bilan Yulduz bir pushtadan lola ekishdi. Kuzda ular necha bosh piyoz hosil bo'lganini sanab chiqishdi.

Maftuna:

- 3 bosh piyoz
- 4 boshdan piyozcha berdi,
- 5 bosh piyoz
- 2 boshdan piyozcha berdi,
- 4 bosh piyoz
- 1 boshdan piyozcha berdi.

Yulduz:

- 4 bosh piyoz
- 4 boshdan piyozcha berdi,
- 6 bosh piyoz
- 3 boshdan piyozcha berdi,
- 2 bosh piyoz
- 2 boshdan piyozcha berdi.

Kelgusi yilda qizlarda nechta yangi lola bo'ladi?

7. Vohid bilan Dilshod velosipedda Botanika bog'ini aylanib chiqmoqchi bo'ldi. Amallarni harakat yo'nalishi bo'yicha hisoblang. Hosil bo'lgan natija 4 ga bo'linadimi?

8. Masturaning gullar uchun qo'shaloq va bittalik gultuvaklari bor. Ularga sumbula, krokus va lola piyozlarini ekmoqchi. Mastura buni necha usulda amalga oshirishi mumkin?

9. Tenglamalarni yeching.

a) $4\,640 : x + 18\,290 = 9\,806 + 8\,564$
 b) $81 \cdot y - 267 = 13\,299 - 7\,896$

10. Botanika bog'ida turli o'simliklarning 30 460 xil urug'idan iborat kolleksiya mavjud. Ularning 5 580 tasi noyob o'simliklar urug'lari, madaniy o'simliklarning urug'lari undan 4 marta ko'p, qolganlari xorijiy o'simliklar urug'lari. Xorijiy o'simliklar urug'lari qancha?

19. Masalalar yechish

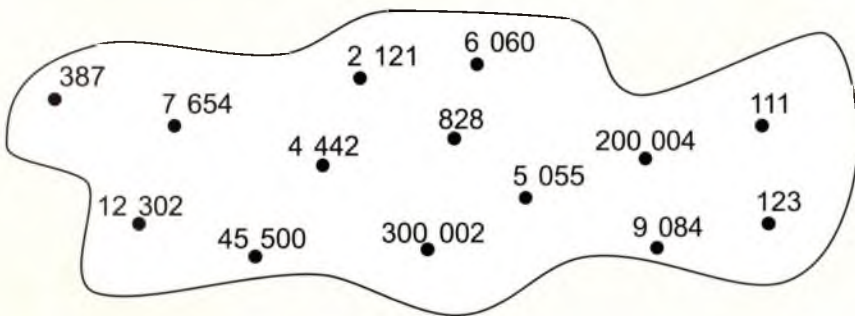

Yondosh mavzu:
Ko'rgazmalar

Bo'linish alomatleri,
sonning raqamlari va
xonalari,
tenglamalar

1. Sonlar to'plamidan:
- a) juft sonlarni;
 - b) 3 ga karrali sonlarni;
 - d) 4 ga karrali sonlarni;
 - e) 9 ga bo'linadigan sonlarni tanlab oling.

2. Maktabda yosh rassomlarning ijodiy ishlari ko'rgazmasi tashkil etildi. Jasur har bir sinfdan to'plangan suratlar sonini yozib oldi.

1- A	1- B	1- D	2- A	2- B	2- D	3- A	3- B	4- A	4- B
3	7	8	8	5	6	2	2	4	5

Unga suratlarning umumiy sonini tezda hisoblashda yordam bering.
Hisoblashning qulay usulini o'ylab ko'ring.

3. Rasmlar ko'rgazmasi uchun uzunligi 5 m 6 dm va balandligi 1 m 8 dm kichik bo'lgan devor tayyorlandi. Bu devorning yuzi qanday?

4. Ko'rgazmaga uch uslubdagi rasmlar taqdim etildi. Har bir uslubda nechtdan rasm olib kelingan? Jami nechta rasm olib kelingan?

Qishloq manzarasi

176 ta rasm

Dengiz manzarasi

?, qishloq
manzarasidan
4 marta kam

Abstraksiya

?, barcha
manzaralarning
yarmi

?

5. Qo'shish va ayirish xossalaridan foydalanib, ifodalarni soddalashtiring.

$$x + 32\,674 + 17\,498$$

$$(35\,323 + z) - 17\,975$$

$$90\,045 + t + 23\,107$$

$$(b + 47\,127) - 12\,846$$

6. Tenglamalarni yeching.

$$2 \cdot x + 5\,657 + 4\,823 = 19\,678 - 4\,234$$

$$80\,750 - 900 : (250 - y) = 95\,589 - 14\,845$$

7. Taqqoslang.

$$a \cdot 790 \square a : 790$$

$$(800 - 40) \cdot y \square 760 \cdot y$$

$$(x + 100) \cdot 2 \square (x + 200) \cdot 2$$

$$t \cdot 0 \square t \cdot 1$$

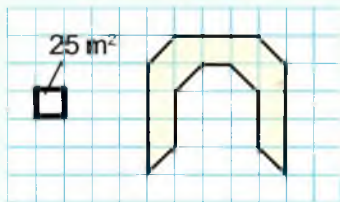
$$370 + a \square 370 - a$$

$$9\,000 : m \square 9\,000 \cdot m$$

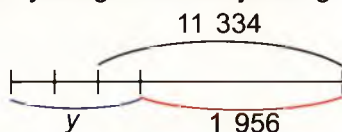
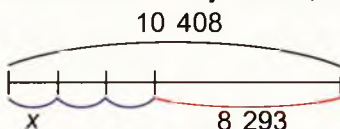
19. Masalalar yechish

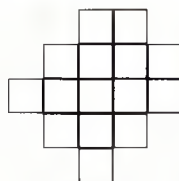
8. Rasmda ko'rgazma zalining rejasi keltirilgan. Chizmadagi 1 katak 25 m^2 maydonni bildiradi. Ko'rgazma zalining yuzi nimaga teng?

9. Sxemalardan foydalanib, tenglamalar yozing va ularni yeching.

10. Rasmda shakl shunday bo'yalganki, u uchta bir xil qismdan iborat ko'rinadi. Bu qanday amalga oshirilganligini ko'rsating.

11. Amallarni to'g'ri tartibda bajaring. Hosil bo'lgan so'z nimani anglatadi?

$$58 \cdot (17 \cdot 130 + 47 \cdot 40) - 22\,800\,000 : (70\,000 - 290 \cdot 200)$$

A 1 900

N 237 220

P 58 000

T 235 320

K 1 880

O 12 000

S 4 090

E 2 210

12. Yaponiya va Xitoydan kelgan sayyohlar ikki qavatli sayyohlik avtobusida sayohat qilishadi. Jadvaldan foydalaning va avtobusda qancha sayyoh borligini aniqlang.

	I qavat	II qavat
Yaponlar	8 nafar	?, 8 nafar ko'p
Xitoyliklar	?, 5 marta ko'p	17 nafar

Yondosh mavzu:

Xalq raqslari

To'liq bo'linish,
bo'linish belgilari,
qo'shish va ayirishning
xossalari

1. Jadvaldan tanlang:

- a) 3 ga karrali sonlarni kamayish tartibida;
- b) 4 ga bo'linadigan sonlarni o'sish tartibida;

Tegishli harflardan qanday so'zlar hosil bo'ldi?

N	M	G	O	Z	I	U	L	J	T	O	A
40	16	381	56	426	375	28	723	716	844	800	543

2. Hisoblang.

$$6 \text{ h } 23 \text{ min } 32 \text{ s} + 7 \text{ h } 19 \text{ min } 54 \text{ s}$$

$$8 \text{ h } 17 \text{ min } 5 \text{ s} - 3 \text{ h } 28 \text{ min } 46 \text{ s}$$

$$(6 \text{ d } 23 \text{ h} + 3 \text{ d } 16 \text{ h}) : 5$$

$$(6 \text{ d } 7 \text{ h} - 2 \text{ d } 13 \text{ h}) \cdot 14$$

3. Konsertda 12 ta raqs guruhi va 18 nafar xonanda ishtirok etadi. Har bir raqsning davomiyligi 5 min 40 s, har bir qo'shiqning davomiyligi 3 min 20 s. Bundan tashqari, konsertning ochilishi va yopilishiga 15 minut vaqt ajratildi. Konsert qancha davom etadi?

4. Tenglamalarni yeching.

$$(7\,521 + x) \cdot 24 : 20 = 9\,438$$

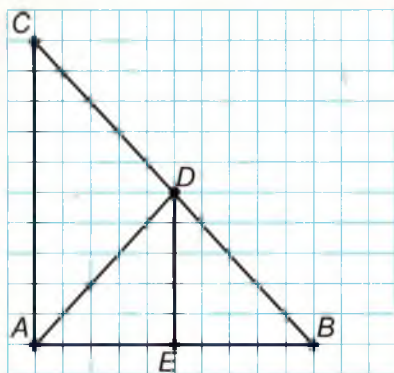
$$600\,000 - 780 \cdot (300 - y) = 486\,120$$

20. Masalalar yechish

5. Teng yonli uchburchak – bu ikki tomoni teng bo'lgan uchburchak. Chizmadan:

- a) barcha to'g'ri burchakli uchburchaklarni;
b) barcha teng yonli uchburchaklarni toping.

6. O'tgan yili xalq raqslari festivaliga O'zbekistonning 3 528 nafar aholisi kelgan, sayyohlar esa o'zbekistonliklarga qaraganda 3 marta kam bo'lgan. Bu yil festivalda tomoshabinlar soni 417 nafarga, sayyohlar soni esa 527 kishiga oshdi. Bu yil festivalga qancha O'zbekiston aholisi tashrif buyurdi?

Yechish uchun jadvaldan foydalaning.

	O'tgan yili	Bu yil
O'zbekiston aholisi		
Sayyohlar		
Jami		

7. Bo'sh joylarni to'ldirib, misollarni daftaringizga yozing.

$$\begin{array}{r}
 + 3 \square 0 \ 3 \ 6 \ 0 \\
 3 \ 6 \square \square \square 4 \\
 \hline
 \square 7 \ 0 \ 9 \ 1 \square \\
 \\
 - 9 \square \square \ 2 \square 3 \\
 \square 4 \ 0 \ \square 7 \ 8 \\
 \hline
 3 \ 5 \ 1 \ 9 \ 4 \square
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 \times 2 \square 1 \square 4 \ 7 \\
 \square 4 \\
 \hline
 + 1 \square 2 \ 7 \ 7 \ 8 \square \\
 8 \ 4 \square \ 8 \ 4 \ 1 \\
 \hline
 \square 5 \ 8 \ 6 \square \square 8
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 - 3 \square 2 \ 5 \square \ 5 \ 0 \\
 3 \ 5 \square \square \square \\
 \hline
 - 2 \ 2 \\
 \square \square \\
 \hline
 - 2 \square \\
 \square \square \\
 \hline
 0
 \end{array}$$

8. Hisoblang. Amallarni to'g'ri tartibda qo'ying va bir nechta o'zbek raqslarining nomlarini toping.

a) $(61 \cdot 390 - 4 \cdot (8\,762 - 2\,900)) \cdot (1\,296 : 4 - 184)$

A 140 **V** 324 **N** 23 448 **R** 47 880

A 23 790 **L** 12 730 **O** 342 **T** 5 862

b) $(8\,308 - 17 \cdot (8\,562 - 8\,327)) \cdot 9 + 54\,600 : 6$

A 3 995 **K** 36 558 **N** 47 917 **R** 4 313

Z 38 817 **L** 235 **O** 9 100 **K** 12 125

9. Masalalarga ifodalar yozing.

a) Konsertda "Andijon polkasi"ga n nafar raqqosa raqsga tushdi. Tomoshabinlar orasidan ham m nafar erkak va ulardan 2 marta ko'p ayol raqsga qo'shildi. "Andijon polkasi"ga necha kishi raqsga tushdi?

b) Xalq raqslari aks etgan videoni dushanba kuni t nafar tomoshabin, seshanba kuni esa undan k nafar kam odam tomosha qildi. Agar bu videoni atigi 3 kun ichida 13 445 kishi ko'rgan bo'lsa, chorshanba kuni necha kishi ko'rgan?

10. Teng yonli uchburchakning perimetri 18 cm, tomonlaridan birining uzunligi 8 cm. Uning qolgan tomonlari uzunligi qanday bo'ladi?

11. Hisoblang.

a) $7\text{ h } 45\text{ min } 18\text{ s} + 4\text{ h } 19\text{ min } 48\text{ s}$

b) $6\text{ h } 5\text{ min } 21\text{ s} - 4\text{ h } 37\text{ min } 52\text{ s}$

d) $(2\text{ d } 15\text{ h} + 4\text{ d } 17\text{ h}) : 4$

d) $(9\text{ d } 2\text{ h} - 5\text{ d } 4\text{ h}) \cdot 3$

12. Festivalning har bir ishtirokchisiga 30 000 so'mlik foto ramka va 65 000 so'mlik guldasta sovg'a qilindi. Sovg'alarga qancha pul sarflangan?

Biz nimalarni bilib oldik? Biz nimani o'rgandik?

Biz sonlarni 2, 3, 4, 5, 9 ga bo'lish alomatlarini bilib oldik.

1. Har bir xalta ostiga undagi shirinliklar, yong'oqlar yoki pecheniylar soni yozilgan. Qaysi xaltadagi mahsulot sonini ikkiga teng bo'lish mumkin? Qaysinisini uchga, to'rtga, beshga, to'qqizga teng bo'lish mumkin?

264 dona

315 dona

72 dona

96 dona

126 dona

Biz qiymat, unumdorlik va harakat formulalarini esladik.

2. Jadval bo'yicha masala tuzing. Noma'lum kattaliklarni toping.

v	t	S
18 km/h	? h	(126 + 162) km

a	n	C
? so'm/dona	(14 + 57) dona	1 633 000 so'm

v	t	A
(13+18) dona/h	8 h	? dona

Biz karrali va bo'luvchi tushunchalarini esladik.

3. {12, 18, 20, 25, 45, 198, 270, 420, 300} sonlar to'plamidan
 a) 6 ga karrali;
 b) 900 sonining bo'luvchilari bo'lgan sonlarni tanlang.

Biz arifmetik amallar qonunlarini esladik.

4. Krossvordni yeching.

Gorizontal bo'yicha:

b) $79\ 885 + 2\ 068 + 3\ 115$

e) $(578 + 734) - 378$

f) $857 - 228 - 272$

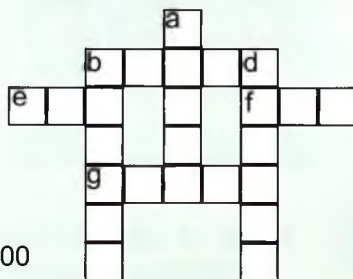
g) $25 \cdot 24 \cdot 4 \cdot 2 \cdot 5$

Vertikal bo'yicha:

a) $(8\ 000\ 000 - 971\ 000 - 29\ 000) : 100$

b) $2\ 936 \cdot 100 + 5\ 476 \cdot 100$

d) $8\ 432 \cdot 1\ 000 - 7\ 598 \cdot 1\ 000$

Biz murakkab ifodalarni hisoblashda o'z bilimlarimizni mustahkamladik.

5. Qaysi qush O'zbekistonning ramzi hisoblanadi? Faqat amallarni bajarishda uchraydigan harflarni yozing.

$$189\ 066 + 21\ 007 \cdot 9 - 136\ 170 : 15$$

A 9 780

M 378 129

N 369 126

U 9 078

E 978

O 369 051

R 387 207

H 189 063

Biz to'g'ri to'rtburchakning perimetrini topishni o'rgandik va ko'nikmalarimizni mustahkamladik.

6. O'yin maydonchasi kvadrat shaklida. Uning har bir tomoni uzunligi 150 m. Maydonchani panjara bilan o'rash kerak. Panjaraning har bir bo'lagi uzunligi 2 m.

a) Shunday bo'laklardan nechtasini sotib olish kerak?

b) Panjara bo'lagining narxi 127 000 so'm bo'lsa, qancha pul to'lash kerak?

21. To'plamlar va ma'lumotlar

Yondosh mavzu:
Axborot

To'plam, to'plam elementlari,
jadvallar,
Venn diagrammasi

1. Har bir qatordagi ortiqcha sonni toping. Qolgan sonlarni birlashtiruvchi umumiy alomatni ayting.
- a) 78, 29, 297, 31, 10, 88.
 - b) 400, 900, 1 000, 80 000, 7 000 000, 9 867 000, 3 000.
 - d) 12, 234, 3 456, 12 345, 45 678.
 - e) 456, 12, 9, 115, 171, 9 996, 4 215, 402.

2. Quyidagi elementlarni nomlang:
- a) yaxlit yuzliklar to'plami;
 - b) 9 ga karrali ikki xonali sonlar to'plami;
 - d) 15 dan kichik sonlar to'plami;
 - e) tug'ilgan kuningiz sanasi raqamlari to'plami;
 - f) dars uchun olinishi mumkin bo'lgan ballar to'plami.

3. Aziza daromad va chiqimlarini yozdi. Unga bir hafta ichida qancha pul tejaganini aniqlashga yordam bering.

	Daromad	Chiqim
Dushanba	15 000	6 000
Seshanba	12 000	7 000
Chorshanba	15 000	10 000
Payshanba	15 000	7 000
Juma	13 000	8 000
Shanba	0	4 000
Yakshanba	0	6 000

Ma'lumotlar

Ma'lumotlar – o'rganish va xulosalar chiqarish uchun to'plangan va qayd etilgan axborotlar.

4. Akmal o'zi o'qigan maktab o'quvchilari kinoning qaysi janrlariga qiziqishlarini aniqlash maqsadida so'rovnoma o'tkazdi. O'quvchilarga faqat 1ta janrni tanlash talabi qo'yildi.

	Fantastika	Multfilm	Komediya	Sport
1- sinf	4	117	65	16
2- sinf	6	109	63	21
3- sinf	13	104	60	21
4- sinf	26	62	51	52

Yig'ilgan ma'lumotlardan foydalanib, quyidagi savollarga javob bering:

- a) To'rtinchi sinf parallelida necha nafar o'quvchi bor?
- b) Kim ko'p va necha marta ko'p: multfilm ixlosmandlarimi yoki ilmiy fantastika ishqibozlarimi?
- d) Har bir sinfda qaysi janr eng ommabop ekan?
- e) Akmal jami necha nafar o'quvchidan intervyu olgan?

5. Akmal, Jasur va Sardor sportchilar fotosuratlarini yig'ishmoqda. Akmal 487 ta, Jasur Akmalidan 13 ta ko'p, Sardor esa Akmal va Jasur birgalikda qancha yig'gan bo'lsa, shuning yarmicha fotosurat yig'di. Bolalarda jami nechta fotosurat bor?

6. Tenglamalarni yeching.

$$(x + 1\,678) \cdot 14 = 133\,471 - 18\,965$$

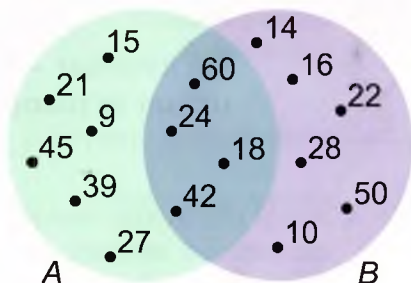
$$(36\,654 - y) : 3 = 1\,909 + 7\,992$$

21. To'plamlar va ma'lumotlar

7. Venn diagrammasini kuzating.

- a) A to'plamning;
 - b) B to'plamning;
 - d) $A \cap B$ to'plamning elementlarini sanab bering.
- A to'plam elementlarini qanday umumiy alomat birlashtiradi?
 B to'plam elementlarini-chi?
Ularning kesishish elementlarini-chi?

8. Sonlarni arab raqamlari bilan yozing va amallarni bajaring.

- a) $XVII \cdot XII - MD : XXX \cdot (L - XIX)$
- b) $IC + (XXII + IX) \cdot XV - CX : XI$

9. Rasmda ko'rsatilganidek, 6 ta teng tayoqchadan uycha yig'ing. Ikkita tayoqchani o'rnini shunday almashtiringki, natijada 5 ta kvadrat hosil bo'lsin.

10. Amallarning tartibini to'g'ri ko'rsatib hisoblang. Bu yerda qanday so'z yashiringan?

$$1\ 542 : 6 \cdot 8 + (74\ 500 : 50 - 140 \cdot 6) : 13 - 9\ 477 : 9$$

R 2 106

V 650

N 1 490

O 1 053

A 840

A 2 056

B 257

H 50

11. Aziza do'stlarining qanday tezlikda o'qishlari haqida ma'lumot to'pladi. Madina 3 minutda 255 ta so'z o'qisa, Akmal 4 minutda Madinadan 73 ta ko'p so'z o'qiydi. Azizaning o'zi 435 so'zdan iborat matnni 5 minutda o'qib chiqdi.

Kimning o'qish tezligi eng yuqori?

22. Ma'lumotlarni taqdim etish usullari

Yondosh mavzu:
Mening maktabim

To'plam va uning
elementlari,
diagramma, jadval,
chizma, sxema

1. Har bir to'plamning ikkita yetishmayotgan elementini ayting.

$A = \{10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, \dots, \dots\}$

$B = \{5, 10, 15, \dots, 25, 30, 35, \dots, 45, 50\}$

$C = \{\dots, 1, 2, 3, 4, 5, 6, \dots, 8, 9\}$

$D = \{16, 25, 34, 43, \dots, \dots\}$

2. Jadvalni o'rganing. Maktabda jami necha nafar o'quvchi bor? Qaysi sinflarda eng ko'p o'quvchi o'qiydi: boshlang'ich sinflardami, o'rta sinflardami yoki yuqori sinflardami?

O'quvchilar soni										
Boshlang'ich sinflarda				O'rta sinflarda					Yuqori sinflarda	
I sinf	II sinf	III sinf	IV sinf	V sinf	VI sinf	VII sinf	VIII sinf	IX sinf	X sinf	XI sinf
302	272	243	239	171	199	170	208	170	137	133

Bu topshiriqda ma'lumotlar qanday usulda taqdim etilgan?

3. Rasmdagi ma'lumotlardan foydalanib,

- hovlining to'la yuzini;
- hovlining uydan tashqari qismi yuzini toping.

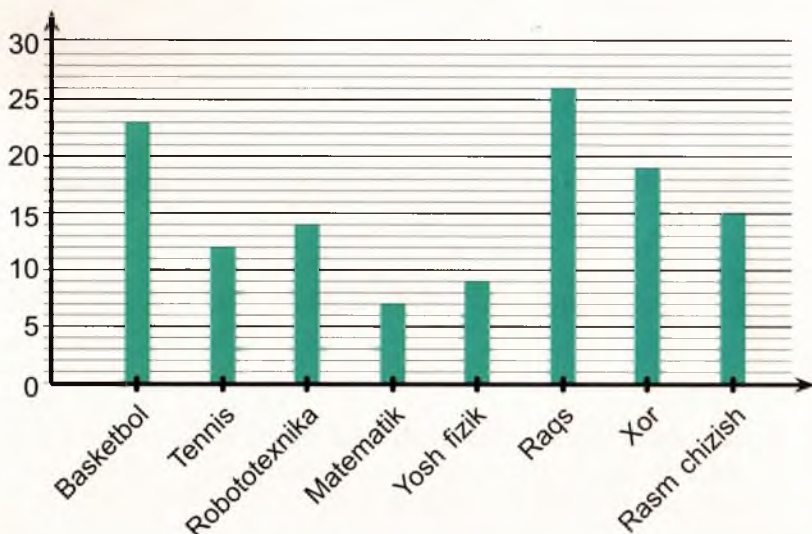
Bu topshiriqda ma'lumotlar qanday usulda taqdim etilgan?

22. Ma'lumotlarni taqdim etish usullari

4. Diagramma bo'yicha savollarga javob bering.
- Sport to'garaklariga necha nafar o'quvchi qatnashgan?
 - Qanday to'garaklarga ko'proq bola qatnashdi: ijodiy to'garaklarga yoki texnik to'garaklarga?

**Ma'lumotlar turli usullar bilan:
jadval, diagramma, rasm, sxema ko'rinishida
taqdim etilishi mumkin.**

5. O'quvchilar so'rovnoma o'tkazdilar: sizga maktabda qaysi fan ko'proq yoqadi, matematikami, ona tili va o'qish savodxonligimi, tabiiy fanlarmi, musiqa yoki texnologiya fanlarimi? So'rovda 930 nafar o'quvchi ishtirok etdi. Matematikaga 227 nafar o'quvchi, musiqaga matematikadan 14 nafar ko'p o'quvchi, tabiiy fanlarga matematika va musiqaga birgalikda qancha bo'lsa, shundan 2 marta kam o'quvchi ovoz berdi. O'quvchilarning uchdan bir qismi ona tili va o'qish savodxonligi uchun ovoz berdi. Har bir fan uchun necha nafar o'quvchi ovoz berdi?
- Fanlarni olingan ovozlarning sonining kamayishi tartibida joylashtiring.

22. Ma'lumotlarni taqdim etish usullari

6. Hisoblang. Natijalarni kilogrammlarga aylantiring. Axborotni to'playdigan, uni qayta ishlaydigan va olingan ma'lumotlar asosida xulosalar chiqaradigan fan qanday nomlanadi?

$$1 \text{ t } 35 \text{ q} + 1 \text{ t } 48 \text{ kg}$$

A

$$98 \text{ q } 52 \text{ kg} - 369 \text{ kg}$$

I

$$28 \text{ t } 371 \text{ kg} : 7$$

K

$$53 \text{ kg } 200 \text{ g} \cdot 50$$

S

$$373 \text{ t} : 50$$

T

2 660	7 460	5 548	7 460	9 483	2 660	7 460	9 483	4 053	5 548
-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

7. Sinfda 20 kishining har birida smartfon yoki spinner bor. Spinner egalari smartfon egalariidan 7 marta ko'p. Kamida bitta odamda spinner ham, smartfon ham borligini isbotlang.

8. Hisoblang. Qaysi ifoda eng katta qiymatga ega?

$$(31\,500 - 900) \cdot 5 - 46\,800 : 9$$

$$581\,000 : 7 \cdot 100 - 400\,000$$

$$2\,450\,000 : 5 : 8 + 10\,000 - 90$$

9. Aziza sayohatlar haqidagi 3 ta kitobni solishtirdi. Birinchi kitobda 51 200 ta so'z, ikkinchisida esa birinchisidagiga qaraganda 3 200 ta ko'p so'z bor. Uchinchi kitobda birinchi va ikkinchi kitoblarda birgalikda nechta so'z bo'lsa, shundan ikki marta ko'p so'z mavjud. Uchinchi kitobda nechta so'z bor? Bir sahifaga 400 ta so'z to'g'ri kelsa, uning nechta sahifasi bor?

23. O'rta arifmetik

Yondosh mavzu:
Reyting va yutuqlar

Ma'lumotlar, o'rtacha,
baravar,
miqdor, yig'indi

1. Bo'ling.

$$\begin{array}{l} 352 : 4 \\ 228 : 6 \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 258 : 3 \\ 252 : 7 \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 175 : 5 \\ 567 : 9 \end{array}$$

2. Olimpiadada o'quvchi beshta masalani yechdi. Quyida uning har bir masala uchun olgan ballari keltirilgan.

3

4

4

5

4

O'quvchi barcha ishi uchun necha ball oldi? Har bir topshiriq uchun u o'rtacha qancha ball oldi?

Ma'lumotlar ko'pincha turli qiymatga ega bo'lishi mumkin. Masalan, o'quvchining bugun olgan bahosi kechagi bahosidan farq qilishi mumkin. Xuddi shu misolni boshqa turdagi ma'lumotlar haqida ham aytish mumkin. Ko'pincha, ma'lumotlarni tavsiflash uchun ularning o'rtacha qiymati topiladi.

Ma'lumotlarning o'rtacha qiymati umumiy miqdorni ularning soniga bo'lish orqali aniqlanadi.

3, 4, 4, 5, 4 baholarining o'rtacha qiymati:

$$(3 + 4 + 4 + 5 + 4) : 5 = 4.$$

3. Olimpiadaga har bir sinfdan 4 nafardan ishtirokchi keldi.

a) Har bir sinf to'plagan o'rtacha balni toping. Qaysi sinf o'rtacha balga ega?

b) Agar eng yuqori ball to'plagan ishtirokchi g'olib hisoblansa, olimpiadada qaysi sinf o'quvchisi g'olib bo'ladi?

	I ishtirokchi	II ishtirokchi	III ishtirokchi	IV ishtirokchi
4-"A"	20	33	45	22
4-"B"	30	17	26	31
4-"D"	43	46	37	30

4. Ikki qiymat orasidagi o'rta qiymatni toping. Ularni dastlabki qiymatlar bilan bir xil birliklarda ifodalang.

3 450 g va 4 kg 270 g

1 h 45 min va 315 min

7 km 28 m va 1 364 m

6 dm² va 320 cm²

5. Bo'shliqlarni misollar to'g'ri bo'ladigan qilib to'ldiring va daftaringizga ko'chirib yozing.

$$\begin{array}{r} \square 5 \square \\ + 2 \square 9 \\ \hline 437 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 70\square \\ - \square 87 \\ \hline 5\square 3 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \square 3 \square \\ \times \square 6 \\ \hline 32\square 4 \\ + \square 6\square 0 \\ \hline 2\square 90\square \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \square \square 45 \overline{) 35} \\ \underline{1\square 0} \\ \square \square \square \\ \underline{} \\ 0 \end{array}$$

6. 4-"A" sinfda 31 nafar, 4-"B" sinfda 4-"A" sinfdagidan 4 nafar ko'p, 4-"D" sinfda esa 4-"B" sinfdagidan 2 nafar kam o'quvchi o'qiydi. Ushbu ifodalarning har biri nimani anglatadi?

$$31 + 4$$

$$(31 + 4) - 2$$

$$31 + (31 + 4) + (31 + 4 - 2)$$

$$(31 + (31 + 4) + (31 + 4 - 2)) : 3$$

23. O'rta arifmetik

7. Tenglamalarni yeching.

$$67\,200 : (1\,026 - y) = 1400$$

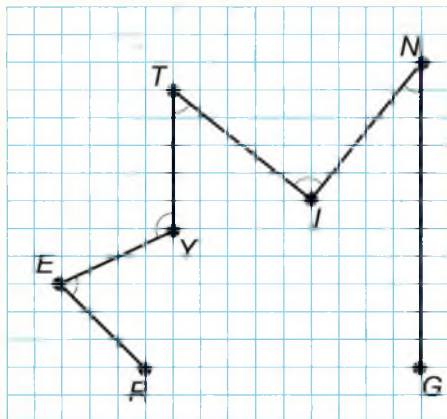
$$(7 \cdot x + 32\,000) : 40 = 1\,430$$

8. Daftaringizga rasmdagi kabi siniq chiziqli chizing.

a) Yo'ylar bilan belgilangan burchaklarning to'liq nomlarini yozing va ularning turini – o'tkir, to'g'ri yoki o'tmasligini ko'rsating.

b) Sinik chiziqlining butun uzunligini toping.

9. Akmal bilan Madina qiziqarli masalalar yechishdi. Bolalardan ular nechta masala yechganligi so'ralganda, Akmal: "Men Madina yechgan masalalarning yarmini va yana 10 ta masala yechdim", deb javob berdi. Madina: "Men Akmal nechta masala yechgan bo'lsa, shuncha va yana 20 ta masala yechdim," dedi. Ular jami nechta masala yechganlar?

10. Hisoblang.

a) $(744\,147 : 9 + 107 \cdot 42) \cdot 10 - 700\,000$

b) $40\,927 + (50\,000 - 20\,995 : 5) - 100 \cdot 308$

11. Aziza uch kun olimpiadaga tayyorgarlik ko'rdi. U birinchi kun 42 ta masala, ikkinchi kun birinchi kundagidan 14 ta ko'p, uchinchi kun esa ikkinchi kundagidan 2 marta kam masala yechdi. U kuniga o'rtacha nechtadan masala yechgan?

Yondosh mavzu:
Tadqiqotlar va so'rovnoma

Ma'lumotlar,
to'plam va uning elementlari,
miqdor

1. Madina sinfdoshlari nazorat ishini qanday yozganliklari haqida so'rovnoma o'tkazdi. U o'z natijalarini diagramma shaklida taqdim etdi.

- a) Ko'pchilik qanday ball oldi?
b) Butun sinf qanday o'rtacha ball oldi?
d) "5", "4", "3", "2" baholari qanchalik tez-tez uchraydi?

2. Tajriba o'tkazing.
Tangani 20 marta tashlang.
Gerbli tomoni ko'p tushdimi yoki gerbsiz tomoni ko'p tushdimi?

Gerbli tomon

Gerbsiz tomon

So'rovnoma davomida ishtirokchilar, odatda, bir nechta javobdan birini beradilar. Tadqiqot davomida bir nechta voqeadan biri kuzatiladi. Bir xil javoblar yoki hodisalar soni chastota deb ataladi.

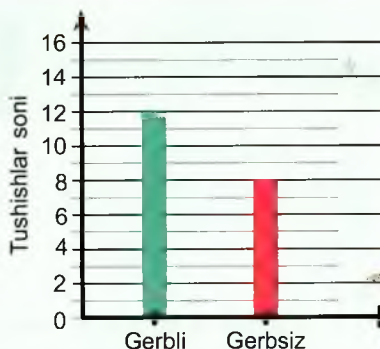

24. Chastota

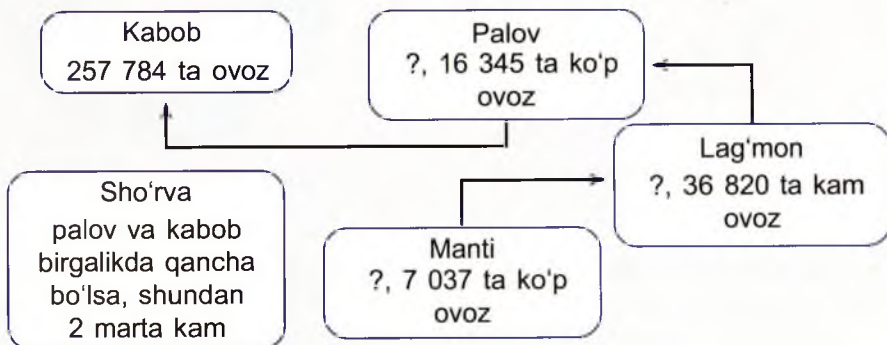

3. 2-topshiriq sharti asosida quyidagi vazifani bajaring.

Chastotalarni ko'rsatish uchun diagramma tuziladi. Bu Akmal tuzgan diagramma. Sizda qanday diagramma hosil bo'ldi?

4. Normat Internetda qaysi taom eng mazali ekanligi haqida so'rovnoma o'tkazdi. Ovozlar qanday taqsimlanganini ko'rib chiqing. Qaysi taomga eng ko'p ovoz to'plangan?

5. Ifodalar yozing va ularning qiymatini hisoblang.

- 15 ta o'quvchining vazni 525 kg. 4 o'quvchining vazni necha kilogramm? Barcha o'quvchilar bir xil o'rtacha vaznga ega deb faraz qiling.
- Sardor 8 o'yinda 16 ta gol urdi. Har bir o'yinda o'rtacha bir xil gol ursa, u 30 o'yinda nechta gol uradi?
- 5 o'quv kunida o'quvchilar 60 ta masala yechishadi. Agar o'quvchilar bir soatda o'rtacha bir xil miqdorda masalalar yechishsa, ular necha kunda 144 ta masala yechishadi?

6. Sonli tengsizliklarni yozing. Noto'g'rilarini belgilang.

a) 675 soni bilan 67 va 45 sonlari ko'paytmasining yig'indisi 4 000 dan kichik.

b) 78 900 va 30 sonlari bo'linmasi bilan 1 920 soni ayirmasi 750 dan katta.

d) 17 280 va 28 790 sonlari yig'indisi bilan 279 va 194 sonlari ayirmasining bo'linmasi 542 sonidan kichik yoki unga teng.

7. Taqqoslang.

$$c \cdot 219 \cdot d \quad \square \quad c \cdot 129 \cdot d$$

$$b : 60 \quad \square \quad b : 20$$

$$a \cdot (17 \cdot 20) \quad \square \quad 17 \cdot a \cdot 20$$

$$f \cdot (35 + 86) \quad \square \quad 35 \cdot f + 860 \cdot f$$

$$250 \cdot a \cdot b \quad \square \quad b \cdot a \cdot 150$$

$$x : (34 \cdot 36) \quad \square \quad x : (34 + 36)$$

9. Aziza shakllar chizdi. Har safar unda olti burchakli shakl hosil bo'ldi. Agar oltiburchakning tomoni 10 ta qismdan iborat bo'lsa, u holda bunday oltiburchakda nechta qism bo'ladi?

10. Tajriba o'tkazing: kubikni 40 marta tashlang. Natijalarni jadvalga yozing. Qanday hodisa ko'proq sodir bo'ldi? Qanday hodisa kamroq sodir bo'ldi? Barcha chastotalar yig'indisi nimaga teng?

Sodir bo'lish chastotasi						Tajribalarning umumiy soni
						
						40

11. 250 kishini sinovdan o'tkazish uchun 3 500 ta varaq ishlatilgan. 320 kishini sinovdan o'tkazish uchun nechta varaq kerak bo'ladi?

25. Amaliy masalalar

Yondosh mavzu:
Zaxiralar

Ma'lumotlar,
to'plam va uning elementlari,
miqdor

1. Aziza uydagi meva-sabzavotlarni tarozida tortdi.

a) Pomidorning o'rtacha massasi qanday?

138 g

127 g

115 g

128 g

100 g

112 g

b) Bodringning o'rtacha massasi qanday?

95 g

123 g

118 g

104 g

d) Kartoshkaning o'rtacha massasi qanday?

93 g

82 g

75 g

94 g

81 g

2. Yozuv namunasini ko'rib chiqing. Un solingan xaltaning massasi qanday bo'lishi kerakligi haqida xulosa chiqaring.

Un xaltasining massasi: $m = 1\,000 \pm 20$ g.

Bu shuni anglatadiki, xalta $1\,000 - 20 = 980$ g dan $1\,000 + 20 = 1\,020$ g gacha bo'lgan har qanday massada bo'lishi mumkin.

a) Agar salfetka qutisi ustida 90 ± 2 dona yozuvi bo'lsa, u holda qutida nechta salfetka bo'lishi mumkin?

b) Agar qahva bankasi ustida 95 ± 5 g yozuvi bo'lsa, bankadagi qahvaning massasi qancha bo'lishi mumkin?

3. Matematikada $x = 40 \pm 5$ yozuv qo'sh tengsizlik ko'rinishida quyidagicha yoziladi:

$$40 - 5 \leq x \leq 40 + 5$$

$$35 \leq x \leq 45$$

Qo'sh tengsizlik ko'rinishida yozing va uning barcha yechimlarini toping.

$$y = 37 \pm 3$$

$$t = 558 \pm 9$$

$$z = 18\,200 \pm 400$$

$$m = 1965 \pm 8$$

4. Omborda 5 kg li 8 xalta, 10 kg li 7 xalta va 2 kg li 15 xalta un bor.
- Omborda jami qancha un bor?
 - Hamma un aralashtirilib, 20 kg lik qoplarga solinsa, nechta qop bo'ladi?

5. Hisoblang.

a) $4\text{ h } 18\text{ min } 30\text{ s} + 3\text{ h } 27\text{ min } 42\text{ s}$

b) $8\text{ h } 15\text{ min } 18\text{ s} - 3\text{ h } 28\text{ min } 41\text{ s}$

d) $3\text{ t } 5\text{ q } 62\text{ kg} + 2\text{ t } 7\text{ q } 78\text{ g}$

e) $10\text{ t} - 4\text{ t } 7\text{ g } 19\text{ kg}$

f) $7\text{ m}^3 42\text{ dm}^3 + 567\text{ l}$

g) $21\text{ m}^3 - 1\,283\text{ l}$

6. Aziza soat 8:40 da uyda bir kunga issiq suv o'chirilishini bilib, suv zaxirasini to'ldirishga qaror qildi. 50 sekund ichida jo'mrakdan 2 litr suv oqib tushadi. Aziza ikkita 20 litrlik bakni, bitta 8 litrlik qozonni va 4 ta 3 litrlik bankani to'ldirishi kerak.

a) Aziza qancha suv yig'adi?

b) Bir kishi kuniga o'rtacha 18 litr suv iste'mol qilsa, bu suv uning 4 kishilik oilasiga yetarli bo'ladimi?

d) Aziza suv yig'ishni soat nechada tugatadi?

25. Amaliy masalalar

7. Yozda onam 12 litr shaftoli murabbo, undan 3 marta ko'p olcha murabbo pishirdi. Bundan tashqari, 14 banka baqlajon iknasi yopdi. U barcha murabbolarni 500 ml bankalarga joyladi. Onam nechta banka ishlatgan?

8. Tenglamalarni yeching. Qaysi ildiz 9 ga bo'linadi?
 $(76\ 000 - 8 \cdot x) : 4 = 17\ 866$
 $(y : 17 + 419) \cdot 9 = 4\ 230$

9. Jasurning jamg'arma bankida 6 xonali kodlangan qulf bor. Jasur qulf uchun shunday parol o'ylab topdiki, har qanday qo'shni uchta raqamning yig'indisi 20 ga teng. Jasur parolning faqat birinchi va oxirgi raqamini eslab qoladi. Jasurga qulf parolini eslashiga yordam bering.

7					9
---	--	--	--	--	---

10. Hisoblang. Amallarni to'g'ri tartibda qo'ying va hosil bo'lgan so'zlarni yozing. Ularda qanday umumiylik bor?

a) $423\ 378 : (49\ 386 - 453 \cdot 109) + 8\ 845 : (216 - 187)$

B 23 **A** 9 **X** 29 **Z** 49 377
A 47 347 **I** 47 042 **E** 3 421 **R** 305

b) $(9\ 000 - (12 \cdot 402 + 3\ 790)) + 72\ 000 : (13 \cdot 37 - 436)$

A 1 986 **X** 4 824 **A** 8 614 **Z** 386
E 3 230 **N** 45 **I** 481 **A** 1 600

11. Non mahsulotlari omborida 8 t un bor. Birinchi kun 45 kg lik 7 ta qop va 12 kg lik 3 ta qop un sarflandi. Ikkinchi kun 12 kg lik 8 ta qop va 45 kg lik 5 ta qop un sarflandi. Omborda qancha un qoldi?

Yondosh mavzu:
Tejash

O'rtacha, jadval,
maydon (yuza)

1. "Iqtisod" so'zining sinonimini toping.

E $(599\,999 + 1) : 1\,000$

SH $(227\,000 : 227\,000 + 999) : 10$

A $4 \cdot 100 + 305 \cdot 10$

J $7 \cdot 28 + 93 \cdot 28$

T $105\,000 : (999 + 1)$

105	600	2 800	3 450	100
-----	-----	-------	-------	-----

2. Taqqoslang.

11 km 276 m + 12 km 390 m va 36 125 m

12 m 3 dm 8 cm – 7 m 54 cm va 43 dm 5 cm

4 dm 25 mm + 518 mm va 93 cm 7 mm

74 010 dm – 28 685 dm va 3 601 m

3. Aziza hafta davomida xarajatlar jadvalini yuritdi.

	Yo'lkira xarajatlari	Oziq-ovqat xarajatlari	Boshqa xarajatlar
Dushanba	5 600 so'm	4 500 so'm	
Seshanba	5 600 so'm	3 000 so'm	2 000 so'm
Chorshanba	2 800 so'm		
Payshanba	5 600 so'm	6 000 so'm	
Juma	4 200 so'm	5 000 so'm	8 000 so'm

a) Bu hafta u yo'lkiraga qancha pul sarfladi?

b) U haftaning qaysi kuni eng ko'p pul sarflagan?

d) Dadasi har hafta Azizaga 70 000 so'mdan berib tursa, hafta oxirida unda qancha puli qoladi?

26. Amaliy topshiriqlar

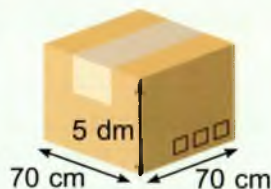
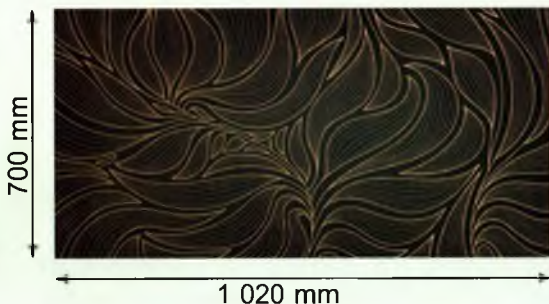
4. Jadval yordamida masalalarni yeching.

a) Azizaning uyidan maktabgacha 3 ta bekat bor. Bu yo'lni u 1 400 so'mga avtobusda bosib o'tishi yoki piyoda borishi mumkin. Agar Aziza 20 o'quv kunida maktabga piyoda borib-kelsa, qancha pul tejaydi?

b) Maktabda kolbasa va sabzavotli bulochka 8 000 so'm turadi. Aziza uyida tayyorlangan buterbrod 4 500 so'mga tushishini hisoblab chiqdi. Aziza 5 o'quv kunida qancha pul tejaydi?

5. Madina pulini tejash maqsadida dugonasiga beradigan sovg'asini o'zi qadoqlashga qaror qildi. Rasmlardan foydalaning va o'rash qog'ozni qutining barcha tomonlarini yopish uchun yetarli bo'ladimi? Aniqlang.

6. Blits savollar. Masalalarga doir ifodalar tuzing.

a) Avtomobilning yonilg'i bakiga a litr benzin quyildi. Uning beshdan bir qismi shaharga olib boradigan yo'lga sarflandi. Necha litr benzin qoldi?

b) Avtomobil x km ni soatiga 60 km tezlikda o'tdi. Mashina qancha vaqt yurdi?

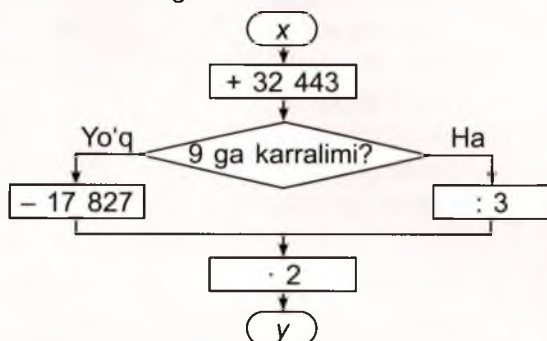
d) Bitta yoqilg'i quyish shoxobchasida benzin narxi 1 litr uchun n so'm, ikkinchisida esa m so'm ($m < n$). 30 litr benzin birinchisidan emas, ikkinchisidan sotib olinsa, qancha pul tejash mumkin?

e) Avtomobil 6 soatda t km yo'lni bosib o'tdi. Agar u tezligini soatiga 20 km ga oshirsa, shu vaqt ichida necha kilometr yo'lni bosib o'tadi?

7. Jadvalni algoritm yordamida to'ldiring.

x	y
45 672	
37 604	
92 594	
61 099	

8. Bitta olmaning o'rtacha og'irligi qanday? Bitta nokning o'rtacha og'irligi qanday? Qaysi biri og'ir? Qanchaga og'ir?

9. Do'konda quyidagi e'lon osilgan: "Ikkita ko'ylakni uchta ko'ylak narxida sotib olsangiz, uchinchi ko'ylakni sizga sovg'a qilamiz." Agar bitta ko'ylakning narxi 355 000 so'm bo'lsa, qancha pul tejaladi?

10. Hisoblang. Eng katta uzunlikni toping.

- $678 \text{ cm} + 30 \cdot 6 \text{ cm} 8 \text{ mm} - 1 \text{ m} 4 \text{ dm} 42 \text{ mm}$
- $54 \text{ cm} - (60 \text{ m} 35 \text{ cm} + 59 \text{ m} 65 \text{ cm}) : 1000$

11. Avtobusda yo'lkira haqi 1 400 so'm. Sardor haftaning besh kunida maktabga avtobusda borib keladi, kechki payt esa mashg'ulotlarga ikkita transportda qatnaydi. Unga yo'lkira haqini qanday to'lash foydaliroq: har safar uchun alohida to'lashmi yoki 6 000 so'mdan umumiy kunlik chipta sotib olishmi? Oyiga qancha pul tejash mumkin?

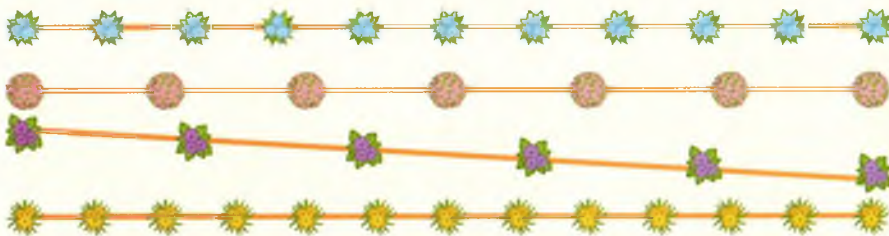
27. Parallel va perpendikular to'g'ri chiziqlar

Yondosh mavzu:
Hosildorlik

To'g'ri chiziqlar,
parallel to'g'ri chiziqlar,
perpendikular to'g'ri chiziqlar,
kesmalar, burchaklar

1. Gul pushtalari bir-biriga qat'iy parallel bo'lishi kerak. Quyidagi pushtalar bu shartga javob beradimi?

Agar har bir pushtaning uzunligi 60 m bo'lsa, pushtada gullar bir-biridan qanday masofada ekilgan?

2. Devor ustunlari yerga perpendikular bo'lishi kerak. Qaysi ustun to'g'ri turganini aniqlang.

Parallel to'g'ri
chiziqlar hech
qachon kesishmaydi.

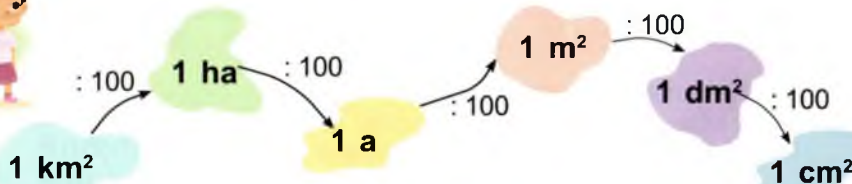

Perpendikular to'g'ri
chiziqlar to'g'ri burchak
ostida kesishadi.

27. Parallel va perpendikular to'g'ri chiziqlar

- Ikkita vertikal parallel to'g'ri chiziq chizing. So'ngra ular bilan kesishadigan ikkita gorizontal parallel to'g'ri chiziq chizing. Kesishish natijasida hosil bo'lgan shaklni bo'yang. Bu qanday shakl?
- Daftaringizga bo'yi $(640 - 160) : 3$ cm va eni bo'yidan $(401 - 399)$ marta kichik bo'lgan to'g'ri to'rtburchak chizing. To'g'ri to'rtburchakning perimetri va yuzini toping.
- Hosildorlik bir kvadrat metrdan necha kilogramm sabzavot yig'ib olinganini ko'rsatadi. Qaysi sabzavotning hosildorligi yuqori?
 - Bir tupdan o'rtacha 15 kg pomidor olinadi. Bir kvadrat metrda 3 tup pomidor butasi o'sadi.
 - 20 m^2 maydondan o'rtacha 120 kg bodring terib olinadi.
- "Husayni" navli uzum 4 gektardan 68 t, "Oq kishmish" navli uzum esa 9 gektardan 108 t hosil beradi. Qaysi navning hosildorligi yuqori va qancha yuqori?

- Yuzalarni taqqoslang.

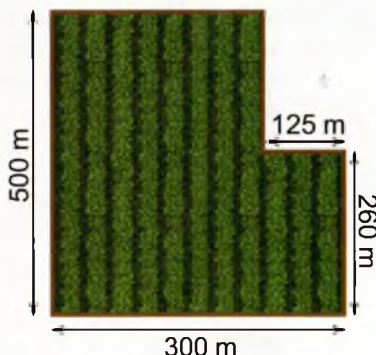
423 cm^2 ☐ 42 dm^2 3 cm^2
 71 ha ☐ $71\,500 \text{ m}^2$
 $5\,600 \text{ ha}$ ☐ 56 km^2
 605 dm^2 ☐ 6 m^2 5 dm^2

1 dm^2 40 cm^2 ☐ 14 dm^2
 $45\,000 \text{ m}^2$ ☐ 450 ha
 19 km^2 ☐ $190\,000 \text{ m}^2$
 33 m^2 ☐ 350 dm^2

27. Parallel va perpendikular to'g'ri chiziqlar

8. Chizmadan dala maydonining yuzini toping. Dalaning hosildorligi gektariga 70 sentner bo'lsa, undan necha tonna makkajo'xori olish mumkin?

9. Tengsizlikni soddalashtiring.

$$x < (2\ 235 : 3 \cdot 8 - 2\ 705 \cdot 2) : 5 - 30$$

- a) Tengsizlikning barcha yechimlari to'plamini yozing.
b) Bu to'plamning bir vaqtning o'zida ham 2 ga, ham 3 ga bo'linadigan barcha elementlarining tagiga chizing.

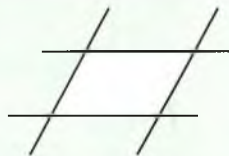

10. Harflarni raqamlar bilan tenglik to'g'ri bo'ladigan qilib almashtiring. Bir xil harflar bir xil raqamlarga va turli harflar turli raqamlarga mos keladi.

$$\begin{array}{r} \text{I K K I} \\ + \text{I K K I} \\ \hline \text{K O' R K} \end{array}$$

11. Namunadagi kabi daftaringizga ikkita gorizontaal va ikkita qiya parallel to'g'ri chiziq chizing. Kesishish natijasida hosil bo'lgan shaklni bo'yang. Uning tomonlarini millimetrlarda o'lchab, perimetrini toping.

12. Kvadrat santimetrga aylantiring va hisoblang.

- a) $3\text{ dm}^2\ 47\text{ cm}^2 + 7\text{ dm}^2\ 18\text{ cm}^2 - 1\text{ dm}^2\ 45\text{ cm}^2$
b) $(2\text{ m}^2 + 15\text{ dm}^2 - 432\text{ cm}^2) : 2$
d) $(4\ 500\text{ m}^2 - 141\text{ dm}^2 + 6\text{ m}^2\ 36\text{ dm}^2) : 3$

Yondosh mavzu:
Ish va ish haqi

Sonli nur, shkala,
bo'linish,
hisob boshi nuqtasi

1. Sinfdoshingiz bilan o'ynang. Ham 5 ga, ham 9 ga bo'linadigan barcha sonlarni kim tezroq topa oladi?

345 780

301 205

129 006

160 840

12 375

927 270

157 635

244 590

64 270

600 330

906 960

720 081

2. Dastgoh soatiga 26 m² gazlama ishlab chiqaradi. Sonli nur yordamida quyidagilarni aniqlang:
- a) 26 m² gazlama tayyorlash uchun necha soat kerak bo'ladi?
78 m², 130 m², 182 m² gazlama tayyorlash uchun-chi?
- b) 2, 4, 14 soatlik ish vaqtida qancha gazlama ishlab chiqariladi?

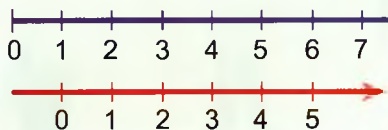
Koordinata nuri – hisob boshi, hisob yo'nalishi va birlik kesma berilgan nur.

28. Koordinata nuri

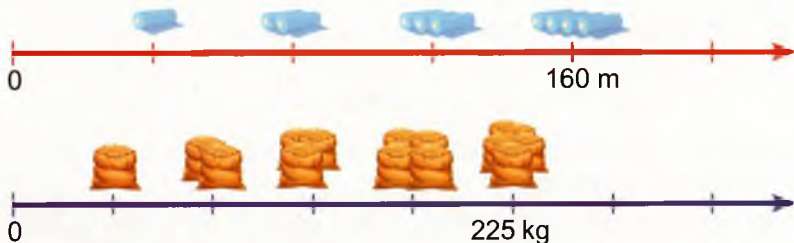
3. Ushbu chizmalarda koordinata nurlari noto'g'ri yasalganligini isbotlang. Xatolarni tuzatishga yordam bering.

4. Birlik kesma sifatida 2 ta katakchani olib, daftaringizga koordinata nurini chizing. Sonli nurda $S(4)$, $Z(12)$, $U(1)$, $T(48:6)$, $O(81 - 72)$ nuqtalarni belgilang. Qanday so'z hosil bo'ldi?

5. Ushbu holatlarning har birida bo'linishlar qiymati qanday?

Birlik kesma – koordinata nurida masofalar o'lchanadigan o'lchov. Ushbu holatlarning har birida birlik kesmaning uzunligi qancha bo'ladi?

6. Yuk mashinasida bir qatnashda 7 200 kg yuk, yengil avtomobilda esa 2 300 kg yuk tashish mumkin. Bir oyda yuk mashinasi haydovchisi 167 marta, yengil avtomobil haydovchisi esa 216 marta qatnovni amalga oshirgan. Kim ko'p va qancha ko'p yuk tashigan?

7. Massalarni kilogrammda ifodalang.

7 t

12 t 7 q

137 t – 650 kg

23 q

5 q 63 kg

19 q + 930 kg

400 000 g

6 t 43 kg

280 kg + 67 000 g

8. Noma'lumni x harfi bilan belgilang va har bir masalaga tenglama tuzing. Bu tenglamalarda qanday umumiylik bor?
- a) Velosipedchi 2 kunda 504 km yo'l bosib o'tdi. Agar u kuniga bir xil masofani bosib o'tgan bo'lsa, u bir kunda necha metr yo'l yurgan?
- b) Dastgoh 2 soatda 504 m gazlama ishlab chiqardi. U soatiga necha metr gazlama ishlab chiqargan? Dastgohning mehnat unumdorligi qanday?
- d) Ikki qutida 504 ta mix bor. Agar mixlar qutilarga bir xil miqdorda joylangan bo'lsa, bitta qutida nechta mix bor? Qutining sig'imi qancha?
- Hosil bo'lgan tenglamalardan birini yeching.

9. Amallarning to'g'ri tartibini ko'rsatib hisoblang. Bu yerda qaysi so'z yashiringan? Bu ish bilan qanday bog'liq?

$$652 \ 652 : ((403 \cdot 36 - 182 \cdot 45) : 9 - 691) : 4 - 13 \ 223$$

T 1 610

L 59 332

M 14 508

O 14 833

S 702

H 6 318

A 8 190

U 11

10. Zavod ustalari va ularning shogirdlari samarali mehnatlari uchun yorliqlar bilan taqdirlandilar. Yorliq olgan ustalar soni uni olmagan shogirdlar soniga teng bo'lib chiqdi. Zavodda kim ko'proq: yorliq olganlarmi yoki olmaganlarmi?

11. Birlik kesma sifatida 3 ta katakchani olib, daftaringizga koordinata nurini chizing. Koordinata nurida $A (718 - 15 \cdot 18 - 439)$, $B (922 + 89 - 28 \cdot 36)$ nuqtalarini belgilang.

12. Bitta detalga ishlov bergani uchun usta 17 800 so'm, shogirdi esa undan 4 900 so'm kam oladi. Bir oyda usta 270 ta, shogirdi esa 3 marta kam detal tayyorladi. Shogird ustadan necha so'm kam haq olgan?

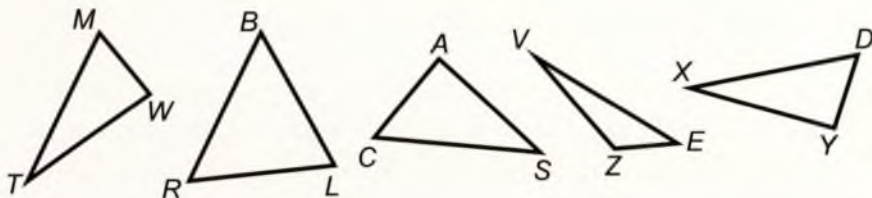
29. Koordinata burchagi

Yondosh mavzu:
Yetkazib berish

Koordinatali burchak,
yo'l, vaqt va masofa

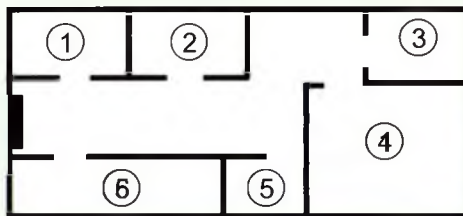

1. To'g'ri burchaklarni ifodalovchi harflardan qanday so'z hosil bo'ldi?
Bu yondosh mavzuga qanday bog'liq?

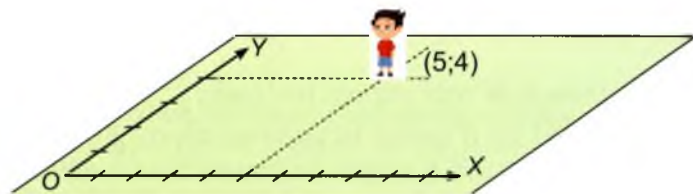
2. Jasur Akmalga savdo markazidan sovg'alar sotiladigan do'konni qanday topish mumkinligi haqida ma'lumot yozdi va savdo markazining rejasini chizdi. Ma'lumotdan foydalanib, ushbu do'konning tartib raqamini aniqlang.

Savdo markaziga kiraverishda darhol o'ng tomonda sut bo'limi, chap tomonda esa dorixona bo'ladi. Sut do'koni yonidan o'ting va undan keyin yana o'ng tomonda siz don mahsulotlari: bug'doy, arpa, suli sotiladigan kichik do'konni ko'rasiz. Biroz keyinroq o'ng tomonda eng katta bo'lim – supermarket joylashgan. Supermarket kirishiga qaragan holda turing. Chap tomoningizda qizil belgili do'kon bo'ladi. Ana shu sovg'a do'koni.

Obyekt aynan qayerda turganini aniqlash uchun tekislikda ikkita perpendikular koordinata nurlari yasaladi. Bu ikki nur tekislikdagi har bir nuqtaning aniq manzilini aniqlash imkonini beradi.

Koordinata nurlari yasalgan tekislik koordinata burchagi deyiladi.

3. Har bir shaxmat donasining koordinatalarini aniqlang.

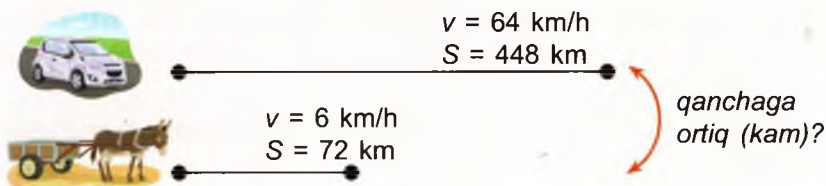
4. Koordinata burchagini chizing. Har bir nurda 2 katakchani birlik kesma sifatida oling.
- Unda $A(2; 2)$, $B(6; 2)$, $C(2; 5)$ nuqtalarni belgilang. Barcha nuqtalarni kesmalar bilan tutashtiring. Qanday shakl hosil bo'ldi?
 - Bu shaklning burchaklari qanday (o'tkir, to'g'ri, o'tmas) bo'ladi?
 - Bu shaklning tomonlarini o'lchang va perimetrini toping.
 - Bu shaklning yuzini topa olasizmi?

5. Jo'natmani yuk mashinasida yetkazib berish uchun 4 kun ketadi. Jo'natmalarni samolyotda yetkazib berish 16 marta tezroq amalga oshadi. Jo'natmani samolyotda yetkazib berish qancha kam vaqtni oladi?

29. Koordinata burchagi

6. Har bir qatnov uchun sarflangan vaqtni taqqoslang.

7. Matematik tilda yozing. Hisoblang.

- 781 va 6 sonlari ko'paytmasi bilan 12 450 sonining yig'indisi.
- 23 400 va 6 sonlari bo'linmasi bilan 1 659 sonining ayirmasi.
- 4 580 va 3 976 sonlari ayirmasi bilan 40 sonining ko'paytmasi.
- 42 300 soni bilan 13 285 va 7 865 sonlari yig'indisining bo'linmasi.

10. Akmal qishloqdagi buvisiga bir quti limon jo'natdi. To'la qutining massasi 25 kg bo'ldi. Limonlarning yarmi yeyilgach, buvi yarim bo'sh quti og'irligini o'lchadi. Endi uning massasi 15 kg chiqdi. Bo'sh qutining massasi qancha?

11. Pitsa yetkazib beruvchi kishi ertalab 5 soatda 160 km, kechqurun esa 7 soatda 189 km yo'l bosib o'tdi. U qachon tez harakatlangan: ertalabmi yoki kechqurunmi va uning tezligi qanday o'zgargan?

12. Misollarni yeching va yetkazib berish bilan shug'ullanadigan odamlarning kasblarini aniqlang.

$$12\,915 : ((60\,000 - 22 \cdot 804) : 24 - 1\,700) \cdot 6$$

A 3 463

K 17 688

R 1 230

U 42 312

E 205

L 77 688

R 1 763

Y 63

$$927 + 108 : 12 - (230 - 14 \cdot 8) \cdot 7 + (900 - (3 \cdot 19 + 41))$$

D 9

K 118

O 110

S 57

E 802

L 44

P 98

T 936

I 826

N 182

R 912

E 112

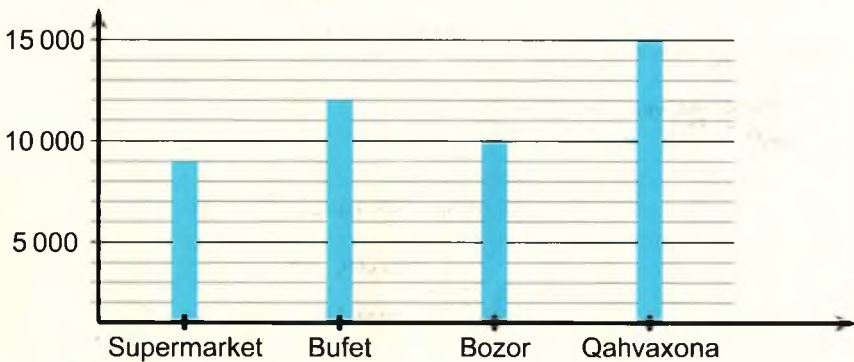
Yondosh mavzu:
Xizmatlar

Grafik ma'lumotlar,
ifodalar

1. Aziza ayni bir turdagi shokolad narxini turli savdo nuqtalarida solishtirib ko'rdi. Qulaylik uchun u jadval va diagramma tuzdi.

Joy	Supermarket	Bufet	Bozor	Qahvaxona
Narxi, so'm	9 000	12 000	10 000	15 000

- Eng arzon shokolad qayerda?
- Qaysi usul ko'rgazmalroq: jadvalmi yoki diagrammami?
- Shu diagramma bo'yicha yana bir necha savol tuzing.

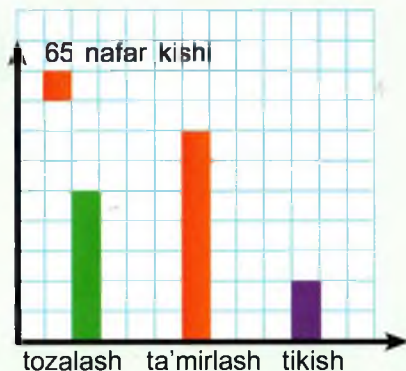

“Diagramma” so‘zi yunonchadan olingan bo‘lib, “chizma” degan ma‘noni anglatadi.
Ustunli diagramma – ma‘lumotlarning bir nechta ustunlar ko‘rinishidagi grafik tasviri.

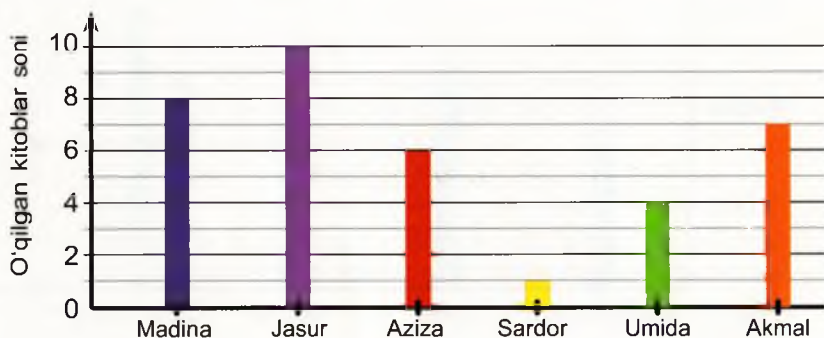
30. Ustunli diagramma

2. Mahallada kasanachilik xizmati ochildi. Chiziqli diagrammani ko'rib chiqing. Har bir xizmatdan qancha odam foydalanganini toping.

3. O'qituvchi yozda uning har bir o'quvchisi kutubxonadan qancha kitob olganini diagrammada tasvirladi. Diagrammani kuzating. Savollarga javob bering.

Savollarga javob bering.

- Kim eng ko'p kitob o'qigan?
- Kimlar ko'proq kitob o'qiydi: qizlarmi yoki o'g'il bolalarmi va qancha ko'p?
- Har bir bola o'rtacha nechta kitob o'qigan?

4. Mehmonxona va yo'lakni ta'mirlash uchun 27 o'ram gulqog'oz sotib olindi. Mehmonxonaga yo'lakka qaraganda 2 baravar ko'p gulqog'oz talab etiladi. Mehmonxona uchun necha o'ram gulqog'oz kerak bo'ladi?

5. Ifodalarni yozing va ularni hisoblang.

- a) 27 035 va 51 929 sonlari yig'indisidan 11 925 ni ayiring.
- b) 76 708 va 28 395 sonlari yig'indisiga 72 011 ni qo'shing.
- d) 55 200 sonini 89 va 71 sonlari yig'indisiga bo'ling.
- e) 45 632 sonidan 63 va 17 sonlari ko'paytmasini ayiring.

6. Taqqoslang.

- a) $a \cdot 790$ ☐ $a : 790$
- b) $(800 - 40) \cdot y$ ☐ $760 \cdot y$
- d) $(x + 100) \cdot 2$ ☐ $(x + 200) \cdot 2$
- e) $t \cdot 0$ ☐ $t \cdot 1$
- f) $370 + a$ ☐ $370 - a$
- g) $9\,000 : m$ ☐ $9\,000 \cdot m$

7. Tenglamalarni yechig.

- a) $(920 - x) : 20 + 75 = 113$
- b) $(320 : y + 16) \cdot 40 = 960$

8. Jasurda 3 ta olma bor. U olmalarni 3 ta xaltachaga shunday joylashtirishi kerakki, bunda har bir xaltachada turli miqdorda olmalar bo'lishi kerak. Unga bu ishni amalga oshirishda yordam bering.

9. Hisoblang.

- $8\,710 : 13 \cdot (172 + 193)$
- $98 \cdot (224 + 395) : 49$
- $(420 - 208) \cdot 90 : 18$
- $(370 - 127) \cdot 18 - 443$

10. Ona tili fanidan olimpiadada Jasur 9 ball, Madina Jasurdan 1 ball kam, Akmal esa Jasurdan 2 ball ko'p oldi. Aziza Jasur, Akmal va Madina birgalikda olgan ballaridan 3 baravar kam ball oldi.

- a) Ularning har biri necha ball oldi?
- b) Olimpiada ishtirokchilarining natijalarini aks ettiruvchi ustunli diagramma tuzing.

31. Chiziqli diagramma

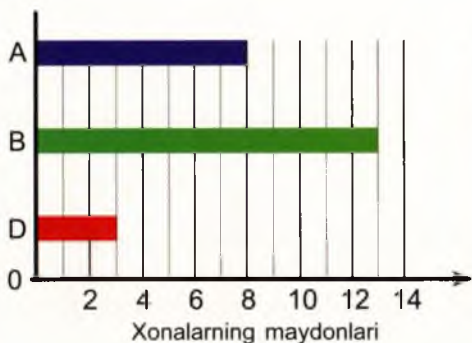
Yondosh mavzu:
Ta'mir

Diagramma,
chiziqli diagramma

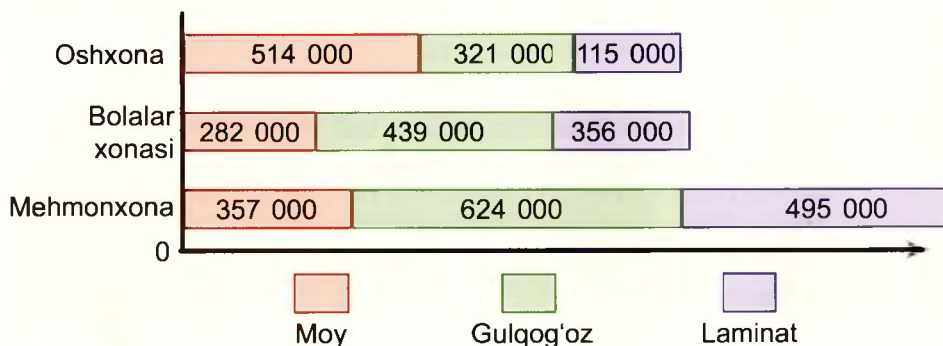

1. Diagrammada ushbu uydagi xonalarning maydonlari ko'rsatilgan. Diagramma va rasmdagi ma'lumotlardan foydalanib, toping:

- har bir xonaning maydonini;
- butun uyning maydonini.

2. Har bir xonani ta'mirlash uchun gulqog'oz, bo'yoq va laminat sotib olish kerak edi. Har bir xonaga qancha so'm sarflanganligini aniqlang.

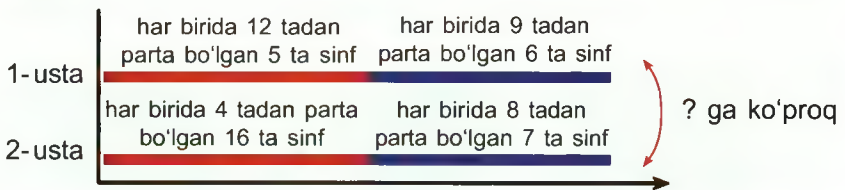

Chiziqli diagramma ma'lumotlarning chiziqlar ko'rinishidagi grafik tasviridir.

Ba'zan bir qatorda umumiy qiymatning bir qismi bo'lgan bir nechta qiymatlar ko'rsatiladi.

3. Ikki usta maktab partalarini bo'yashdi. Qaysi usta katta ish hajmini bajardi?

4. a) Qoldiqli bo'lishni bajaring.

$$56\ 789 : 10$$

$$730\ 452 : 100$$

$$411\ 286 : 1\ 000$$

- b) Ifodalang:

56 789 o'nlik va birliklarda;

773 0452 yuzlik va birliklarda;

411 286 minglik va birliklarda.

- d) Ifodalang:

56 789 mm ni santimetr va detsimترلarda;

730 452 cm ni detsimetr va metrلarda;

411 286 m ni kilometr va metrلarda.

Nimani ilg'adingiz?

5. Hisoblang. Ustunli diagramma yana qanday nom bilan ataladi?

A $5\ 913 : 9$

I $1\ 293 : 3$

G $1\ 946 : 7$

M $4\ 560 : 5$

O $4\ 242 : 6$

S $4\ 640 : 8$

T $1\ 710 : 9$

R $3\ 330 : 9$

278	431	580	190	707	278	370	657	912	912	657
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

31. Chiziqli diagramma

6. Xonaning to'g'ri to'rtburchak shaklidagi devorlarini gulqog'oz bilan qoplash kerak. Jadvaldan har bir devorning yuzasini toping. Xonadagi devorlarning umumiy yuzasi qancha?

	Uzunlik	Balandlik
I devor	400 cm	270 cm
II devor	360 cm	270 cm

7. Amallarni bajaring va tengsizliklarning to'g'ri yoki noto'g'riligini aniqlang.

$$(13\,824 + 7\,839) \cdot 9 < 13\,824 + 7\,839 \cdot 9$$

$$800\,700 - 32\,415 : 3 > (800\,700 - 32\,415) : 3$$

8. Xonaning markaziga kvadrat shaklidagi gilam yozildi. Undagi katta doiraning radiusi 75 sm. Gilamning yuzini aniqlash mumkinmi?

9. Hisoblang. Bu asbob-uskunalar nima uchun kerak?

a) $68\,119 : (38 \cdot 58 - 2\,187) + 18 \cdot 65 : (824 - 779)$

A 45

K 73

P 17

Sh 2 204

U 1 170

L 26

T 4 007

A 4 033

b) $(18\,600 + 17 \cdot 800) : (3\,080 - 96 \cdot 30)$

A 32 200

E 7 300

K 161

O 24 200

V 13 600

I 200

L 2 880

N 32 000

10. Birinchi usta bir kunda 34 m^2 devorni bo'yashi mumkin, ikkinchisi esa undan 17 m^2 ko'proq bo'yashi mumkin. Agar ular birgalikda ishlasa, 5 kun ichida qancha yuzani bo'yashlari mumkin?

32. Amaliy masalalar

Yondosh mavzu:
Xarid qilish

Diagramma, masalalar,
tenglamalar,
yuza va hajm

1. Aziza bir quti shokolad sotib olmoqchi. U 120 000 so'mgacha pul sarflashga tayyor. U qaysi qutilarni tanlagani ma'qul?

108 000 so'm

78 000 so'm

176 000 so'm

Qaysi qutidagi shokolad donasi eng arzon?

2. Hisoblang.

$$660 + 5$$

$$6\,612 + 5$$

$$6\,612 + 50$$

$$408 - 8$$

$$4080 - 78$$

$$4856 - 800$$

$$753\,625 + 5$$

$$753\,625 - 600$$

$$716\,720 - 16\,000$$

3. Madina dugonalari uchun esdalik sovg'alar sotib oldi. Birinchi gilamcha uchun 167 200 so'm, ikkinchisiga esa birinчисiga nisbatan 31 800 so'm kam to'radi. Uchinchi gilamchanning narxi birinchi va ikkinchi gilamchanning o'rtacha narxiga teng. Madina hammasi uchun qancha pul bergan?

4. Tenglamalarni yeching. Bu tenglamalarda qanday umumiylik bor?
 $(920 \cdot x + 570) : 9 = 1\,290$ $(1\,440 : y - 45) \cdot 3 = 225$

32. Amaliy masalalar

5. Ifodalarni yozing va savollarga javob bering.

a) Aziza 6 500 so'mga daftar, 24 000 so'mga bo'yoq, 1 750 so'mga ruchka oldi. Xarid uchun unga 4 500 so'm chegirma berildi. Aziza qancha so'm to'ladi?

b) 3 ta kitob 45 600 so'm. Mazkur kitoblarning 4 tasi qancha turadi?

d) Olmaning kilogrami 12 000 so'm, olxo'rining kilogrami 8400 so'm. Aziza ikki kilogramm olma, bir kilogramm olxo'ri olmoqchi. U mevalar uchun necha so'm to'laydi?

6. Mohira opa kunlik xarajatlarning

diagrammasini yasadi. Dushanba kuni

76 900 so'm, seshanba kuni 117 000 so'm,

chorshanba kuni 98 000 so'm, payshanba

kuni 46 700 so'm, juma kuni 106 000 so'm

sarflagan. Uning diagrammasida haftaning har ish kuni qanday rangda belgilanishi mumkin?

7. Naqshli yostiq tomonlari 42 cm bo'lgan kvadrat shaklda. Agar shu yostiq tomonlaridan 6 cm katta bo'lgan ikkita kvadrat kesib olinsa, bitta yostiq tayyorlash uchun qancha mato ishlatiladi?

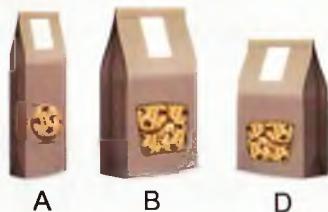
8. a) Qaysi qutida pecheniylar ko'p? Nega?

b) Ifodalarni hisoblang va har bir qutida necha gramm pecheniy borligini aniqlang.

A: $3\,900 - (230 + 690) \cdot 4\text{ g}$

B: $(780 + 30 \cdot 45) : 3\text{ g}$

D: $(6\,200 - 2\,600) : 8\text{ g}$

9. Hisoblang. Natijani ifodalang.

a) Kilometrlarda:

$$12\,000\text{ m} - 3\,000\text{ m} + 200\text{ cm} \cdot 5;$$

b) Kilogrammda:

$$72\text{ t} : 6 - 369\text{ q} : 9 + 118\text{ kg};$$

d) Kvadrat metrda:

$$17\,000\text{ cm}^2 + 78\,000\text{ cm}^2 - 50\text{ dm}^2;$$

e) Kub detsimetrlarda:

$$(1\,300\text{ dm}^3 - 400\text{ dm}^3) : 10 + 5\text{ m}^3.$$

10. Daftarga uzunligi 80 mm, eni uzunligidan 4 marta kichik to'g'ri to'rtburchak chizing. Bu to'g'ri to'rtburchakning kataklarda yuzasi qancha? Uning yuzasi necha santimetr kvadratga teng? Bir kvadrat santimetrga nechta katak to'g'ri keladi?

11. Pecheniy qutisining uzunligi va kengligini ikki marta oshirishga qaror qilindi. Pecheniy necha marta ko'p bo'ladi?

12. Tenglamalarni yeching.

$$73 + x = 117 \cdot 30$$

$$k : 30 - 280 = 530$$

13. Madina tengdoshlari do'kondan oziq-ovqat mahsulotlarini o'zlari xarid qila oladimi yoki yo'qligini aniqlashga qaror qildi. U 116 nafar qiz va 98 nafar o'g'il bola bilan suhbat o'tkazdi. Diagrammadan foydalaning va necha kishi mustaqil ravishda xarid qila olmasligini bilib oling.

O'zim do'konga boraman:

Do'konga kamdan-kam boraman:

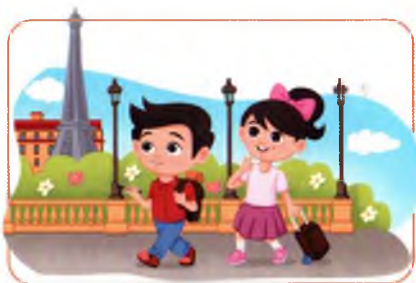
Qanday qilib oziq-ovqat sotib olishni bilmayman.

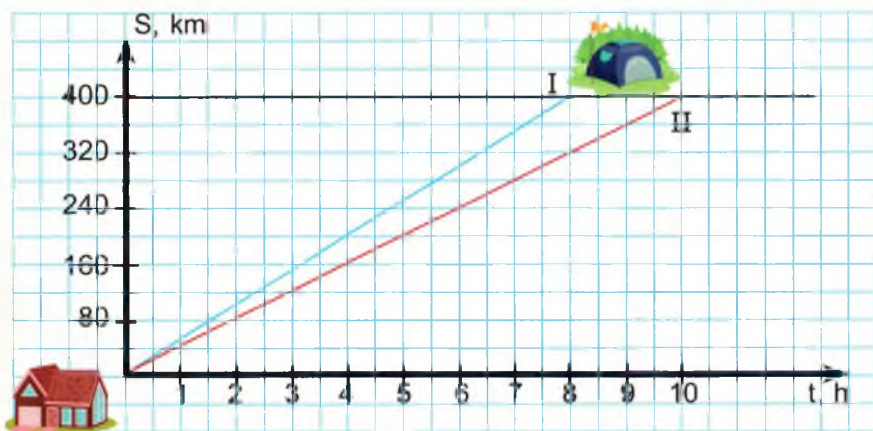
33. Grafik

Yondosh mavzu:
Sayohat

Ma'lumotlar, to'plam va
uning elementlari, tezlik va
harakat

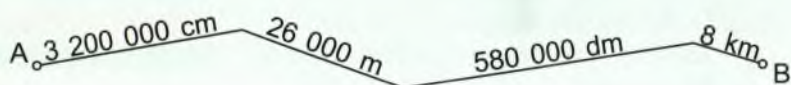
1. Chizmada ikkita avtomobilning harakat grafigi ko'rsatilgan. Chizmaga qarab, savollarga javob bering.

- a) Sayohatchilar oromgohi uydan qancha masofada joylashgan?
- b) Har bir avtomobil qancha vaqt harakatlangan?
- d) Qaysi avtomobil oromgohga avvalroq kelgan? Necha soat oldin?
- e) Har bir avtomobil qanday tezlikda harakatlangan?
- f) Bir avtomobilning tezligi ikkinchisining tezligidan qancha katta?

2. Chizmadan avtomobil bosib o'tgan umumiy masofani aniqlang.

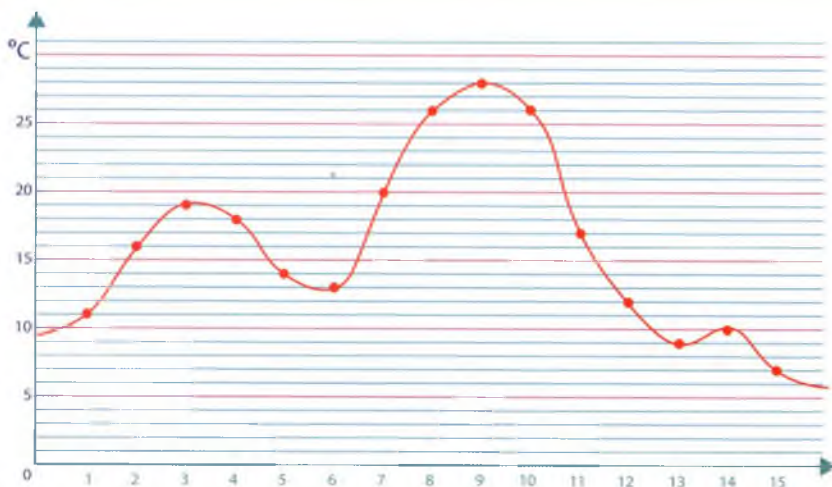

Grafik ma'lumotlarning to'g'ri, siniq yoki egri chiziq shaklidagi tasviridir.

Grafik ma'lumotlarning teng vaqt oralig'ida qanday o'zgarishini ko'rsatish uchun ishlatilishi mumkin.

3. Grafikda noyabr oyi boshida havo harorati qanday o'zgarganligi ko'rsatilgan. Grafikdan foydalanib, savollarga javob bering.

- Qaysi sanada harorat eng yuqori bo'lgan?
- 8-noyabr kuni havo harorati qanday edi?
- 1-dan 15-noyabrgacha eng past havo harorati qancha edi?
- Noyabr oyining boshida havoning o'rtacha harorati qanday edi?

4. Barcha sonlar faqat 9 ga bo'linadigan ifodani hisoblang.

- $(9\,315 - 909) \cdot 9 - 468 : 3$
- $243 \cdot 3 + 12\,000 : 300 + 18\,000$
- $17\,100 : 18 \cdot 9 + (36\,000 - 630 \cdot 9)$

5. Velosipedchi 560 m yo'lni 40 soniyada bosib o'tdi. Tovush tezligidan tez uchadigan samolyotning tezligi velosipedchinikidan 23 marta yuqori. Tovush tezligidan tez uchadigan samolyot bir daqiqada qancha masofaga ucha oladi?

6. Ifodalarni yozing va hisoblang.
- Birinchi had 1056 son, ikkinchi had 127 va 5 sonlarining ko'paytmasi bo'lgan yig'indini toping.
 - Ayirmani toping, bu yerda kamayuvchi 905 va 5 sonlarining bo'linmasi, ayiriluvchi esa 97.
 - Ko'paytmani toping, bu yerda birinchi ko'paytuvchi 2 soni, ikkinchi ko'paytuvchi esa 1028 va 679 sonlarining ayirmasidir.

7. Hisoblang.

$$5 \text{ d } 21 \text{ h} + 7 \text{ d } 12 \text{ h}$$

$$17 \text{ h } 46 \text{ min} + 3 \text{ h } 37 \text{ min}$$

$$23 \text{ min } 50 \text{ s} + 24 \text{ min } 16 \text{ s}$$

$$8 \text{ d } 13 \text{ h} - 6 \text{ d } 21 \text{ h}$$

$$62 \text{ h } 11 \text{ min} - 14 \text{ h } 56 \text{ min}$$

$$40 \text{ min} - 14 \text{ min } 54 \text{ s}$$

8. Avtomobil odometri¹ hisoblagichi 12 921 km ni ko'rsatdi. 2 soatdan keyin hisoblagich o'ngdan chapga va chapdan o'ngga bir xil o'qiladigan sonni ko'rsata boshladi. Avtomobil qanday tezlikda ketayotgan edi?

9. Amallar tartibini aniqlang va ifodalarning qiymatlarini hisoblang.

a) $(180\,560 + 20\,140) : 3\,000 + 478$

b) $80 \cdot 80 + 260 \cdot 7 - (8100 - 240) : 5$

10. Poyezd 8 soatda 432 km, velosipedchi esa xuddi shunday masofani 18 soatda bosib o'tdi. Poyezd tezligi velosipedchining tezligidan qanchaga katta?

odometr¹ – (qadimgi yunoncha: ὁδός “yo'l” + μέτρον “o'lshov”) g'ildirakning aylanishlari soni. U yordamida transport vositasining bosib o'tgan yo'li o'lchaniladigan hisoblagich.

Yondosh mavzu:
Sevimli mashg'ulot

Ko'paytirishning qulay
usullari

1. Aziza turli mamlakatlar tangalarini yig'adi. Ifodalarni hisoblang. Topilgan oxirgi qiymat uning kolleksiyasida qancha tanga borligini ko'rsatadi.

$$O = 5509 : 7$$

$$I = 296 + A$$

$$Y = H : 3$$

$$X = \text{Ў} - 219$$

$$T = K \cdot 4$$

$$Y = T : 8$$

Bu yerda qaysi davlat tangasi ko'rsatilgan? Sonlar o'rniga topilgan qiymatlarni qo'ying.

142	1 083	568	787	361
-----	-------	-----	-----	-----

2. 21; 65; 189; 240; 600; 729; 1000; 2061 sonlaridan:

- juft sonlarni;
- 3 ga bo'linadigan sonlarni;
- 5 ga bo'linadigan sonlarni;
- 9 ga bo'linadigan sonlarni;
- yaxlit sonlarni tanlang.

3. Ifodani kuzating. Ularni tushuntiring. Tengliklarning to'g'riligini tekshiring.

$$390 \cdot 4 = 390 \cdot 2 \cdot 2$$

$$124 \cdot 8 = 124 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2$$

Og'zaki hisoblang.

$$250 \cdot 4$$

$$125 \cdot 8$$

$$123 \cdot 4$$

$$223 \cdot 8$$

$$352 \cdot 4$$

$$615 \cdot 8$$

34. Masalalar yechish

Sonni 4 ga ko'paytirish uchun uni ikki marta 2 ga ko'paytirish mumkin.

$$650 \cdot 4 = 650 \cdot 2 \cdot 2$$

Raqamni 8 ga ko'paytirish uchun uni 2 ga uch marta ko'paytirish mumkin.

$$650 \cdot 8 = 650 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2$$

4. Qulay usulda hisoblang.

a) $8 \cdot 267 \cdot 125$

b) $453 \cdot 4$

d) $625 \cdot 8$

e) $25 \cdot 318 \cdot 4$

f) $315 \cdot 4$

g) $152 \cdot 8$

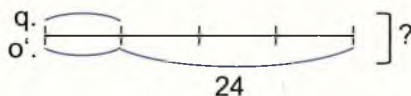
Har bir ustundagi misollarda qanday umumiy xususiyat bor?

5. Umidaning sevimli mashg'uloti – to'qish. U bir juft paypoq to'qish uchun 4 ta kalava ip sarflagan. Bitta kalava ip 105 m. Bir juft paypoq uchun necha metr ip ketgan? 8 juftga-chi?

6. Ozodaning do'stlari shaxmat to'garagiga qatnashadilar. To'garakdagi qizlar o'g'il bolalarga qaraganda 24 nafar kam. Qizlar o'g'il bolalardan to'rt marta kam bo'lsa, to'garakda nechta bola bor? Masalani yechish uchun namunaviy sxemadan foydalaning.

7. Karim hisob-kitoblarda bir qancha xatolarga yo'l qo'ydi. Unga xatolarini topishga yordam bering.

$$\begin{array}{r} 45979 \\ + 83867 \\ \hline 128746 \end{array}$$

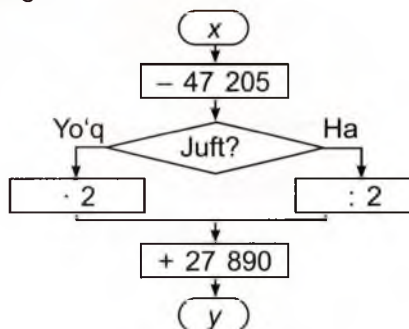
$$\begin{array}{r} 485903 \\ - 294960 \\ \hline 211063 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 6730 \\ * 9800 \\ \hline 5384 \\ + 5457 \\ \hline 59954000 \end{array}$$

8. Algoritm yordamida jadvalni to'ldiring.

x	y
65 672	
87 637	
94 551	
51 048	

9. Ifodani hisoblang va sevimli mashg'ulotingiz yana qanday atalishini aniqlang.

$$805\,000 : (508 \cdot 15 - 7\,120) - 135 \cdot 8$$

A 2 200

B 1 080

L 161

O 500

B 1 610

I 530

L 580

X 7 620

10. Bir xil ko'rinishdagi 9 ta tanga orasida bitta soxta tanga bor. Uning vazni haqiqiylaridan biroz yengilroq. Agar qadoqtoshsiz faqat pallali tarozidan foydalanishga ruxsat berilsa, bu tangani 2 marta tortishda qanday aniqlash mumkin?

11. Amallar bo'yicha hisoblang.

a) $6\,730 \cdot 109 + 405 \cdot (145 \cdot 8 + 459)$;

b) $729\,000 : 9 + 4 \cdot 2175 - 3 \cdot 4\,560$.

12. Badiiy to'garakning yil davomidagi faoliyatida bolalar tabiiy material va qog'ozdan 112 ta hunarmandchilik buyumlari yasashdi. Tabiiy materiallardan qog'ozga qaraganda 3 marta ko'p buyumlar tayyorlangan bo'lsa, ular har bir turdagi materialdan nechtadan buyum yasashgan?

35. Masalalar yechish

Yondosh mavzu:
Ish

Unumdorlikka oid
masalalar

1. Taqqoslang:

12 m ☐ 102 dm

29 cm ☐ 9 cm 2 mm

7 dm ☐ 70 mm

21 340 · 678 ☐ 21 340 · 607

50 000 · 2 · 2 ☐ 50 000 · 8

645 · 8 · 12 ☐ 645 · 96

2. Jadvalga muvofiq masalalar tuzing. Masalalardan birini yeching.

v	t	A
54 dona/h	? h	(378 + 162) dona
(43 + 18) bolalar/kun	8 kun	? tafsilotlar
? so'm/kun	(13 + 11) kun	12 000 000 so'm

3. 8 dona g'isht ishlab chiqarish uchun 24 kg loy kerak bo'ladi. 42 tonna loydan nechta g'isht tayyorlanadi?

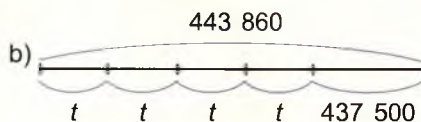
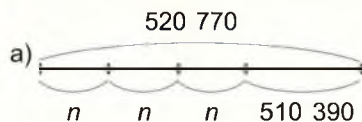
4. Hisoblang.

a) 35 dm 8 cm – 17 dm – 42 cm + 8 dm 6 cm

b) 30 m 62 cm – 21 m 7 dm + 14 dm 3 cm + 5 m – 43 cm

5. Bir kecha-kunduzda fabrikada 2 240 m chit, chitdan 8 marta kam jun gazlama, jun gazlamadan 750 m ko'p velyur, jun gazlama va velyur qancha bo'lsa, shuncha xomsurp ishlab chiqarilgan. Shu kuni fabrikada hammasi bo'lib qancha mato ishlab chiqarilgan?

6. Tenglamalar tuzing va noma'lum qiymatni toping.

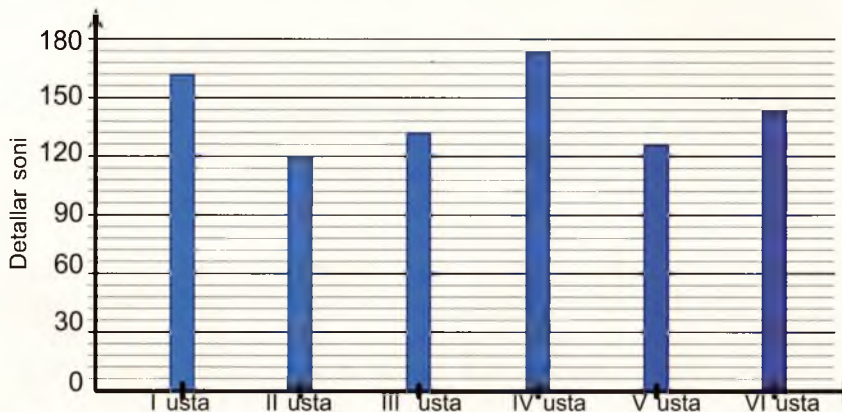
7. Tenglamalarni yozing va ularni yeching. Tekshiring.

- Xonadon yuzasi teng bo'lgan ikkita xonadan iborat. Bitta xonaning kengligi d m ga teng, bu uning uzunligidan 2 marta kichik. Xonalarning umumiy yuzasi qancha?
- Usta va uning shogirdi uyning devorlarini bo'yashlari kerak. Usta bir soat ichida k m² devorni bo'yashi mumkin, bu shogirdining ishidan 2 marta ko'p. Shogird 8 soatlik ish kunida necha kvadrat metr devorni bo'yaydi?
- 1 dm² devorni bo'yash uchun t millilitr bo'yoq kerak bo'ladi. Uzunligi 5 m va balandligi 3 m bo'lgan devorga qancha bo'yoq kerak?

8. Diagrammadan foydalanib:

- Bu oyda kim eng yaxshi natija ko'rsatganini aniqlang.
- Har bir usta nechta detal yasagan?
- Ustalar hammasi bo'lib nechta detallar yasagan?
- Bitta usta o'rtacha necha detal yasagan?

Ustalarining oktabr oyida qilgan ishlari haqida hisobot

35. Masalalar yechish

9. Bu iboralarda qanday so'zlar shifrlangan? Ular nimani anglatadi?

a) $6\ 102 - (91\ 000 : 70 + 5 \cdot 546) + 2\ 879 - 281$

A 4 951	R 4 030	N 1 300	R 3 838
O 2 730	M 2 072	S 4 670	T 1 470

b) $9 \cdot (72\ 115 - 8400 : 12 \cdot 30)$

J 51 115	E 21 000	R 700	S 228 157
O 340 921	A 460 035	R 44 763	T 268 578

10. 1) Boshlang'ich katakdan 6 ta katak o'ngga, 4 ta pastga, 1 ta o'ngga, 2 ta pastga, 8 ta chapga, 4 ta yuqoriga, 1 ta o'ngga, 2 ta yuqoriga tasnifiga ko'ra daftaringizga shakl chizing.
2) Hosil bo'lgan ko'pburchakning yuzi va perimetrini toping.

11. Metall parchasini yo'nib, detal yasaladi. 8 ta detalni tayyorlashda chiqqan metal qirindilari eritilsa, bitta xomashyo olish mumkin. 64 ta xomashyodan nechta detal yasash mumkin?

12. Tenglamalar tuzing va ularni yeching. Tekshiring.

a)
$$\overbrace{\quad\quad\quad}^{118\ 329} \quad \underbrace{\quad\quad\quad}_{b\quad b\quad 64\ 907}$$

b)
$$\overbrace{\quad\quad\quad}^{435\ 860} \quad \underbrace{\quad\quad\quad}_{m\quad m\quad m\quad m\quad 17\ 620}$$

13. Tikuvchilik sexida 3 000 ta xalat tikilishi kerak. Bir kunda bitta tikuvchi 6 ta xalat tika oladi, shogirdi esa undan 2 marta kam tikadi. Sexda 21 nafar tikuvchi va 8 nafar shogirdlari mehnat qiladi. Ular bir kunda nechta xalat tayyorlaydilar? Buyurtmani bajarish uchun ularga necha kun kerak bo'ladi?

Yondosh mavzu:
Hisob-kitob va nazorat

Xarajatlar va daromadlar,
yuzalar, diagrammalar

1. Ikki to'g'ri to'rtburchak kesishganda, turli xil ko'pburchaklar hosil bo'lishi mumkin.

Uchburchak

To'g'ri to'rtburchak

Kvadrat

Sakkizburchak

Ikki uchburchak kesishganda qanday shakllar hosil bo'lishi mumkin?

2. Venn diagrammasini o'rganing.

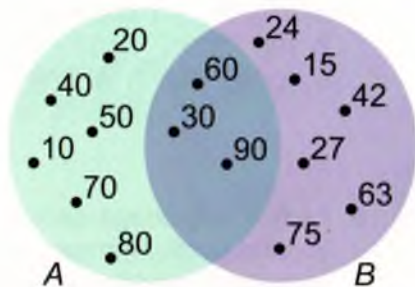
- A to'plam elementlarini;
- B to'plam elementlarini;
- $A \cap B$ to'plam elementlarini aniqlang.

A to'plam elementlarini qanday umumiy xususiyat birlashtiradi?

B to'plam elementlarini qanday umumiy xususiyat birlashtiradi?

Ularning kesishmasi elementlarini

qanday umumiy xususiyat birlashtiradi?

Ikki to'plamning umumiy va farqlanuvchi tomonlarini ko'rsatish uchun Venn diagrammasi tuziladi.

36. Venn diagrammasi

3. Qaysi sxemada ushbu to'plamlar to'g'ri tasvirlangan?

a) A – mavjudotlar to'plami.

B – jonsiz mavjudotlar to'plami.

$A \cap B = ?$

b) A – yirtqich hayvonlar to'plami.

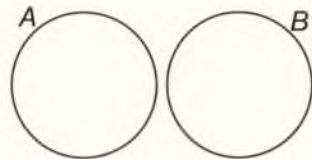
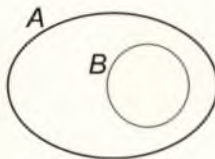
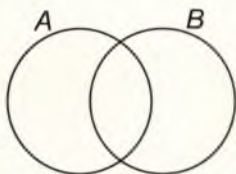
B – ko'plab o'txo'r hayvonlar.

$A \cap B = ?$

d) A – o'simliklar to'plami.

B – ko'p daraxtlar.

$A \cap B = ?$

4. Qulay usulda solishtiring.

a) 410 200 ☐ 41 000 + 200

d) 7 030 ☐ 7 000 + 300

f) 106 · 302 ☐ 107 · 303

h) 4 005 : 45 ☐ 4 005 : 89

b) 3 500 ☐ 4 000 – 500

e) 31 113 ☐ 13 33

g) 137 · 45 ☐ 137 · 450

i) 6 240 : 20 ☐ 4 684 : 2

5. Farhod oshxonaga qancha mahsulot olib kelinganini yozib olishga yordam berdi. Hammasi bo'lib 1 t sabzavot: kartoshka, sabzi, piyoz, pomidor va bodring keltirildi. Kartoshkaning miqdori 240 kilogramm, bu sabzidan 5 marta, piyozdan 3 marta ko'p. Sabzavotlarning qolgan qismi – pomidor va bodringning miqdori teng. Oshxonaga necha kilogramm pomidor keltirilgan?

6. Hisoblang. Javobingizni kvadrat detsimetrda ifodalang.

$$20 \text{ m}^2 34 \text{ dm}^2 + 12 \text{ m}^2 98 \text{ dm}^2 - 17 \text{ m}^2 63 \text{ dm}^2$$

$$(62 \text{ m}^2 75 \text{ dm}^2 + 14 \text{ m}^2 46 \text{ dm}^2) \cdot 4$$

7. Gilamni tozalash narxi uning yuziga bog'liq. Aziza gilam tozalatishga qancha pul ketishini bilmoqchi. Agar tozalash narxi 1 m^2 uchun 12 000 so'm bo'lsa, qancha pul to'lash kerak bo'ladi?

8. Madina xamirni kvadrat shaklda yupqa yoydi. Keyin uni yarmiga qatladi, keyin yana yarmiga qatladi va natijada hosil bo'lgan bo'lakni yana yarmiga qatladi. Yoyilmaning yuzasi qanchaga kamaydi?

9. Hisoblang. Javobingizni kvadrat detsimetrda ifodalang.

$$19 \text{ m}^2 22 \text{ dm}^2 + 46 \text{ m}^2 39 \text{ dm}^2 - 18 \text{ m}^2 73 \text{ dm}^2$$

$$(31 \text{ m}^2 75 \text{ dm}^2 + 24 \text{ m}^2 46 \text{ dm}^2) \cdot 4$$

10. Aziza pulni rejalashtirishni o'rganmoqda. Buning uchun u pulni ikki qismga ajratdi: telefon sotib olish va joriy xarajatlar uchun.

37. Masalalar yechish

Yondosh mavzu:
Bozor

Jadvallar, harfiy ifodalar,
tenglamalar

1. a) Uzunligi eng katta mato bo'lagini tanlang.

3570 cm

35 070 mm

357 dm

36 m

b) Yuzasi eng katta gilamni tanlang.

300 000 mm²

120 dm²

120 cm²

2 m²

d) Hajmli eng katta bakni tanlang.

12 dm³

3 000 dm³

2 000 000 cm³

2 m³

2. Noma'lum miqdorlarni topish uchun ifodalar yozing.

	Narxi (kg)	Miqdor	Qiymati
Pomidor	13 800 so'm	7 kg	?
Go'sht	67 000 so'm	?	536 000 so'm
Yog'	?	5 kg	235 000 so'm

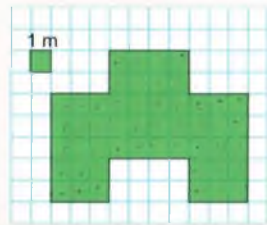

3. Quyidagi ifodalarni yozing:

- a) birinchi hadi 7 028 son, ikkinchi hadi 16 va 106 sonlarining ko'paytmasi bo'lgan yig'indini;
- b) kamayuvchi 9 000 va 30 sonlarining bo'linmasi, ayiriluvchi 197 bo'lgan ayirmani;
- d) birinchi ko'paytuvchi 9, ikkinchisi esa 1 894 va 1 906 sonlarining yig'indisi bo'lgan ko'paytmani.

4. Chizmada shirinliklar uchun peshtaxta ko'rsatilgan. Uning perimetri va yuzasini toping.

5. Ikkita yuk mashinasida bir xil qopdagi 4500 kg kartoshka bozorga keltirildi. Birinchi yuk mashinasida 38 ta, ikkinchi yuk mashinasida 52 ta qop kartoshka bo'lgan. Bitta qopda necha kilogramm kartoshka bor?

6. Har bir ifoda uchun uchta tenglikni toping.

- a) a soni b sonidan 5 890 ga katta.
- b) c soni d dan 25 marta katta.

7. Tenglamalarni yeching.

$$87\,600 : (6\,675 - y) = 73$$

$$35 \cdot (x + 4022) = 196\,000$$

8. Bozordagi barcha peshtaxtalar uchun kleyonka sotib olishingiz kerak. Har bir peshtaxtaning uzunligi 5 m 64 cm. Hammasi bo'lib bozorda 3 ta qator mavjud, har bir qatorda 12 ta peshtaxta mavjud. Qancha metr kleyonka sotib olishingiz kerak?

37. Masalalar yechish

9. Hisoblang.

$$4 \text{ km} - 500 \text{ m}$$

$$26 \text{ dm} - 16 \text{ mm}$$

$$4 \text{ m } 2 \text{ dm} - 56 \text{ dm}$$

$$77 \text{ kg} - 900 \text{ g}$$

$$30 \text{ q} - 30 \text{ kg}$$

$$5 \text{ t } 6 \text{ q} - 167 \text{ kg}$$

$$6 \text{ h} - 51 \text{ min}$$

$$1 \text{ h } 36 \text{ min} - 54 \text{ min}$$

$$2 \text{ h} - 35 \text{ min } 30 \text{ sec}$$

10. Krossvordni yeching.

Gorizontal bo'yicha:

1) $(18 + 97) \cdot 3$

3) $2\,552 : (23 - 19)$

5) $147 \cdot 5 + 80$

6) $3 \cdot 4 \cdot 5$

7) $20 \cdot 30 - 552$

10) $24 \cdot (90 - 66)$

12) $(148 - 96) \cdot 5$

13) $4 \cdot (111 - 98) \cdot 4$

15) $343 : 7$

16) $26 \cdot 170 + 3\,114$

Vertikal bo'yicha:

2) $3360 : 2 : 4$

3) $55\,473 + 6\,419$

4) $25 : 5 + (60 : 2)$

5) $25 \cdot 4 - 16$

6) $5 \cdot 5 \cdot 5 \cdot 5$

8) $10\,000 + 50 + 4$

9) $40 : 4 \cdot 16$

11) $9 \cdot 9 \cdot 9$

14) $3\,046 - 2\,959$

11. Birinchi qatordagi peshtaxtada ikkinchisiga qaraganda 2 barobar ko'p shaftoli bor edi. Birinchi qatordan ikkinchi qatorga 9 dona shaftoli ko'chirilgandan so'ng ikkala qatordagi shaftolilar soni bir xil bo'ldi. Dastlab har bir qatorda nechtdan shaftoli bor edi?

12. Go'sht bozoridan 3 kg qo'zi go'shti kilogrami 78 ming so'mdan, qo'y yog'i esa 2 baravar arzoniga sotib olindi. Qo'zi go'shtiga qaraganda qo'y yog'i uchun 3 baravar kam pul to'landi. Qancha qo'y yog'i sotib olingan? Qo'y yog'ining narxi qancha edi?

13. Tenglamalarni yeching.

a) $1\,440\,300 : (x + 2\,256) = 12$

b) $2\,800 \cdot (y - 1\,956) = 9\,800\,000$

Yondosh mavzu:
Sovg'alar

Hajm, maydon,
yuzani hisoblash

1. Ifodalarni solishtiring. Ularni hisoblamasdan solishtirish mumkinmi?

$$670 + 54 \square 54 + 670$$

$$(153 + 76) + 18 \square 153 + (76 + 18)$$

$$140 + 80 \square 150 + 80$$

$$76 + 18 + 15 \square 76 + 15 + 18$$

$$130 + 90 \square 150 + 70$$

$$29 + 71 + 16 \square 29 + 71$$

2. Qaysi sovg'aning hajmi eng katta?

18 000 cm³

20 dm³

3 000 000 mm³

17 dm³

3. Hisoblang.

a) $146 \text{ dm}^3 + 398 \text{ dm}^3 - 2\,500 \text{ cm}^3$

b) $1\,890 \text{ m}^3 - 2400 \text{ dm}^3 \cdot 5$

d) $7 \text{ dm}^3 \cdot 17 \text{ cm}^3 - 843 \text{ cm}^3 + 8 \text{ dm}^3 \cdot 67 \text{ cm}^3$

e) $8 \text{ m}^3 - 16 \text{ dm}^3 \cdot 42 \text{ cm}^3 + 1 \text{ m}^3 \cdot 12 \text{ dm}^3 \cdot 3 \text{ cm}^3$

4. O'quvchilar sinfda otkritkalar yasadilar. Ularni tayyorlash uchun 21 315 cm² qizil qog'oz ishlatilgan, bu ko'kdan 5 baravar ko'p va yashildan 1 827 cm² kamroq. Qancha qog'oz ishlatilgan?

38. Masalalar yechish

5. To'g'ri gaplarni toping.

- a) 783 sonini 32 ga ko'paytirganda 25056 ga teng.
- b) 5 727 200 ning 800 ga bo'lingan qismi 7 157 ga teng.
- d) Eng kichik natural son va eng katta olti xonali sonning yig'indisi milliondan kichik.
- e) 256, 391, 198 va 447 sonlarining o'rtachasi 320 dan katta.

6. Topshiriqlarga ifodalar tuzing. Noma'lumlarning berilgan qiymatlaridan foydalanib, hisoblang:

- a) Sovg'alarni o'rash uchun n so'mlik 8 metr qizil tasma va qizildan 4 000 so'm arzonroq bo'lgan 4 metr oq tasma sotib oldilar. Tasmalarga hammasi bo'lib qancha to'langan? ($n = 7\ 000$)
- b) Muslima do'stlariga sovg'a olish uchun 128 000 so'm ajratdi. Pulining bir qismini har birining narxi 8 500 so'm bo'lgan p ta arg'amchi sotib olishga sarflagan. Unda qancha pul qolgan? ($p = 9$)

7. Sovg'a do'konlari soat nechada ochilib, nechada yopiladi? Qaysi do'kon uzoqroq ishlaydi?

Ochilishi
(ertalab)

Yopilishi
(oqshom)

Ochilishi
(ertalab)

Yopilishi
(oqshom)

"Sovg'alar" do'koni

"Hammasi bayram uchun" do'koni

8. Noma'lum qiymat nima? Uni topish uchun qanday usullardan foydalanish kerak?

- a) $7\text{ h } 45\text{ min} + x = 9\text{ h } 13\text{ min}$
- b) $12\text{ h} - y = 3\text{ h } 53\text{ min}$

9. Daftarda tavsifga ko'ra rasm chizing: boshlang'ich nuqtadan 2 katak o'ngga, 4 ta pastga, 4 ta chapga, 4 ta yuqoriga, 2 ta o'ngga, 2 diagonal yuqoriga va chapga, 1 diagonal yuqoriga va o'ngga, boshlang'ich nuqtaga qayting, 2 diagonal yuqoriga va o'ngga, 1 diagonal yuqoriga va chapga, boshlang'ich nuqtaga qayting.

10. Sovg'a qutisi kubsimon yoki to'rtburchak parallelepiped shaklda bo'lib, uning tagi tomonlari 24 cm bo'lgan kvadrat, balandligi 15 cm. Qutining hajmi qancha?

11. Uchta stolda o'quvchilar uchun 24 ta sovg'a bor edi. Birinchi stoldan ikkinchisiga 4 ta sovg'a, ikkinchidan uchinchisiga 3 ta sovg'a o'tkazilganda, stollardagi sovg'alar soni bir xil bo'ldi. Har bir stolda dastlab nechtdan sovg'a bor edi?

12. Ular buni eng yaxshi sovg'a deb aytishadi. U nima?

$$(8400 : 8 - 740 : 2) \cdot 6 + 3 \cdot (650 - 249) = 565$$

B 4 080 **E** 4 718 **T** 680 **I** 401 **O** 1203
E 1 050 **P** 401 **R** 5 283 **'** 370 **D** 650

13. Topshiriqlarga ifodalar tuzing. Noma'lumlarning berilgan qiymatlaridan foydalanib, hisoblang.

a) Do'konda t ta muqovasida superqahramon rasmi bo'lgan daftar mavjud. Qo'g'irchoqli daftarlar esa undan 3 baravar ko'p. Do'konda nechta daftar bor?

$$(t = 30)$$

b) Madina dugonasi uchun to'g'ri to'rtburchak shaklda tort pishirdi. Tortning uzunligi x cm, kengligi esa y cm. Tortning perimetri qancha?

$$(x = 23, y = 15)$$

39. Ekologik masalalar

Yondosh mavzu:
Ekologiya va moliya

Vaqt, arifmetik amallarning
xossalari

1. Eng kichik o'lchov birligiga aylantiring.

6 m 4 dm 8 cm

7 h 28 min

12 dm² 36 cm²

8 km 428 m

20 min 46 s

12 m² 42 dm²

2. Savollarga javob bering.

a) Bir soat ichida ochiq jo'mrakdan 12 litr suv oqib chiqadi.

15 daqiqada krandan qancha suv oqib chiqadi?

b) Xonani isitish uchun kuniga 24 dm³ o'tin yoqiladi. Yilning qish oylari uchun qancha o'tin tayyorlash kerak?

d) Bir sinfni darslik bilan ta'minlash uchun 5 taga yaqin daraxt kesiladi. 8 ta o'rta maktab, 15 ta o'rta va 8 ta kichik sinf bo'lgan maktabni ta'minlash uchun nechta daraxt kesiladi?

3. Kuniga bitta katta daraxt bir kishiga kerakli miqdorda kislorod ishlab chiqaradi. Shahar havosining ifloslanishi tufayli kislorodning chiqishi 10 barobar kamayadi. Shaharda 630 ming aholi istiqomat qiladi. Butun aholini kislorod bilan ta'minlash uchun shaharda nechta daraxt bo'lishi kerak?

4. Uzunligi 7 m 50 cm, kengligi 3 m 20 cm va balandligi 2 m 75 cm bo'lgan xonadagi havo miqdorini toping. Uni kub detsimetr, kub metrlarda ifodalang.

5. Atrof-muhitni muhofaza qilishga qaratilgan g'ayrioddiy sport turlarining nomini toping. Ular haqida nima bilasiz?

A $30 \cdot 9 + 480 : 30$

L $450 : (45 \cdot 2) + 18$

G $74 \cdot (6 - 64 : 16)$

Ng $2 \cdot 40 \cdot 6 - (300 - 120) : 2$

I $360 : 9 + 86 : 43 \cdot 20$

O $4 \cdot 15 \cdot (36 + 64)$

K $420 : 7 \cdot 5 - 280$

P $78 \cdot 9 + 9 \cdot 22$

900	23	6 000	148	148	80	390
-----	----	-------	-----	-----	----	-----

– yugurish davomida ishtirokchilar yo'lda uchragan chiqindilarni yig'ishadi.

900	23	80	20	80	390
-----	----	----	----	----	-----

— tog'larga sayohat qilish davomida ishtirokchilar yo'lda uchragan chiqindilarni yig'ishtirishadi.

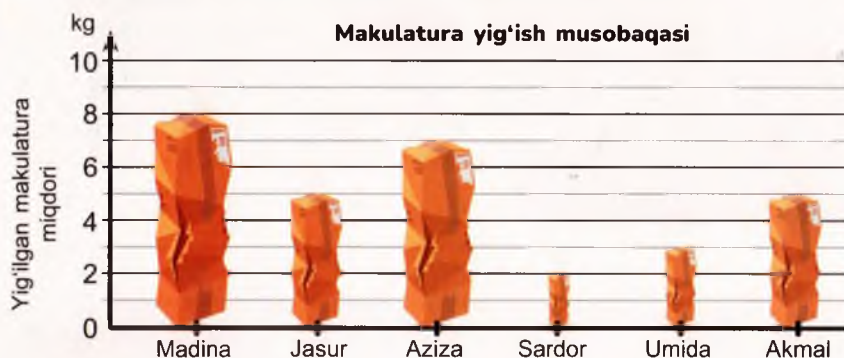

6. Sinfdoshlaringiz bilan o'ynang. Xaritada ular uchun joy tanlang va joyni nomlamasdan, ifoda yordamida yo'l belgilang. Sinfdoshlaringiz qaysi joyni belgilaganingizni topa oladimi? Ular ifodani hisoblay oladimi?

7. Diagramma bo'yicha savollarga javob bering.

- Eng ko'p chiqindi qog'ozni kim to'plagan? Kim eng kam yig'gan?
- Akmal Azizaga qaraganda necha kilogramm kam makulatura to'plagan?
- Madina Sardordan necha marta ko'p yig'di? Necha kilogramm ko'proq?
- O'g'il bolalardan kimlar teng miqdorda chiqindi qog'oz yig'gan?
- O'g'il bolalar necha kilogramm makulatura topshirishdi?
- Har bir bola o'rtacha qancha qog'oz chiqindisini topshirgan?

8. Ekologik tanlovning har bir ishtirokchisi uchun matodan maxsus raqam tayyorlanadi. Sonning har bir raqami alohida tikiladi. Ishtirokchilar soni 10 dan ko'p, lekin 100 dan kam bo'lsa, 50 ta raqamdan foydalaniladimi?

34

9. Amaliyotlarning to'g'ri tartibiga e'tibor bering va hisoblang.

$$46 \cdot 4 : 8 + (800 - 16 \cdot 35) : 3 + 10 \cdot 12;$$

$$45 \cdot (368 - 164) : 10 + (165 - 85) \cdot 0 - 34 \cdot (695 - 690).$$

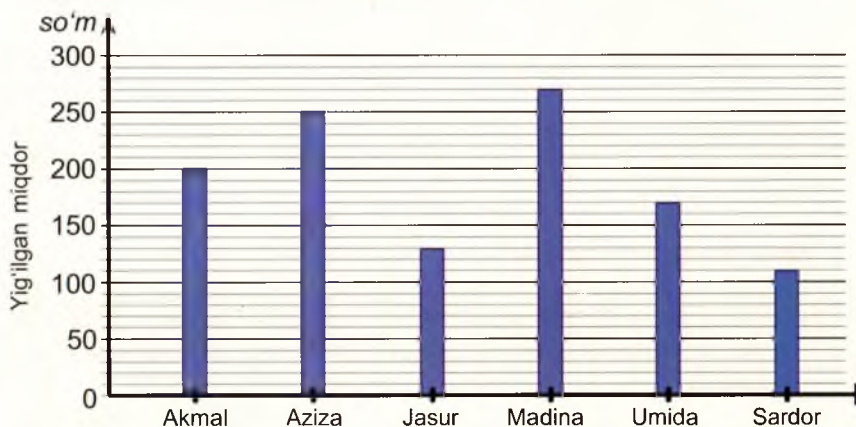

10. Qayta ishlangach, 4 tonna qog'oz chiqindisidan 2 400 kg karton olinadi. 9 tonna qog'oz chiqindisidan qancha karton olinadi?

Biz nimalarni o'rgandik?

Biz diagramma nima ekanligini bilib oldik.

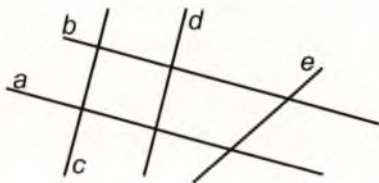
1. Bolalar do'stlari va tanishlari yordamida ko'cha hayvonlari uchun mablag' yig'ishdi. Tabiatni muhofaza qiluvchi yoshlar jami qancha pul yig'ishganini diagrammadan aniqlang.

2. Yozda bolalar hayvonot bog'ining taklifiga ko'ra o'yinchoq hayvonlar olib kelishdi. Akmal 18 ta, Madina 28 ta, Sardor 8 ta, Jasur 12 ta, Aziza 11 ta, Umida 13 ta o'yinchoq sovg'a qilgan. Har bir bola o'rtacha nechta o'yinchoq sovg'a qilgan?

To'g'ri chiziqlar bir-biriga nisbatan qanday ekanligini o'rgandik.

3. Rasmdagi qaysi chiziqlar parallel va qaysilari perpendikulyar ekanligini aniqlang. Chiziqlar qanday burchaklarda kesishadi?

Biz xaridlarning umumiy qiymatini aniqlashni o'rgandik.

4. Kvartirani ta'mirlash uchun qancha pul kerakligini hisoblang.

Tovarlar	Narxi	Miqdori	Qiymati
Gips	36 000 so'm/qop	23 qop	
kafel yelimi	43 500 so'm/kg	76 kg	
Plitka	89 000 so'm/m ²	25 m ²	
Gulqog'oz	715 000 so'm/rulon	7 ta rulon	
Bo'yoq	62 450 so'm/banka	4 ta banka	
Jami:			

Venn diagrammasi bilan ishlashni o'rgandik.

5. Daftaringizga Venn diagrammasini chizing va undan foydalanib ingliz tili va fransuz tili kurslariga necha kishi qatnashayotganini aniqlang.

— 65 nafar kishi

— 43 nafar kishi

Kurslarga jami 80 kishi qatnashadi.

Biz ekologik masalalarni qanday hal qilishni o'rgandik.

6. Bitta mato xaltacha 75 000 so'm turadi. Bir dona yelim paket undan 250 baravar arzon. Mato xaltachadan 4 yil foydalanish mumkin. Bir kishi yiliga o'rtacha 181 dona polietilen paket sotib oladi. Mato xaltachadan foydalanib, qancha pulni tejash mumkin? Qaysi biri tabiatga zarar keltirmaydi ?

Mundarija

1. Takrorlash. Ko'p xonali sonlar	4
2. Takrorlash. Ko'p xonali sonlar bilan amallar	7
3. Takrorlash. Ko'p xonali sonlar bilan amallar	10
4. Takrorlash. Amal hadlari	13
5. Takrorlash. Harakatga doir masalalar	16
6. Takrorlash. Formulalar	19
7. Takrorlash. Ish unumdorligiga doir masalalar	22
8. Takrorlash. Tenglamalar va tengsizliklar	25
9. Takrorlash. Koordinata nuri va burchagi	28
10. Takrorlash. Vaqt	31
11. Takrorlash. Yuza va perimetr	34
12. Bo'luvchilar va karralilar	37
13. 10 ga bo'linish alomati	40
14. 5 ga bo'linish alomati	43
15. 2 ga bo'linish alomati	46
16. 3 ga bo'linish alomati	49
17. 9 ga bo'linish alomati	52
18. 4 ga bo'linish alomati	55
19. Masalalar yechish	58
20. Masalalar yechish	61
Yakuniy dars	64
21. To'plamlar va ma'lumotlar	66
22. Ma'lumotlarni taqdim etish usullari	69

23. O'rta arifmetik	72
24. Chastota.....	75
25. Amaliy masalalar.....	78
26. Amaliy topshiriqlar.....	81
27. Parallel va perpendikular to'g'ri chiziqlar	84
28. Koordinata nuri	87
29. Koordinata burchagi.....	90
30. Ustunli diagramma.....	93
31. Chiziqli diagramma	96
32. Amaliy masalalar.....	99
33. Grafik.....	102
34. Masalalar yechish	105
35. Masalalar yechish	108
36. Venn diagrammasi	111
37. Masalalar yechish	114
38. Masalalar yechish	117
39. Ekologik masalalar.....	120
Yakuniy dars	123

Darslik holati haqida ma'lumot

Nº	O'quvchining F. I. Sh	O'quv yili	Darslik olingan vaqtdagi holati	Sinf rahbarining imzosi	Darslik qaytarib berilgan vaqtdagi holati	Sinf rahbarining imzosi
1	Musaboyev D	2023	yangi			
2						
3						
4						
5						
6						

**Darslikni olish va o'quv yili oxirida uni qaytarishda
yuqoridagi jadval sinf rahbari tomonidan
quyidagi mezonlarga muvofiq to'ldiriladi**

Yangi	Darslikning holati a'lo darajada
Yaxshi	Muqovasi butun, kitobning asosiy qismidan uzilmagan. Barcha sahifalar mavjud, butun, yirtilmagan, yelimi ko'chmagan, sahifalarida yozuvlar va chiziqlar yo'q
Qoniqarli	Muqovasi ezilgan, shikastlangan, kitobning asosiy qismidan qisman ajratilgan va foydalanuvchi tomonidan tiklangan. Qayta tiklash ishlari qoniqarli. Yirtilgan sahifalar yopishtirilgan, ba'zi sahifalari yirtilgan
Qoniqarsiz	Muqovasiga chizilgan, kitobning asosiy qismidan to'liq yoki qisman yirtilib, uzilgan, qoniqarli tiklangan. Sahifalari yirtilgan, ba'zi sahifalari yo'q, bo'yalgan, ifloslangan, tiklash mumkin emas

I.V.Repyova

Matematika. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 4-sinfi uchun darslik, I qism / I.V.Repyova. – Toshkent: "Novda Edutainment" nashriyoti, 2023. – 128 b.

Repyova Irina Vladimirovna

Matematika

4-sinf

I qism

Umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun darslik

"Novda Edutainment"

Toshkent – 2023

Muharrirlar:

Badiiy muharrir

Musahhih

Tarjimon

Rassomlar:

Kompyuterda sahifalovchi

N.Gaipov, M.Maxmadaminova

A.Sobitov

X.Serobov

R.Aripov

A.Pan, T.Daminov, R.Ismailova

O.Sava

Nashriyot litsenziyasi AI №158. 15.07.2023-yilda original-maketdan bosishga ruxsat etildi. Bichimi 60×84/8. Kegli 14 n/shponli.

"Arial" garniturasini. Ofset bosma usulida bosildi.

Mashinada yengil bo'rlangan (Machine Finished Coated) 80 g/m² qog'oz.

Shartli b.t. 16. Hisob-nashriyot t. 2,73.

Adadi 608 859 nusxa. Buyurtma raqami 23-359.

"O'zbekiston" NMIUda chop etildi.

